

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
UNIVERSITY OF PELLOPONNESE

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

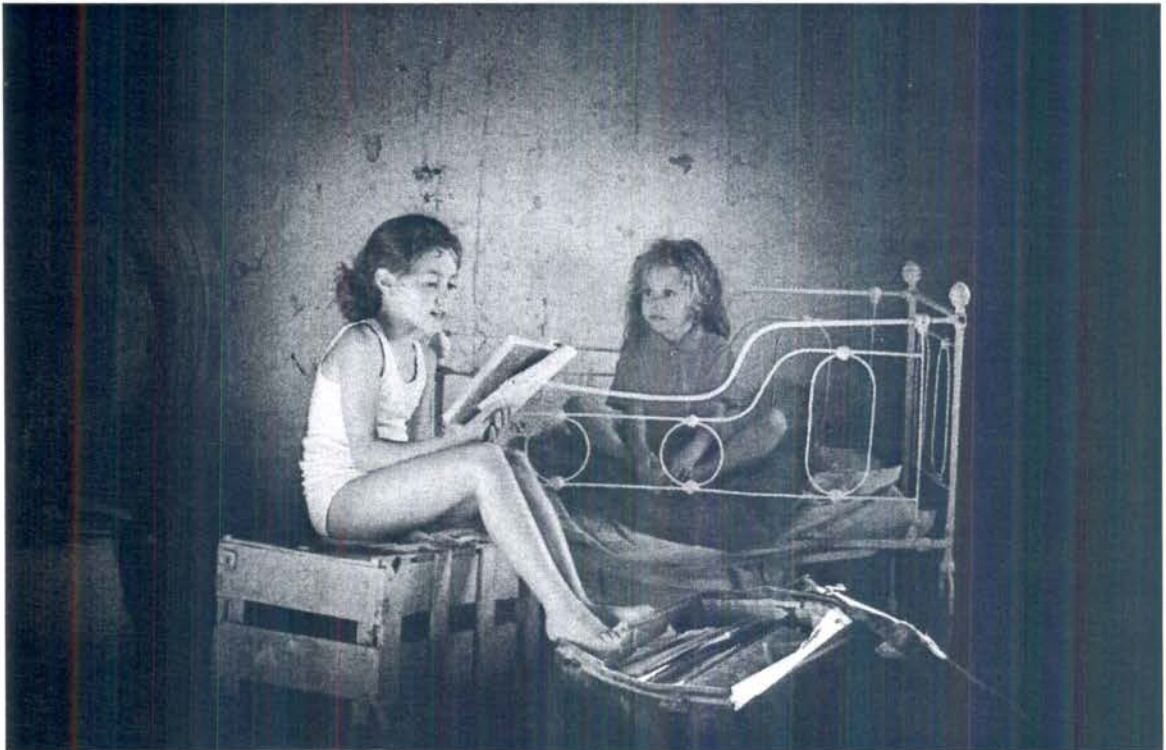

**ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ
ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΠΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΥΣ ΟΙΚΟΥΣ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛΙΔΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑΣ

ΜΑΡΤΙΟΣ 2009

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	3
ΜΕΡΟΣ Α΄: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ.....	4
Κεφάλαιο 1: Η Ελληνική Αγορά Βιβλίου και ο Κλάδος των Σχολικών Βοηθημάτων	4
1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
1.2 Η ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	5
1.3 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ ΒΙΒΛΙΟΥ	13
1.4 ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	23
Κεφάλαιο 2: Σχολικά βοηθήματα και εκπαιδευτικά βιβλία για παιδιά προσχολικής ηλικίας	30
2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	30
2.2 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΟΗΘΗΜΑΤΩΝ	30
ΜΕΡΟΣ Β΄: ΈΡΕΥΝΑ.....	40
Κεφάλαιο 3: Αποτύπωση της Παραγωγής Σχολικών Βοηθημάτων.....	40
3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΈΡΕΥΝΑΣ	40
3.2 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	40
3.3 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΟΗΘΗΜΑΤΩΝ	48
3.4 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ	77
3.5 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ	84
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	89
Κεφάλαιο 4: Συμπεράσματα – Προτάσεις για περαιτέρω μελέτη.....	89
4.1 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	89
4.2 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΜΕΛΕΤΗ	94
Βιβλιογραφία	96

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το θέμα της παρούσας διπλωματικής εργασίας ‘Αποτύπωση της παραγωγής εκπαιδευτικών βιβλίων από ελληνικούς εκδοτικούς οίκους’ επιλέχθηκε από τον Αναπληρωτή καθηγητή του τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου κ. Δημόπουλο Κώστα, τον οποίο θέλω να ευχαριστήσω για την ευκαιρία που μου έδωσε να μελετήσω το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό ζήτημα αλλά και για την πολύτιμη καθοδήγησή του καθ’ όλη τη διάρκεια της εκπόνησής της εργασίας.

Θερμές ευχαριστίες θα ήθελα ακόμη να εκφράσω σε όλους τους καθηγητές μου, του τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, για τα εφόδια που μου παρείχαν στο πλαίσιο των μεταπτυχιακών μου σπουδών και τη μύηση μου σε ένα διαφορετικό τρόπο σκέψης.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ ανήκει στον κ. Στεμπίλη Δημήτρη του εκδοτικού οίκου Λιβάνη, ο οποίος με βοήθησε ουσιαστικά, συγκεντρώνοντας μάλιστα με προσωπικό κόπο στοιχεία, απαραίτητα για τη διπλωματική μου εργασία.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κ. Ψυχογιόπουλο Ιωάννη για τη γνωστική και τεχνική υποστήριξη που μου παρείχε ανιδιοτελώς.

ΜΕΡΟΣ Α΄: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Κεφάλαιο 1: Η Ελληνική Αγορά Βιβλίου και ο Κλάδος των Σχολικών Βοηθημάτων

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ως εκδοτικές επιχειρήσεις ορίζονται οι οικονομικές μονάδες που ασχολούνται αποκλειστικά με την εκδοτική διαχείριση, δηλαδή την επιλογή του τίτλου, την προετοιμασία της έκδοσής του και την προώθηση του τελικού προϊόντος¹ (η ανάθεση του τεχνικού τμήματος της παραγωγής του βιβλίου γίνεται σε τρίτους). Στην Ελλάδα, η εκδοτική βιομηχανία αναπτύχθηκε με πολύ γοργούς ρυθμούς τα τελευταία 30 χρόνια. Βασικό χαρακτηριστικό της ελληνικής εκδοτικής βιομηχανίας είναι η ύπαρξη πολλών, μικρών, οικογενειακών επιχειρήσεων. Οι επιχειρήσεις αυτές έχουν αρκετά χρηματοοικονομικά προβλήματα και στην πλειονότητά τους, παράλληλα με την εκδοτική δραστηριότητα, δραστηριοποιούνται συστηματικά και στο χώρο της λιανικής εμπορίας.

Στον παρόν κεφάλαιο, επιχειρείται μια επισκόπηση της ελληνικής εκδοτικής βιομηχανίας και της ελληνικής αγοράς βιβλίου. Καταγράφονται τα κύρια χαρακτηριστικά του τομέα, τα προβλήματα που τον διέπουν και οι λόγοι ύπαρξης της ανάγκης αναδιάρθρωσής του. Παρουσιάζονται επίσης, τα βασικά χαρακτηριστικά των εκδοτικών εταιρειών και εξετάζονται οι προοπτικές της βιομηχανίας μέσω της ανάλυσης SWOT (Strengths = Δυνατά σημεία, Weaknesses = Αδυναμίες, Opportunities = Ευκαιρίες, Threats = Απειλές). Στη συνέχεια, καταγράφεται η πορεία της παραγωγής νέων τίτλων στη χώρα και παρουσιάζεται η εξέλιξη της προσφοράς και της ζήτησης στη βιομηχανία, καθώς και των παραμέτρων που τις καθορίζουν / επηρεάζουν. Η ανάλυση αυτή γίνεται τόσο σε επίπεδο συνολικής παραγωγής, όσο και επιμέρους θεματικών κλάδων γενικά, με έμφαση στον κλάδο των εκπαιδευτικών βιβλίων και ιδιαίτερα των σχολικών βοηθημάτων και των βιβλίων προσχολικής ηλικίας που αποτελούν το αντικείμενο της παρούσης εργασίας.

¹ Metrotech A.E., 'Τα Οικονομικά και Διαρθρωτικά Χαρακτηριστικά της Εκδοτικής Επιχείρησης στην Ελλάδα' για λογαριασμό του ΕΚΕΒΙ, 1999

1.2 Η ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

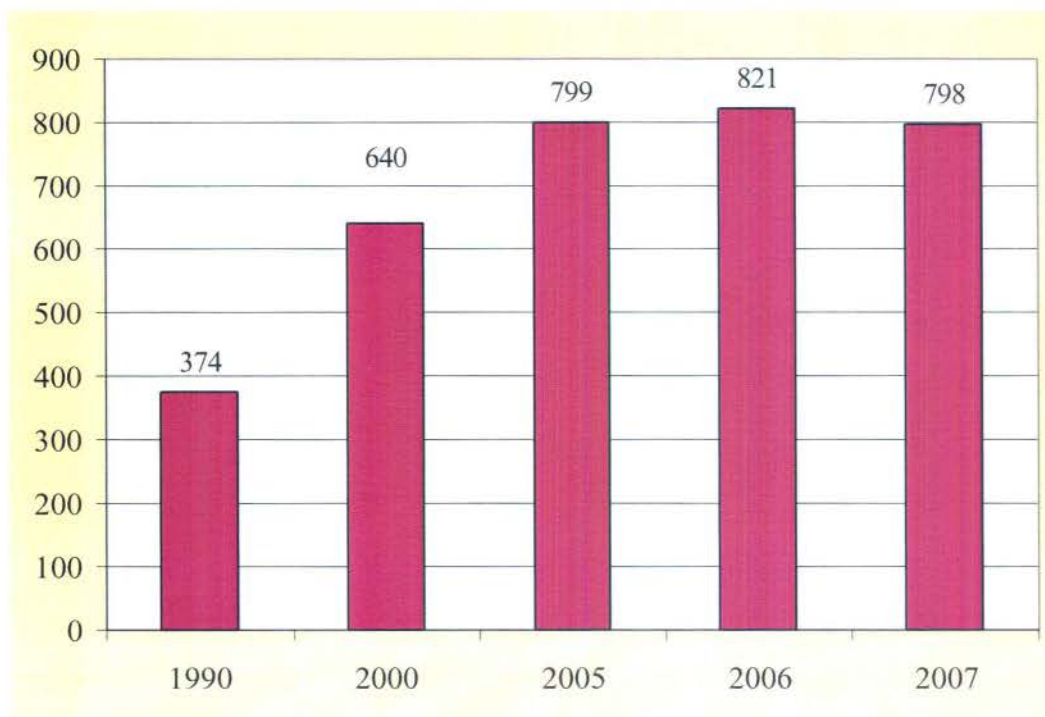
Η εκδοτική βιομηχανία στην Ελλάδα αναπτύχθηκε σχετικά πρόσφατα. Οι περισσότερες από τις εταιρείες – ηγέτες του κλάδου ιδρύθηκαν ή άλλαξαν μορφή και αναπτύχθηκαν μετά το τέλος της στρατιωτικής δικτατορίας το 1974. Σύμφωνα με το Mike Esplen², η Ελλάδα αποτελεί μία σχετικά μικρή και νέα αγορά βιβλίου που κυριαρχείται από οικογενειακές εταιρίες. Η πλειονότητα των οικογενειακών επιχειρήσεων φέρουν το οικογενειακό όνομα: Πατάκης, Λιβάνης, Καστανιώτης, Σαββάλας, Σάκουλας κλπ. Η έρευνα του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου ‘Τα οικονομικά του βιβλίου στην Ελλάδα: Αγορά του βιβλίου και εκδοτικές επιχειρήσεις’ (1999) επιβεβαιώνει την αναφορά του: Η πλειονότητα των ελληνικών εκδοτικών επιχειρήσεων είναι παραδοσιακές, οικογενειακές εταιρείες, συχνά με χαμηλή ρευστότητα, κεφάλαια και έλλειψη πηγών χρηματοδότησης, που αντιμετωπίζουν προβλήματα διανομής και έλλειψης οικονομικών κλίμακας. Τα χρηματοοικονομικά προβλήματα αυξάνουν την τάση συγκέντρωσης της παραγωγής σε λίγους, μεγαλύτερους εκδότες. Ήδη από τις περίπου 800 εκδοτικές εταιρείες που εκδίδουν συνολικά 9.000 – 10.000 νέους τίτλους το χρόνο, σε έναν πυρήνα περίπου 20 εταιρειών αντιστοιχεί ο κύριος όγκος της παραγωγής και των πωλήσεων, ενώ πολλοί από τους μικρούς «παίκτες» συχνά δεν εκδίδουν ούτε έναν τίτλο κατά τη διάρκεια ενός έτους. Είναι χαρακτηριστικό ότι 230 από τους εκδότες που εξέδωσαν τουλάχιστον ένα νέο τίτλο το 2007, δεν είχαν εκδώσει κανέναν το 2006, ενώ 253 από τους εκδότες που εξέδωσαν τουλάχιστον ένα νέο τίτλο το 2006, δεν εξέδωσαν κανέναν το 2007 (EKEBI, 2007). Η τάση αύξησης της συγκέντρωσης σε λίγους «παίκτες» δημιουργεί τα ερωτήματα αν θα υπάρξει κλίμα συγχωνεύσεων και εξαγορών που συχνά επικρατεί σε αντίστοιχες περιπτώσεις και αν θα γίνουν επενδύσεις από ξένα κεφάλαια και με ποιο τρόπο. Υψηλή είναι η συγκέντρωση και σε χωρικό επίπεδο: το 82% των εκδοτικών επιχειρήσεων δραστηριοποιείται στην Αθήνα, 11% στη Θεσσαλονίκη και μόλις 7% στην υπόλοιπη Ελλάδα. Στο παρακάτω διάγραμμα, παρουσιάζεται η εξέλιξη του αριθμού των ενεργών³ εκδοτικών οίκων στην Ελλάδα. Σημειώνεται ότι στο συνολικό αριθμό των «ενεργών» εκδοτικών οίκων περιλαμβάνονται και όσα νομικά πρόσωπα εμφάνισαν εκδοτική δραστηριότητα (Ακαδημία Αθηνών, πανεπιστημιακές εκδόσεις, μουσεία, πινακοθήκες, τραπεζικά

² ‘Η ελληνική αγορά βιβλίου’, άρθρο του Mike Esplen, 2002

³ Ενεργός χαρακτηρίζεται ο εκδοτικός οίκος που εμφανίζει εκδοτική δραστηριότητα (παραγωγή βιβλίων) κατά την εκάστοτε χρονική περίοδο.

ιδρύματα, δήμοι, υπουργεία, κ.ά.). Ο αριθμός των φορέων του τελευταίου αυτού είδους μειώθηκε, το 2007, σε σύγκριση με το 2005, από 149 σε 136. Η παραγωγικότητά τους, το 2007, ήταν 465 νέοι τίτλοι ή περίπου 5% της συνολικής παραγωγής. Αντίθετα, δε συμπεριλαμβάνονται οι εκδόσεις που γίνονται με δαπάνες των συγγραφέων τους (ιδιωτικές εκδόσεις).

Διάγραμμα 1: Διαχρονική εξέλιξη του αριθμού των ενεργών εκδοτικών οίκων στην Ελλάδα.

Πηγή: ΕΚΕΒΙ

Πίνακας 1: Κατανομή της βιβλιοπαραγωγής με βάση το μέγεθος των εκδοτικών οίκων.

		2002	2005	2006	2007
Μεγάλοι ⁴ εκδότες	Αριθμός	16	20	19	21
	Μερίδιο παραγωγής	32,5%	36,5%	36,9%	39,1%
Μεσαίοι ⁵ εκδότες	Αριθμός	151	161	166	163
	Μερίδιο παραγωγής	47,7%	44,1%	43,9%	43,0%
Μικροί ⁶ εκδότες	Αριθμός	552	618	636	614
	Μερίδιο παραγωγής	19,8%	19,4%	19,2%	17,9%
Σύνολο		719	799	821	798
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πηγή: ΕΚΕΒΙ, 2007

⁴ Εκδοτικές επιχειρήσεις που έχουν εκδόσει πάνω από 80 νέους τίτλους την εκάστοτε χρονιά.

⁵ Εκδοτικές επιχειρήσεις που έχουν εκδόσει μεταξύ 10 και 79 νέους τίτλους την εκάστοτε χρονιά.

⁶ Εκδοτικές επιχειρήσεις που έχουν εκδόσει κάτω από 10 νέους τίτλους την εκάστοτε χρονιά.

Ο παραπάνω πίνακας συνοψίζει την υψηλή συγκέντρωση που χαρακτηρίζει τη βιομηχανία στη χώρα. Είναι χαρακτηριστικό ότι για το 2007, 23% των εκδοτικών οίκων (οι μεγάλοι και μεσαίοι) εκδίδουν το 82% των νέων τίτλων, ενώ οι 8 μεγαλύτεροι εκδοτικοί οίκοι εκδίδουν το 21% της συνολικής βιβλιοπαραγωγής. Η εξέλιξη της παραγωγής των 20 παραγωγικότερων (για το 2007) εκδοτών παρουσιάζεται συνοπτικά στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 2: Διαχρονική εξέλιξη της παραγωγής νέων τίτλων των 20 παραγωγικότερων εκδοτικών επιχειρήσεων.

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Πατάκης	322	350	367	323	372	365
Ελληνικά Γράμματα	295	280	223	220	423	295
Modern Times	148	164	226	243	273	270
Κέδρος	195	202	210	224	268	245
Σάκκουλας Αντ. Ν.	162	193	206	163	160	226
Λιβάνης	169	142	145	157	173	221
Καστανιώτης	195	205	207	186	158	208
Σαββάλας	159	174	309	398	430	204
ΔΟΛ ⁷	9	6	2	8	16	181
Μεταίχμιο	179	174	143	114	184	157
Ψυχογιός	84	71	92	117	155	157
Μίνωας	145	154	151	113	136	156
Όραμα	26	43	44	31	90	154
Παπαδόπουλος	94	88	104	94	117	118
Άγκυρα	78	85	99	132	155	105
Πασχαλίδης	39	79	48	68	51	105
Express Publishing	89	34	29	17	11	101
Σάκκουλας Εκδόσεις Α.Ε.	65	89	74	79	74	97
Παπαζήσης	75	74	89	90	67	95
Κλειδάριθμος	72	89	90	84	82	90
ΣΥΝΟΛΟ	2.600	2.696	2.858	2.861	3.395	3.550

Πηγή: ΕΚΕΒΙ

Το θεσμικό περιβάλλον της εκδοτικής επιχείρησης στην Ελλάδα δεν είναι ιδανικό, παρά τις προσπάθειες για εποικοδομητική αναδιάρθρωση του χώρου που γίνονται από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς. Στα περισσότερα θεσμικά ζητήματα παρατηρούνται ελλείψεις και δύσκολες περιοχές ερμηνείας και εφαρμογής, ενώ συχνά παρουσιάζονται προβλήματα ανεπαρκούς συνεννόησης και έλλειψης κοινής βάσης αναφοράς, ώστε να υπάρξουν κοινά αποδεκτές λύσεις. Πολύ σημαντικό ρόλο καλείται να παίξει το ΕΚΕΒΙ, ως κέντρο χάραξης εθνικής πολιτικής βιβλίου και τα

⁷ Οι εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα και ΔΟΛ ανήκουν στον ίδιο επιχειρησιακό όμιλο. Μέχρι το 2006, ο κύριος όγκος της παραγωγής αντιστοιχούσε στον εκδοτικό οίκο Ελληνικά Γράμματα. Το άθροισμα των εκδομένων τίτλων το 2007 αυξήθηκε από 423 σε 476.

διάφορα συνδικαλιστικά όργανα. Σημείο τριβής αποτελεί η εναρμόνιση του ελληνικού θεσμικού περιβάλλοντος με τα δεδομένα της Ε.Ε. Οποιαδήποτε ρύθμιση προς τη σύγκλιση οφείλει να λαμβάνει υπ' όψιν τις ιδιαιτερότητες της τοπικής αγοράς, δηλαδή το σύνολο των περιορισμών μεγέθους και δομής της ελληνικής οικονομίας.

Σύμφωνα με τις μελέτες του ΕΚΕΒΙ για τη βιβλιοπαραγωγή στην Ελλάδα τα έτη 2006 και 2007 και 'Τα Οικονομικά και Διαρθρωτικά Χαρακτηριστικά της Εκδοτικής Επιχείρησης στην Ελλάδα', οι κρίσιμες παράμετροι για τη σημερινή δομή της ελληνικής αγοράς βιβλίου είναι:

- Η ανάπτυξη του επαγγελματισμού σε όλα τα επίπεδα της παραγωγής και διανομής του βιβλίου.
- Η δημιουργία εξειδικευμένων εκδοτικών επιχειρήσεων με ταυτότητα και συνέπεια στην παραγωγή τους.
- Η εισαγωγή του Φόρου Προστιθέμενης Αξίας στην πώληση βιβλίων.
- Η δύναμη του Ελληνικού Δημοσίου ως μεγάλου καταναλωτή, η οποία αρχικά έθεσε τις βάσεις για τη διαμόρφωση και θα συνεχίσει να επηρεάζει τη δομή της αγοράς.
- Η υποχρέωση τήρησης βιβλίου αποθήκης, γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα την καταγραφή πολύ περισσότερων εκδοτικών οίκων από τους πραγματικά ενεργούς.

Χαρακτηριστικά ελληνικών εκδοτικών εταιρειών⁸

Οικονομικά μεγέθη

Η εκδοτική δραστηριότητα χαρακτηρίζεται ως εντάσεως εργασίας και δεν απαιτεί μεγάλες κεφαλαιουχικές επενδύσεις, με αποτέλεσμα οι επιχειρήσεις μικρού μεγέθους να είναι βιώσιμες. Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά τους είναι η έλλειψη ρευστότητας που οφείλεται μεταξύ άλλων στα μεγάλα αποθέματα αδιάθετων βιβλίων. Τα οφέλη που προκύπτουν από τις οικονομίες κλίμακας ωστόσο, κάνουν τις μεγάλες εκδοτικές επιχειρήσεις πιο κερδοφόρες. Το γεγονός αυτό αυξάνει τη συγκέντρωση της αγοράς, δηλαδή μικρός αριθμός εκδοτικών οίκων παράγει ολοένα και μεγαλύτερο ποσοστό των νέων τίτλων.

⁸ Metrotech A.E., 'Τα Οικονομικά και Διαρθρωτικά Χαρακτηριστικά της Εκδοτικής Επιχείρησης στην Ελλάδα' για λογαριασμό του ΕΚΕΒΙ, 1999

SWOT Analysis

Πλεονεκτήματα	Αδυναμίες	Ευκαιρίες	Απειλές
Δυνατότητα Εξειδίκευσης	Κακή Οργάνωση	Νέες Τεχνολογίες	Ανταγωνισμός από τα Νέα Μέσα
Αυτονομία Λειτουργίας	Κακό Μάρκετινγκ	Συνεργασία με Εταιρείες του Εξωτερικού	Πνευματική Ιδιοκτησία και Νέα Μέσα
Υψηλή Ποιότητα Εκδόσεων	Κακή Ρευστότητα	Εσωτερικές Συνεργασίες	Εναλλακτικές Μορφές Διάθεσης
Ύπαρξη Ικανών Στελεχών	Κατακερματισμός Αγοράς	Μεγέθυνση Αγοράς	Αύξηση Κόστους Παραγωγής
Ευελξία Λειτουργίας	Δυσκολία Αναδιοργάνωσης και Ανάπτυξης	Περαιτέρω Εξειδίκευση	Μείωση Χρόνου Ζωής Βιβλίων
Ισχυρή Εσωτερική Αγορά	Δυσκολία Συνεργασίας	Αγορές Πρώην Ανατολικής Ευρώπης	Ανοπαρξία Πολιτικής Βιβλίου
Εύκολη Είσοδος στον Εκδοτικό Χώρο	Μονοπωλιακός Χαρακτήρας Χαρτιού	Εξαγωγές	
Μικρό Μέγεθος Αγοράς	Έλλειψη Κορυφαίων και Μεσαίων Στελεχών		
Μικρό Κόστος Παραγωγής	Φόρος Προστιθέμενης Αξίας		
Ενθουσιώδεις Εκδότες	Αδυναμία Εισόδου σε Ξένες Αγορές		
	Μειωμένη Συνοχή Κλάδου		

Πηγή: 'Τα Οικονομικά και Διαρθρωτικά Χαρακτηριστικά της Εκδοτικής Επιχείρησης στην Ελλάδα' Metrotech A.E. (1999)

1.3 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ ΒΙΒΛΙΟΥ

Η πορεία της αγοράς του βιβλίου στην Ελλάδα είναι σταθερά ανοδική τα τελευταία 25 χρόνια, σύμφωνα με παλαιότερη έρευνα του Σωκράτη Καμπουρόπουλου¹⁰: τα τελευταία χρόνια της δικτατορίας 1967 – 1974, τίθενται τα θεμέλια για την ανάπτυξη των περισσότερων σύγχρονων εκδοτικών επιχειρήσεων. Τα τέλη της δεκαετίας του '70 και τη δεκαετία του '80, οι πωλήσεις σημειώνουν κάθε χρόνο αύξηση αν και συχνά οριακή. Από τα τέλη της δεκαετίας του '80, οι ιδιωτικές καταναλωτικές δαπάνες αυξάνονται σημαντικά: σύμφωνα με στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδας (ΕΣΥΕ), οι συνολικές δαπάνες των ελληνικών νοικοκυριών δεκαπλασιάζονται σε τρέχουσες και τριπλασιάζονται σε σταθερές τιμές. Η αγορά του βιβλίου γνωρίζει έκρηξη σε πωλήσεις και παραχθέντες τίτλους. Ο αριθμός των νέων εκδιδόμενων τίτλων το χρόνο υπερ-διπλασιάζεται την περίοδο 1990–2000 (από λιγότερους από 3.000 σε 6.500-7.000 τίτλους), ενώ εμφανίζονται νέες επιχειρήσεις, γίνονται σημαντικές επενδύσεις στον κλάδο από επιχειρηματικούς ομίλους του τύπου και δημιουργούνται οι πρώτες μεγάλες αλυσίδες βιβλιοπωλίων. Σύμφωνα με έρευνα της ΕΣΥΕ για τους οικογενειακούς προϋπολογισμούς και τις δαπάνες των νοικοκυριών για βιβλία το 1999, η αξία της αγοράς του βιβλίου είναι περίπου 390 εκατομμύρια ευρώ, ενώ οι δημόσιες δαπάνες για αγορές βιβλίων φθάνουν τα 50 εκατομμύρια ευρώ. Ο κύριος όγκος των πωλήσεων αφορά σε σχολικά βιβλία και βοηθήματα και εγκυκλοπαίδειες (περίπου 200 εκατομμύρια ευρώ), ενώ ο τζίρος του γενικού βιβλίου υπολογίζεται περίπου στα 130 εκατομμύρια ευρώ¹¹.

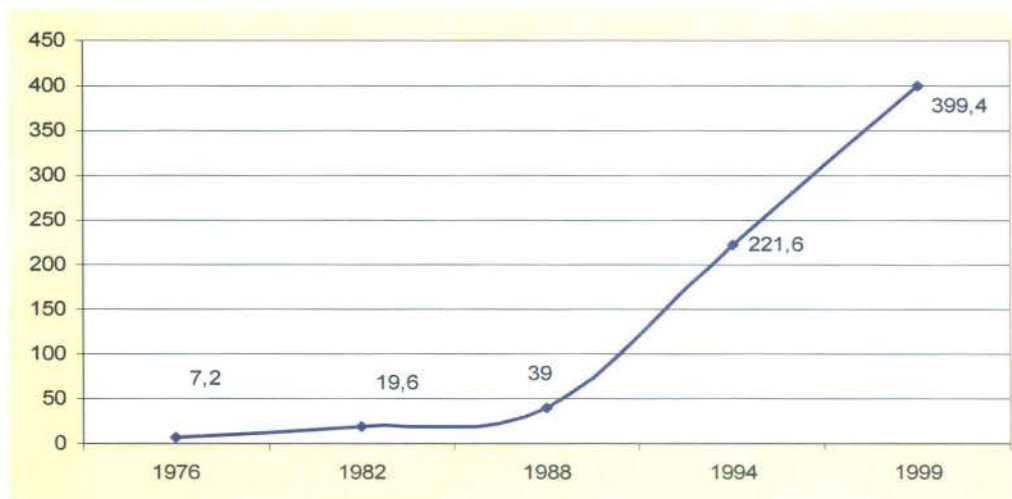
Η αύξηση της κατανάλωσης βιβλίων οφείλεται τόσο σε χρηματοοικονομικά αίτια (αύξηση κατά 22%, σε σταθερές τιμές, των καταναλωτικών δαπανών των ελληνικών νοικοκυριών την περίοδο 1994-99, αύξηση των δαπανών για εκπαίδευση, σταδιακή βελτίωση του επιπέδου των εισοδημάτων, συγκράτηση του πληθωρισμού και άνοδος του ΑΕΠ), όσο και σε κοινωνικά (βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου, διεύρυνση του αναγνωστικού κοινού -ιδιαίτερα των νέων), αλλά και άλλα οικονομικά (μάρκετιγκ: διαμόρφωση της τιμής των βιβλίων σε σχετικά χαμηλά επίπεδα, αποτελεσματικές διαφημιστικές εκστρατείες και ανάπτυξη νέων καναλιών διανομής και νέων

¹⁰ 'Το Αισιόδοξο Μήνυμα της Ανάπτυξης της Αγοράς του Βιβλίου στην Ελλάδα', Σωκράτης Καμπουρόπουλος, Ειδικός σύμβουλος ΕΚΕΒΙ

¹¹ 'Τα Οικονομικά και Διαρθρωτικά Χαρακτηριστικά της Εκδοτικής Επιχείρησης στην Ελλάδα', Metrotech A.E., 1999

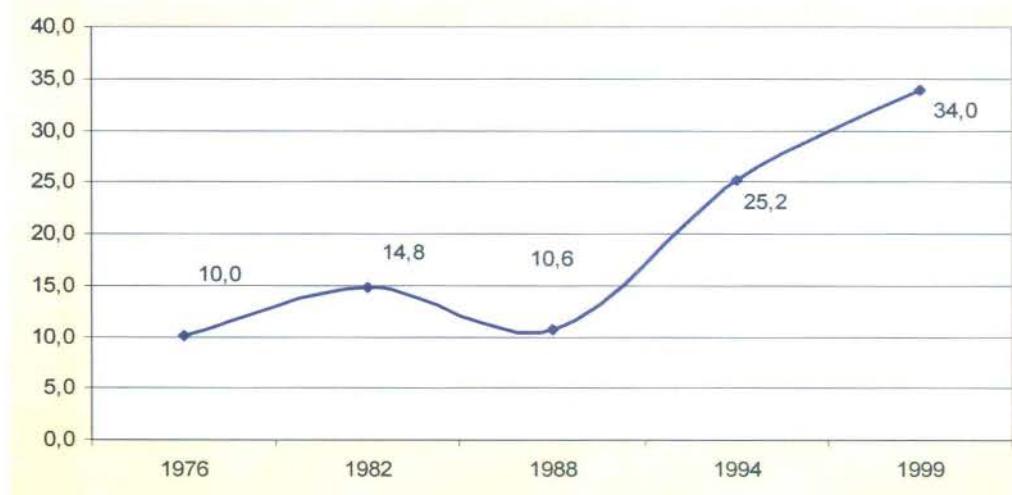
σύγχρονων βιβλιοπωλείων). Σε απόλυτες τιμές ωστόσο, το μέγεθος της αγοράς παραμένει ακόμη χαμηλό, γεγονός που αναδεικνύει την ύπαρξη σημαντικών περιθωρίων ανάπτυξης. Σύμφωνα με την προαναφερθείσα έρευνα του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου (1999), μόνο το 38% του ενήλικου πληθυσμού δηλώνουν αυθόρμητα «αναγνώστες βιβλίων».

Διάγραμμα 2: Εξέλιξη της ιδιωτικής κατανάλωσης για βιβλία σε απόλυτες τιμές την περίοδο 1976 – 1999 (σε εκατομύρια €)¹²

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 1974, 1982, 1988, 1993/94, 1998/99. Παρατηρητήριο Βιβλίου /Εθνικό Κέντρο Βιβλίου, ίδια επεξεργασία

Διάγραμμα 3: Εξέλιξη της ιδιωτικής κατανάλωσης την περίοδο 1976 – 1999 σε σχετικές τιμές (για κάθε 10 εκατομύρια € που δαπανήθηκαν για βιβλία το 1976)

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 1974, 1982, 1988, 1993/94, 1998/99. Παρατηρητήριο Βιβλίου /Εθνικό Κέντρο Βιβλίου, ίδια επεξεργασία

¹² Σύνολο νοικοκυριών: 1974 → 2.636.676, 1982 → 2.997.450, 1988 → 3.132.888, 1994 → 3.244.766, 1998 / 99 → 3.396.767. Σημειώνεται ότι για τη μετατροπή των δραχμών σε Ευρώ χρησιμοποιήθηκε η ισοτιμία 1 € = 340,75 δρχ. για όλα τα χρόνια.

Καταλυτικός παράγοντας στη διεύρυνση του αγοραστικού κοινού της αγοράς των βιβλίων και κατ' επέκταση στην αύξηση της ζήτησης για βιβλία ήταν η διαμόρφωση των τιμών σε σχετικά χαμηλά επίπεδα: μέχρι το 1998 η πορεία των τιμών είναι γενικά αυξητική, με εξαίρεση τα λογοτεχνικά βιβλία των οποίων οι τιμές παραμένουν περίπου σταθερές. Το Φεβρουάριο του 1998, τίθεται σε ισχύ ο νόμος για την Ενιαία Τιμή Βιβλίου¹³. Την περίοδο 1999 – 2001, επικρατεί μια τάση συγκράτησης των τιμών σε όλες τις επιμέρους κατηγορίες βιβλίων. Τα σχετικά υψηλά επίπεδα πληθωρισμού και η αύξηση των εισοδημάτων συμβάλλει στην αύξηση της κατανάλωσης. Η τάση αυτή αναιρείται την περίοδο 2000–2002, γεγονός που οφείλεται μεταξύ άλλων στην εισαγωγή του Ευρώ. Παρά τη γενική αύξηση των τιμών, ο δείκτης τιμών βιβλίου παραμένει σε χαμηλά επίπεδα (ελαφρώς υψηλότερα από το Γενικό Δείκτη Τιμών). Έτσι, οι τιμές των βιβλίων παρέμειναν ανταγωνιστικές¹⁴. Οι πορείες του Δείκτη Τιμών Βιβλίου και του Γενικού Δείκτη Τιμών παρουσιάζονται στα παρακάτω διαγράμματα.

¹³ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά:

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20020515+ITEM-013+DOC+XML+V0//EL>,

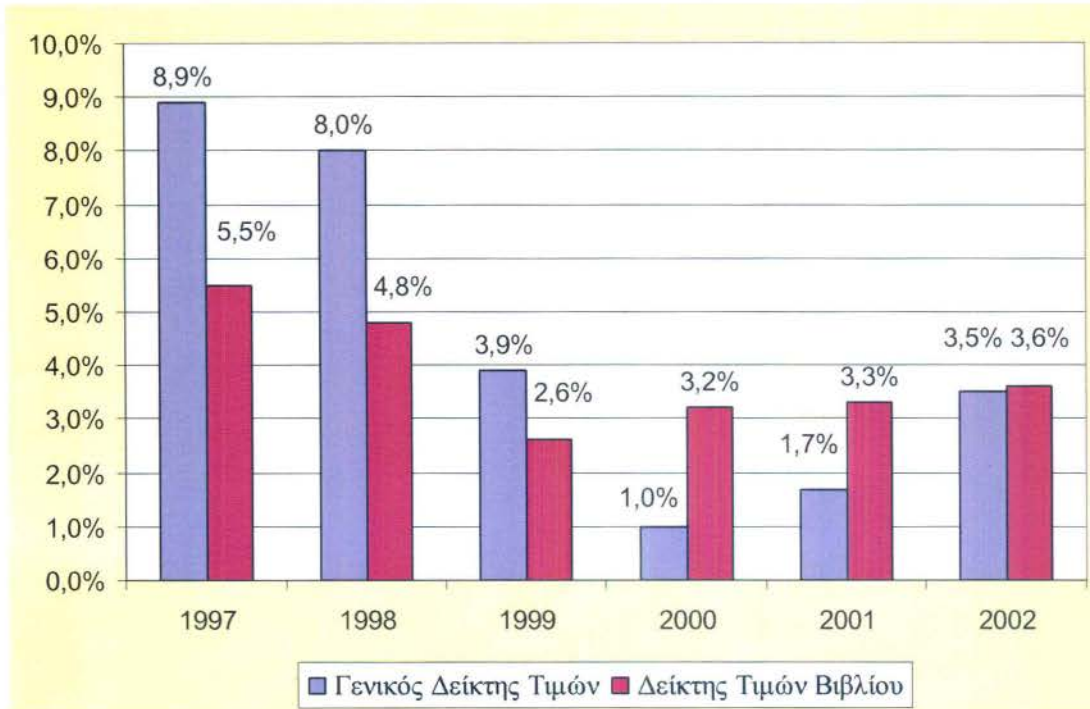
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P5-TA-2002-0244+0+DOC+XML+V0//EL>,

<http://book.culture.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=RESOURCE&cresrc=2505&cnode=536>,

<http://www.patakis.gr/ViewShopArticle.aspx?ArticleId=1844>

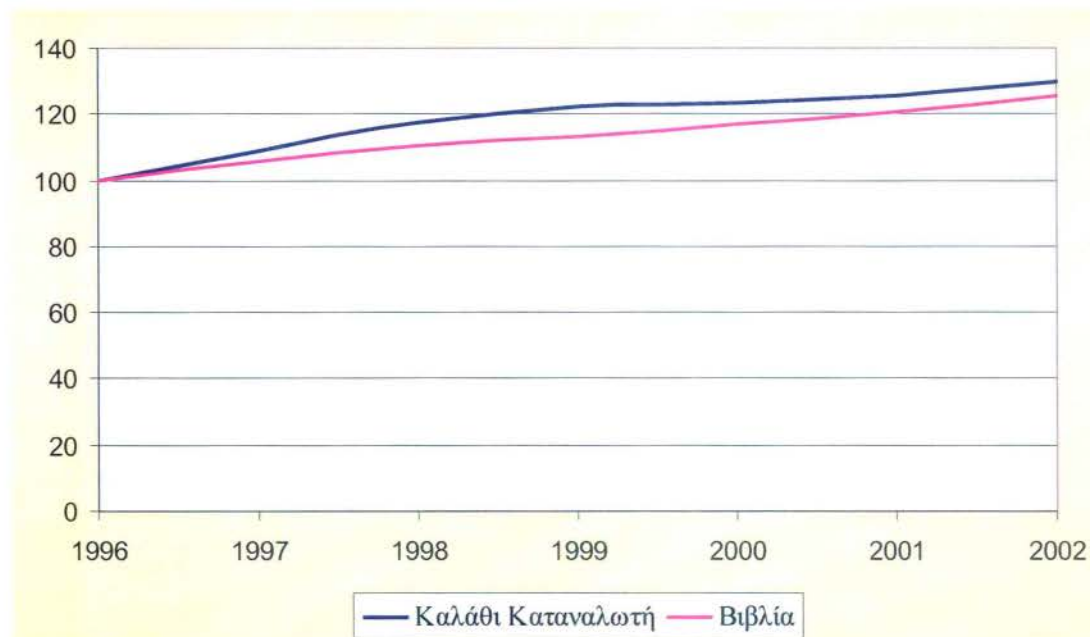
¹⁴ 'Το Αισιόδοξο Μήνυμα της Ανάπτυξης της Αγοράς του Βιβλίου στην Ελλάδα', Σωκράτης Καμπουρόπουλος, Ειδικός σύμβουλος ΕΚΕΒΙ

Διάγραμμα 4: Εξέλιξη της πορείας του Γενικού Δείκτη Τιμών και του Δείκτη Τιμών Βιβλίου την περίοδο 1997 – 2002¹⁵.

Πηγή: ΕΣΥΕ, Παρατηρητήριο Βιβλίου /Εθνικό Κέντρο Βιβλίου, ίδια επεξεργασία

Διάγραμμα 5: Εξέλιξη της πορείας των τιμών του καλαθιού του καταναλωτή (με βάση το Γενικό Δείκτη Τιμών) και των βιβλίων (με βάση το Δείκτη Τιμών Βιβλίου).

Πηγή: ΕΣΥΕ, Παρατηρητήριο Βιβλίου /Εθνικό Κέντρο Βιβλίου, ίδια επεξεργασία

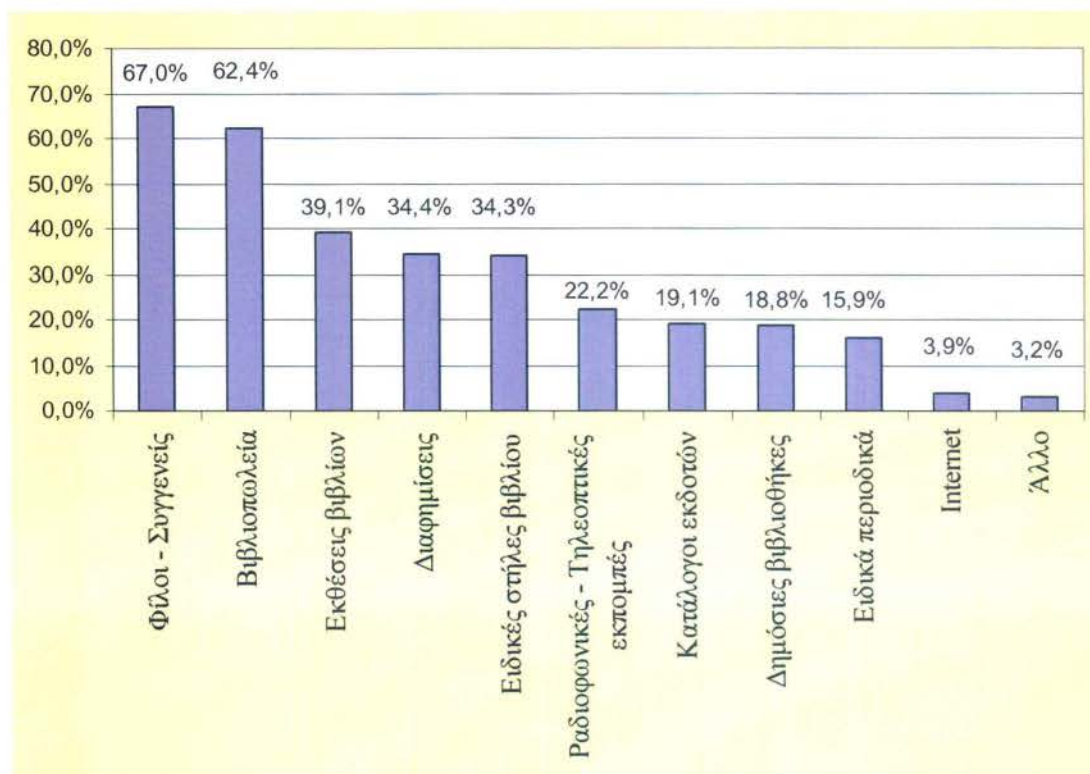
¹⁵ Το έτος 1997 αντιστοιχεί στη σεζόν Σεπτέμβριος 1996 – Αύγουστος 1997, το 1998 στη σεζόν Σεπτέμβριος 1997 – Αύγουστος 1998 κ.ο.κ.

Ο στόχος της απήχησης του βιβλίου σε ευρύ κοινό ωστόσο δεν έχει ακόμα επιτευχθεί. Η διατήρηση των τιμών σε σχετικά χαμηλά επίπεδα έχει διευκολύνει την αύξηση της ζήτησης, οι αναγνώστες ωστόσο παραμένουν σχετικά ελαστικοί στην τιμή. Σύμφωνα με τον Σ. Καμπουρόπουλο¹⁶, οι κυριότεροι προσδιοριστικοί παράγοντες του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος (και κατ' επέκταση της ζήτησης) ενός βιβλίου είναι -κατά φθίνουσα σημασία- το όνομα του συγγραφέα, ο εκδοτικός οίκος, η εξυπηρέτηση που παρέχεται από το βιβλιοπωλείο, η ταχύτητα παράδοσής του και πέμπτη η τιμή του. Το γεγονός αυτό υποδεικνύει την απήχηση του βιβλίου γενικά σε σχετικά «στενή ομάδα στόχο», το οποίο ενδιαφέρεται περισσότερο για την ποιότητα του προϊόντος και λιγότερο για την τιμή. Το ευρύ κοινό είναι πιο ευαίσθητο στις αλλαγές τιμής (μεταβάλλει πιο έντονα τη ζήτηση για κάθε αλλαγή της τιμής). Ιδιαίτερο ρόλο στην εξέλιξη των πωλήσεων ενός βιβλίου παίζει η ακολουθούμενη πολιτική προώθησης και δημοσίων σχέσεων του εκδοτικού οίκου. Ο ρόλος των κριτικών θεωρείται μάλλον περιορισμένος. Τα υψηλότερα σε πωλήσεις είδη βιβλίων στα δέκα μεγαλύτερα βιβλιοχαρτοπωλεία της χώρας είναι τα σχολικά βοηθήματα, τα ξενόγλωσσα βιβλία, τα παιδικά βιβλία και τα λογοτεχνικά.

Η καθυστέρηση της επίτευξης του στόχου της διεύρυνσης του αγοραστικού κοινού φανερώνεται και από τους τρόπους ενημέρωσης για τα βιβλία πριν από την αγορά τους, σύμφωνα με τον Σ. Καμπουρόπουλο: ο κύριος όγκος των αναγνωστών ενημερώνεται με τρόπους που απευθύνονται κυρίως σε παλιούς «πελάτες» (βιβλιοπωλεία, εκθέσεις βιβλίων, ειδικές εκπομπές κλπ), ενώ η μόνη υψηλά στην κατάταξη μέθοδος ενημέρωσης που απευθύνεται σε ευρύ κοινό είναι η διαφήμιση (~34%). Χαρακτηριστικό είναι ότι το internet αποτελεί πηγή ενημέρωσης μόνο για το 3,9% των αναγνωστών. Ο Καμπουρόπουλος επίσης σημειώνει ότι πρώτη πηγή ενημέρωσης για τους συστηματικούς αναγνώστες είναι οι επισκέψεις σε βιβλιοπωλεία, ενώ πρώτη πηγή ενημέρωσης για τους μη συστηματικούς αναγνώστες είναι η ενημέρωση από φίλους και συγγενείς. Το παρακάτω διάγραμμα παρουσιάζει συνοπτικά τους βασικούς τρόπους ενημέρωσης των αναγνωστών για το περιεχόμενο ενός βιβλίου.

¹⁶ 'Το Αισιόδοξο Μήνυμα της Ανάπτυξης της Αγοράς του Βιβλίου στην Ελλάδα', Σωκράτης Καμπουρόπουλος, Ειδικός σύμβουλος ΕΚΕΒΙ

Διάγραμμα 6: Τρόποι ενημέρωσης αναγνωστών πριν την ανάγνωση / αγορά βιβλίου.

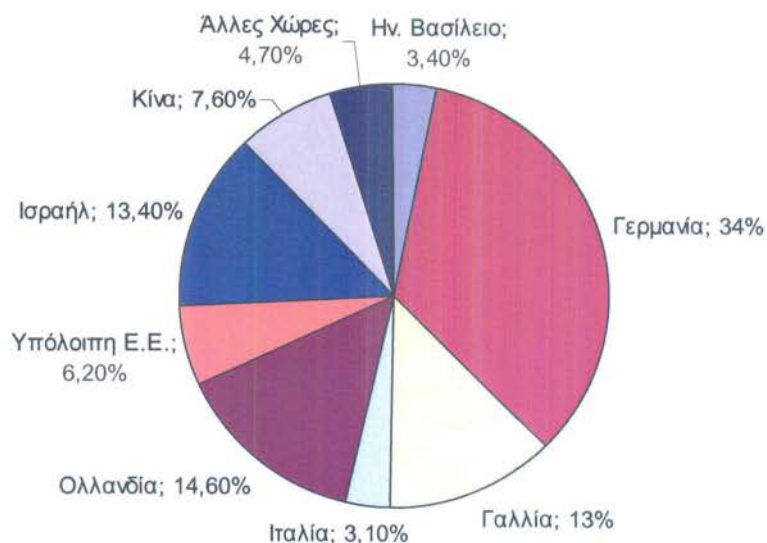
Πηγή: ΕΚΕΒΙ

Παρά τη σταθερή αύξηση του ενδιαφέροντος για βιβλία από τους Έλληνες αναγνώστες, η Ελλάδα υστερεί ακόμη σε σχέση με τους περισσότερους Ευρωπαίους εταίρους της, όσον αφορά στην ανάγνωση βιβλίων. Μία πρόσφατη έρευνα της ΕΕ στα κράτη-μέλη επιβεβαιώνει ότι οι Βόρειο-Ευρωπαίοι διαβάζουν πολύ περισσότερο από τους Νότιο-Ευρωπαίους, ενώ η Ελλάδα είναι πάνω από την Πορτογαλία, αλλά πίσω από την Ισπανία. Αιτίες είναι μεταξύ άλλων το χαμηλό μέσο μορφωτικό επίπεδο, η έλλειψη οποιασδήποτε παράδοσης αγοράς βιβλίων στα σχολεία (σε αντίθεση με την Ισπανία) και το κλίμα που ευνοεί τις εξωτερικές δραστηριότητες και μια παλιά παράδοση “προφορικότητας” (Esplen, 2002).

Υστέρηση παρουσιάζει η χώρα και στην παραγωγή τίτλων διεθνούς εμβέλειας και αναγνωρισιμότητας. Οι εξαγωγές ελληνικών βιβλίων προς τρίτες χώρες αποτελούν ακόμα πολύ μικρό τμήμα της συνολικής παραγωγής. Το γεγονός οφείλεται μεταξύ άλλων στην ύπαρξη πολύπλοκων διαδικασιών που απαιτείται από το τραπεζικό σύστημα για την ολοκλήρωση των συναλλαγών που αποθαρρύνει τις μικρότερες

επιχειρήσεις να τις αναλάβουν, σύμφωνα με έρευνα του ΕΚΕΒΙ¹⁷. Ο κύριος όγκος των παραγγελιών από το εξωτερικό προέρχεται από βιβλιοθήκες μικρών κοινοτήτων ελληνικών παροικιών της διασποράς, πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες ή βιβλιοπωλεία που λειτουργούν σε περιοχές με έντονο το εθνικό στοιχείο, όπως η Κύπρος, οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, η Αυστραλία, η Σουηδία κ.ά. Σημειώνεται ότι σημαντική αύξηση σε απόλυτες τιμές σημείωσε την περίοδο 2002 - 2006 ο αριθμός των εξαγωγών εκπαιδευτικών βιβλίων προς την Ουγγαρία, τη Ρουμανία, την Πολωνία, τη Ρωσία, την Τουρκία και το Μεξικό. Το σύνολο των εξαγωγών ελληνικών βιβλίων παρουσιάζεται στο παρακάτω διάγραμμα.

Διάγραμμα 7: Εξαγωγές ελληνικών βιβλίων με βάση τη χώρα - προορισμό για το 2006.

Πηγή: ΕΚΕΒΙ¹⁸

Στις εισαγωγές ξένων τίτλων δεσπόζουν τα εκπαιδευτικά βιβλία, ενώ περίπου τα μισά από αυτά είναι στην αγγλική γλώσσα και εισάγονται κυρίως από τη Μεγάλη Βρετανία (51,3% των εισαχθέντων βιβλίων). Τα βασικά είδη των εισαχθέντων τίτλων είναι τα βιβλία διδασκαλίας (ELT: English language textbooks), τα εμπορικά (trade) και τα πανεπιστημιακά (academic) βιβλία στην Αγγλική. Το μέγεθος της αγοράς

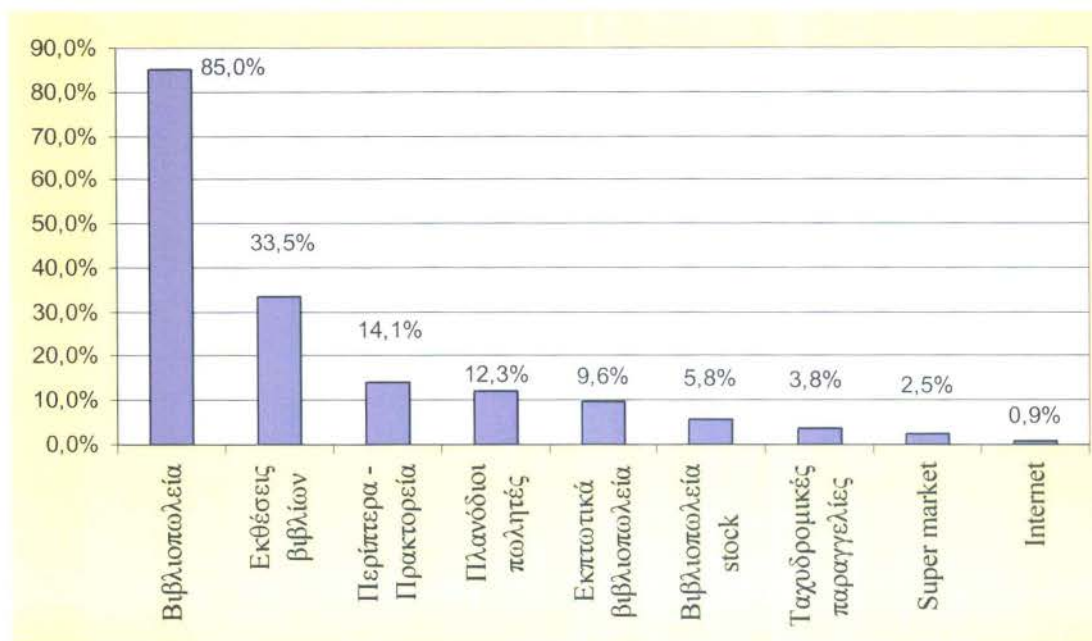
¹⁷ 'Τα Οικονομικά και Διαρθρωτικά Χαρακτηριστικά της Εκδοτικής Επιχείρησης στην Ελλάδα' Metrotech A.E., 1999

¹⁸ 'The book market in Greece 2007', ΕΚΕΒΙ, Οκτώβριος 2008

εισαχθέντων τίτλων από το Ηνωμένο Βασίλειο είναι πολύ μεγάλο. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 2001, η Ελλάδα αποτελούσε τη 14η μεγαλύτερη εξαγωγική αγορά για τους εκδότες της Μ. Βρετανίας (με αξία εξαγωγών μεγαλύτερη από 25 εκατομμύρια λίρες), ενώ αναλογικά με το μέγεθος του πληθυσμού της, ήταν η μεγαλύτερη εξαγωγική αγορά για τους Βρετανούς εκδότες στη Ν. Ευρώπη. Το φαινόμενο οφείλεται μεταξύ άλλων στην ευρύτατα διαδεδομένη διδασκαλία της αγγλικής στην Ελλάδα. Σχεδόν όλες οι υπόλοιπες εισαγωγές (συντριπτική πλειονότητα) γίνονται από άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Όσον αφορά στο δίκτυο διανομής, οι εταιρείες του εκδοτικού κλάδου αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα (ιδιαίτερα οι μικρές, οικογενειακές επιχειρήσεις). Σύμφωνα με την Πανελλήνια έρευνα αναγνωστικής συμπεριφοράς του ΕΚΕΒΙ (Μάιος 1999), κυριότερα σημεία πώλησης βιβλίων είναι τα βιβλιοπωλεία. Η ύπαρξη πολλών σημείων πώλησης (περισσότερα από 3.500 σημεία πώλησης -συμπεριλαμβανομένων των σούπερ μάρκετ και των πρακτορείων τύπου-, εκ των οποίων περίπου τα 2.000 είναι βιβλιοπωλεία) καθιστά συχνά μη συμφέρουσα τη διανομή των τίτλων από τους ίδιους τους εκδότες που ανάλογα με το μέγεθος τους καταφεύγουν σε ιδιώτες για τη διανομή έναντι ποσοστών. Ο κύριος όγκος των βιβλίων διανέμεται μέσω χονδρεμπόρων. Στα μεγάλα αστικά κέντρα λειτουργούν περίπου 14 χονδρέμποροι, οι οποίοι λειτουργούν περισσότερο ως αποθήκες διακίνησης βιβλίων. Παρ' όλα αυτά, ορισμένοι εκδότες διατηρούν ιδιόκτητα δίκτυα διανομής. Τα συμπεράσματα της έρευνας παρουσιάζονται συνοπτικά στο παρακάτω διάγραμμα.

Διάγραμμα 8: Τρόποι αγοράς βιβλίων (πηγές)

Πηγή: ΕΚΕΒΙ

Η πλειονότητα των βιβλιοπωλείων βρίσκεται στην Αθήνα (50%) και τα άλλα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας (Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Λάρισα και Ηράκλειο). Στα σημαντικότερα βιβλιοπωλεία ανήκουν η Πρωτοπορία και η Πολιτεία, ενώ τα μεγαλύτερα, από την άποψη της επιρροής στο χώρο τόσο των ελληνικών όσο και των ξενόγλωσσων βιβλίων, είναι ο Ελευθερουδάκης και ο Παπασωτηρίου. Ο Ελευθερουδάκης είναι οικογενειακή επιχείρηση τρίτης γενιάς βιβλιοπωλών και αποτελεί τη δεύτερη μεγαλύτερη αλυσίδα στην Ελλάδα και (μαζί με την Hellenic Distribution Agency) τον κύριο εισαγωγέα βιβλίων εκτός των ξενόγλωσσων εκπαιδευτικών βιβλίων. Ο βασικός του χώρος πώλησης καλύπτει οκτώ ορόφους σε ένα κτίριο στην οδό Πανεπιστημίου στο κέντρο της Αθήνας, που συναγωνίζεται με τους καλύτερους αντίστοιχους χώρους της Ευρώπης.

Οι μεγάλες αλυσίδες βιβλιοπωλείων αποτελούν φαινόμενο της τελευταίας δεκαετίας. Ο κύριος όγκος των βιβλιοπωλείων είναι μικρού μεγέθους, μικτού τύπου βιβλιοχαρτοπωλεία. Είναι χαρακτηριστικό ότι από τα περίπου 2.000 βιβλιοπωλεία της χώρας, μόνο τα 280 πουλάνε αποκλειστικά βιβλία, ενώ μόνο τα 120 έχουν σημαντικό μέγεθος.

Η διανομή μέσω βιβλιοπωλείων ωστόσο (που αποτελεί κύριο χαρακτηριστικό της αγοράς) παρουσιάζει αρκετά προβλήματα σύμφωνα με αρκετούς εκδότες. Τα

βασικότερα από αυτά είναι το μικρό τους μέγεθος, η ανεπαρκής στελέχωσή τους και η έλλειψη σύγχρονων, επαγγελματικών μηχανισμών στην οργάνωση και λειτουργία τους.

Προβληματική εμφανίζεται η οργάνωση και των βιβλιοθηκών, η ανεπάρκεια της οποίας αποτελεί το βασικότερο λόγο μη ουσιαστικής συμμετοχής της στο κύκλωμα διανομής. Το δίκτυο βιβλιοθηκών είναι υποτυπώδες και αδυνατεί να παράσχει σύγχρονες υπηρεσίες δανεισμού. Μεταξύ των 2.000 υπαρχουσών βιβλιοθηκών, οι 962 είναι δημόσιες και δημοτικές, οι 233 πανεπιστημιακές και κολεγιακές, οι 550 σχολικές (δημιουργήθηκαν με τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης), και οι 315 λειτουργούν σε ερευνητικά ιδρύματα και άλλους οργανισμούς. 45 από αυτές ιδρύθηκαν από το Υπουργείο Παιδείας και πολλές από αυτές έχουν μεγάλη ιστορική σημασία.

Ένα από τα αίτια της υποανάπτυξης του θεσμού των βιβλιοθηκών στην Ελλάδα ίσως είναι και η ανεπαρκής του διάδοση. Σύμφωνα με την Πανελλήνια έρευνα αναγνωστικής συμπεριφοράς του ΕΚΕΒΙ (Μάιος 1999), 13,8% του συνόλου των αναγνωστών βιβλίων είναι γραμμένοι σε κάποια βιβλιοθήκη, ενώ στην ερώτηση για το αν υπάρχει δανειστική βιβλιοθήκη στην περιοχή τους, θετικά απάνταει το 75% των κατοίκων των αστικών περιοχών, το 58% των κατοίκων των ημιαστικών περιοχών και μόλις το 19,8% των κατοίκων των αγροτικών περιοχών. Βασικότερα μέλη των βιβλιοθηκών είναι άτομα νεαρής ηλικίας (15 – 24 ετών), οι φοιτητές και οι συστηματικοί αναγνώστες. Κυριότερος λόγος δανεισμού είναι η οικονομία: 29,8% των δανειζομένων ισχυρίζονται ότι καταφεύγουν στο δανεισμό για να μην αγοράσουν όλα τα βιβλία που θέλουν να διαβάσουν. Το 16,1% του συνόλου των αναγνωστών (με μεγαλύτερο ποσοστό μεταξύ των ατόμων ανώτερης εκπαίδευσης) αναφέρουν ότι δανείζονται βιβλία που δε μπορούν να βρουν σε βιβλιοπωλεία.

1.4 ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

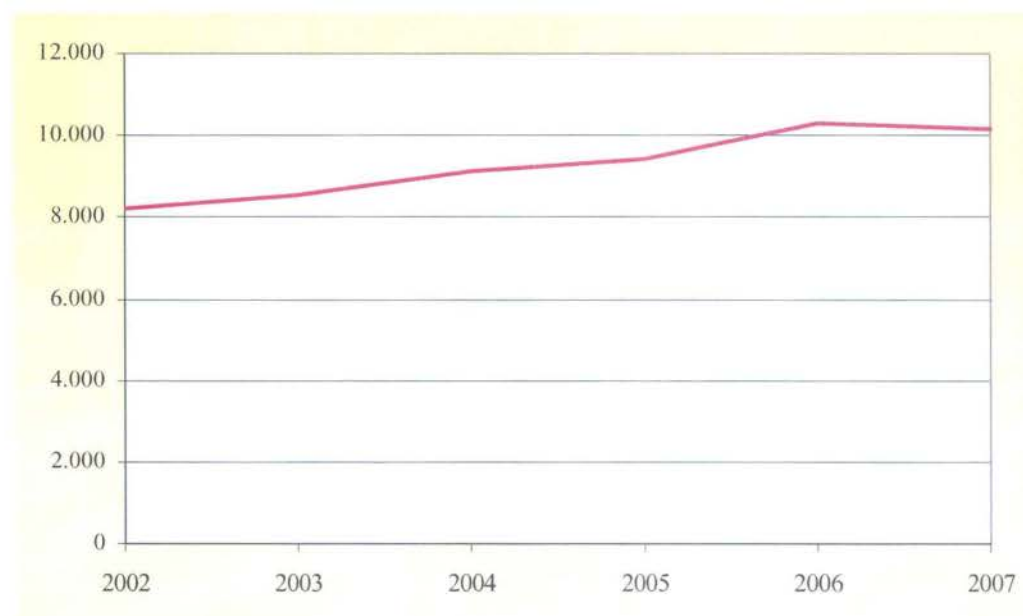
Σύμφωνα με την έρευνα ‘Η βιβλιοπαραγωγή στην Ελλάδα, 2007’ του ΕΚΕΒΙ (Σεπτέμβριος 2008), το 2007 εκδόθηκαν 9.566 νέοι τίτλοι. Το 2007 χαρακτηρίζεται από την έρευνα ως χρονιά συγκράτησης της παραγωγής βιβλίων. Η εξέλιξη της βιβλιοπαραγωγής της χώρας παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα και διάγραμμα.

Πίνακας 3: Διαχρονική εξέλιξη της πορείας της βιβλιοπαραγωγής στην Ελλάδα

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Παραγωγή νέων τίτλων	7.893	7.980	8.539	8.611	9.648	9.566
Επανεκδόσεις	318	575	610	808	671	600

Πηγή: ΕΚΕΒΙ

Διάγραμμα 9: Διαχρονική εξέλιξη της πορείας της συνολικής βιβλιοπαραγωγής στην Ελλάδα.

Πηγή: ΕΚΕΒΙ

Όπως φαίνεται και από το παραπάνω διάγραμμα, η παραγωγή νέων τίτλων σημείωσε αύξηση την περίοδο 2002 – 2007, με εξαίρεση το 2007, έτος κατά το οποίο σημειώθηκε οριακή μείωση. Την τελευταία διετία (2006–2007), η συνολική παραγωγή ξεπερνάει τους 9.500 νέους τίτλους το χρόνο.

Ο κύριος όγκος των παραχθέντων τίτλων αποτελεί μεταφράσεις ξενόγλωσσων βιβλίων όλων των υποκατηγοριών. Την περίοδο 2004–2007, οι μεταφρασμένοι τίτλοι

αποτελούν σταθερά πάνω από 40% του συνόλου της παραγωγής (3.947 τίτλοι το 2007). Περίπου το 55% των μεταφρασμένων τίτλων είναι μεταφράσεις από τα αγγλικά, ενώ ακολουθούν οι μεταφράσεις από γαλλικά (14%), γερμανικά (6%), ιταλικά (5%) και ισπανικά (4%). Τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται τάση αύξησης της συμμετοχής των μεταφράσεων από τα γαλλικά και τα ιταλικά, ενώ το ίδιο ισχύει και για τις μεταφράσεις από ελληνικά σε άλλες γλώσσες.

Κυριότερες θεματικές κατηγορίες του ελληνικού βιβλίου είναι οι θεωρητικές επιστήμες, η λογοτεχνία, τα παιδικά βιβλία, οι θετικές & εφαρμοσμένες επιστήμες, τα γενικά και πρακτικά βιβλία, τα βιβλία τέχνης και τα σχολικά βοηθήματα. Τα μη λογοτεχνικά βιβλία αποτελούν τον κύριο όγκο της βιβλιοπαραγωγής (θεωρητικές επιστήμες 25,3%, θετικές επιστήμες 6,1%, γενικά και πρακτικά βιβλία 12,5%, σχολικά βοηθήματα 8,1%, βιβλία τέχνης 7,6%), ενώ ακολουθούν τα παιδικά βιβλία με 18,6% και η λογοτεχνία με 21,8%.

Σημαντικότερος επιμέρους θεματικός κλάδος -από άποψη όγκου παραγωγής- είναι οι θεωρητικές επιστήμες (πρώτοι στην κατηγορία οι τίτλοι που σχετίζονται με το δίκαιο και την ιστορία), στις οποίες αντιστοιχεί περίπου το 25% της συνολικής παραγωγής το 2007. Αξιοσημείωτες είναι οι μεταβολές στη διάρθρωση του περιεχομένου των νέων τίτλων των θεωρητικών επιστημών: μέχρι το 2005, μεγάλο ποσοστό είχε ως αντικείμενο τις εξετάσεις των εκπαιδευτικών ΑΣΕΠ, την προετοιμασία και την αξιολόγηση των νέων σχολικών προγραμμάτων και την ειδική αγωγή. Από το 2006, αυξήθηκε ο αριθμός των συγγραμμάτων με αντικείμενο τις αλλαγές στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, αλλά και βασικά θέματα παιδαγωγικής όπως οι αρχές μάθησης, ο παιδαγωγικός σχεδιασμός, η παιδαγωγική αλληλεπίδραση κ.ά.

Τα λογοτεχνικά βιβλία αποτελούν το δεύτερο σημαντικότερο θεματικό κλάδο (από άποψη όγκου παραγωγής). Σημαντική αύξηση παρουσιάζουν στην ελληνική λογοτεχνία η ποίηση και τα διηγήματα, ενώ στη ξένη οι μεταφράσεις θεατρικών έργων. Υψηλή αύξηση –την ποσοστιαία υψηλότερη μεταξύ των επιμέρους θεματικών κλάδων- κυκλοφορίας παρουσιάζουν τα γενικά και πρακτικά βιβλία (τουριστικοί και λοιποί οδηγοί, συμβουλευτική, λευκώματα -βιβλία της “τέχνης της ζωής”), ενώ αύξηση παρουσιάζει και ο κλάδος των βιβλίων τέχνης, κλάδος που παρουσιάζει το οξύμωρο άλλοι εκδότες να διατηρούν την παραγωγή σε χαμηλά επίπεδα και άλλοι να εισέρχονται δυναμικά (ιδίως τα μεγάλα συγκροτήματα τύπου). Στο θεματικό κλάδο

των βιβλίων θετικών και εφαρμοσμένων επιστημών τέλος, σημειώνεται αύξηση της κυκλοφορίας των τίτλων ιατρικής και μείωσης της κυκλοφορίας των τίτλων φυσικών και θετικών επιστημών, εφαρμοσμένων επιστημών και πληροφορικής.

Ο κλάδος του παιδικού βιβλίου φαίνεται να διανύει περίοδο κάμψης: αν και την περίοδο 2002-2006 ο αριθμός νέων τίτλων στον κλάδο παρουσίαζε συνεχή αύξηση (ετησίως), το 2007 σημείωσε μείωση κατά 335 βιβλία (15,8%). Η μείωση παρουσιάζεται σε όλες τις επιμέρους κατηγορίες του κλάδου (εκπαιδευτικά βιβλία για παιδιά προσχολικής ηλικίας, παιδική και εφηβική λογοτεχνία, παιδικά βιβλία δραστηριοτήτων και βιβλία γνώσεων για παιδιά). Οι εκδόσεις εκπαιδευτικών βιβλίων για τα μικρότερα παιδιά (προσχολικής ηλικίας) ωστόσο, σημειώνουν τη μικρότερη μείωση στον κλάδο (περίπου 6%) και εξακολουθούν να βρίσκονται στην πρώτη θέση του αριθμού νέων τίτλων (52% του συνόλου). Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του κλάδου αποτελεί ο μεγάλος αριθμός μεταφρασμένων τίτλων (περίπου 66%). Η μείωση της παραγωγής για το 2007 ήταν επακόλουθη της μείωσης των πωλήσεων που οφείλεται μεταξύ άλλων στην ένταση του ανταγωνισμού, τόσο σε επίπεδο ποιότητας του περιεχομένου, όσο και των τιμών, και στην αδυναμία απορρόφησης του πολύ υψηλού αριθμού τίτλων που εκδόθηκε το 2006 στις κατηγορίες παιδικών βιβλίων δραστηριοτήτων και βιβλίων γνώσεων για παιδιά, που συμπεριλαμβάνουν βιβλία που αναπτύσσουν τη δημιουργικότητα των παιδιών και καθυστερούν να απορροφηθούν από την αγορά. Η διαχρονική εξέλιξη της παραγωγής παιδικών βιβλίων στη χώρα ανά κατηγορία παρουσιάζεται συνοπτικά στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 4: Διαχρονική εξέλιξη της παραγωγής παιδικών βιβλίων στην Ελλάδα¹⁹.

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Εκπαιδευτικά βιβλία για παιδιά προσχολικής ηλικίας	757	795	1025	1055	985	927
Παιδική & εφηβική λογοτεχνία	333	349	413	413	449	355
Παιδικά βιβλία δραστηριοτήτων	268	191	193	193	427	330
Βιβλία γνώσεων για παιδιά	121	146	161	161	254	168
Σύνολο	1479	1481	1792	1822	2115	1780

Πηγή: ΕΚΕΒΙ

¹⁹ Ο διαχωρισμός των υποκατηγοριών «Εκπαιδευτικά βιβλία για παιδιά προσχολικής ηλικίας», «Παιδικά βιβλία δραστηριοτήτων» και «Βιβλία γνώσεων για παιδιά» γίνεται συχνά με υποκειμενικότητα, λόγω του συναφούς περιεχομένου των τίτλων των υποκατηγοριών αυτών.

Κλάδος Εκπαιδευτικών Βοηθημάτων

Ο κλάδος των εκπαιδευτικών βοηθημάτων υποδιαιρείται στον κλάδο σχολικών βιβλίων και βοηθημάτων και στον κλάδο βιβλίων διδασκαλίας της Αγγλικής γλώσσας. Οι τιμές των εκπαιδευτικών βοηθημάτων ακολούθησαν την πορεία των τιμών των περισσότερων θεματικών κλάδων στην ελληνική αγορά: παρουσίασαν αύξηση μέχρι το 1998, παρέμειναν γενικά σταθερές την περίοδο 1999 – 2001 και σημείωσαν εκ νέου αύξηση από το 2002 και μετά, αρκετά χαμηλή ωστόσο ώστε να διατηρηθούν σε ανταγωνιστικά επίπεδα.

Ο κλάδος σχολικών βιβλίων και βοηθημάτων έχει δύο σημαντικές ιδιαιτερότητες: αφ' ενός το κράτος εκδίδει όλα τα υποχρεωτικά σχολικά βιβλία που αποτελούν σημαντικό ποσοστό των διανεμιθέντων τίτλων του κλάδου (εκτός από αυτά των ξένων γλωσσών) και αφ' ετέρου οι πωλήσεις βοηθημάτων επηρεάζονται έντονα από τις συστάσεις καθηγητών –ιδίως των φροντιστηριακών. Αν μια εκδοτική εταιρεία επιτύγχανε να προταθεί από όλους τους καθηγητές φροντιστηρίων στους μαθητές τους, πιθανότατα θα επιτύγχανε μερίδιο αγοράς πάρα πολύ υψηλό στον κλάδο των βοηθημάτων. Ομοιότητες παρουσιάζει το μάρκετινγκ στη φαρμακοβιομηχανία²⁰: η προώθηση των φαρμάκων γίνεται μόνο μέσω των ιατρών, οι οποίοι προτείνουν συγκεκριμένα φάρμακα στους ασθενείς αντί των ανταγωνιστικών έναντι υλικών ανταλλαγμάτων από την εκάστοτε φαρμακευτική εταιρεία. Οι δαπάνες για λόγους μάρκετινγκ δίνουν στρατηγικό πλεονέκτημα στη συγκεκριμένη περίπτωση: οι υποψήφιοι «νέοι παίκτες» της βιομηχανίας αποθαρρύνονται από το να εισέλθουν στην αγορά, αφού οι πωλήσεις τους θα εξαρτώνται σημαντικά από τις συστάσεις τις οποίες έχουν ήδη «καπαρώσει» οι υπάρχοντες «παίκτες». Η στρατηγική αυτή ωστόσο, είναι δύσκολο να εφαρμοστεί στην περίπτωση της προώθησης σχολικών βοηθημάτων, λόγω του πλήθους των καθηγητών που διδάσκουν χωρίς άδεια, αλλά και γενικότερα του υψηλού αριθμού των φροντιστηρίων και καθηγητών. Το γεγονός αυτό κάνει ελκυστική την αγορά για πολλούς νέους «παίκτες», αφού ο κάθε εκδότης, εκπαιδευτικός, ιδιοκτήτης φροντιστηρίου, σύλλογος εκπαιδευτικών και γονέων κ.ά. μπορεί να εκδώσει και στη συνέχεια να προτείνει και να πουλήσει τα δικά του βιβλία.

²⁰ Οι φαρμακευτικές εξαρτώνται έντονα από τις συστάσεις φαρμάκων των ιατρών στους ασθενείς (εντονότερα από ότι οι εκδοτικές εταιρείες από τις συστάσεις των καθηγητών). Η εξάρτηση αυτή έχει προσαρμόσει σημαντικά τη στρατηγική μάρκετινγκ των μεγάλων φαρμακευτικών εταιρειών. Η διαφήμιση στο αγοραστικό κοινό είναι ασήμαντη (διαφημίζονται μόνο φάρμακα που χορηγούνται από φαρμακοποιούς ευρέως χωρίς ιατρική συνταγή).

Υψηλότερα μερίδια αγοράς στον κλάδο έχει επιτύχει ο Σαββάλας, ενώ δεύτερο έρχεται το Μεταίχιμο, το οποίο αυξάνει το μερίδιό του κάθε χρόνο. Άλλοι σημαντικοί εκδότες στον κλάδο είναι ο Πατάκης και ο Λιβάνης.

Στον κλάδο βιβλίων διδασκαλίας της Αγγλικής γλώσσας κυριαρχούσαν μέχρι πρόσφατα οι ξένοι εκδότες (κυρίως Βρετανοί). Με την πάροδο των έτων, το μέγεθος της αγοράς μεγάλωνε. Η πρώτη βαθμίδα δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Γυμνάσιο) άνοιξε ως αγορά βιβλίων αγγλικής για τους εκδότες το 1999. Αρχικά υπήρχε απαίτηση για ειδικές τιμές και αν και ο αριθμός των αρχικών παραγγελιών ήταν μεγάλος, αργότερα μειώθηκε καθώς τα βιβλία χρησιμοποιούνται ξανά και ξανά. Η δεύτερη βαθμίδα δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Λύκειο) έχει ανοίξει ως αγορά εδώ και αρκετό καιρό, αλλά είναι αρκετά σχετικά μικρή σε μέγεθος εξ αιτίας του γεγονότος ότι συνήθως πρακτική είναι η φωτοτύπηση των βιβλίων. Σημειώνεται ότι τα εγκεκριμένα βιβλία εκμάθησης αγγλικής γλώσσας στο δημοτικό εκδίδονται από το κράτος, γεγονός που αυτόματα περιορίζει τις δυνατότητες διείσδυσης και σε αυτή την αγορά. Το ενδιαφέρον των Ελλήνων για την εκμάθηση Αγγλικών (75% περίπου της αγοράς αγγλόγλωσσων εκπαιδευτικών βιβλίων ανήκει στον ιδιωτικό τομέα – οι μαθητές/πελάτες των μεγάλων αλυσίδων φροντιστηρίων υπολογίζεται ότι είναι περίπου 20.000) που ξεκινάει για πολλά παιδιά από πολύ μικρή ηλικία ώθησε αρκετούς Έλληνες εκδότες να εισέλθουν στην αγορά. Η διείσδυση των ελληνικών εκδοτικών επιχειρήσεων έχει αυξησει αρκετά τον ανταγωνισμό στον κλάδο τα τελευταία χρόνια. Υπολογίζεται ότι το 2002, οι Έλληνες εκδότες αγγλόγλωσσων εκπαιδευτικών βιβλίων είχαν μερίδιο αγοράς 40-45%, με επικεφαλής τους εκδοτικούς οίκους Express Publishing και Grivas Publications, ενώ οι εκδότες από το διεθνή χώρο είχαν 55 - 60%, με τη Burlington να έχει το 15 - 20% και τους εκδότες από τη Μ. Βρετανία να μοιράζονται το υπόλοιπο 40%. Ο έντονος ανταγωνισμός συμπιέζει τα κέρδη των εκδοτών. Κάποιοι εκδότες εκδηλώνουν ανοιχτά τον προβληματισμό τους και χαρακτηρίζουν τον κλάδο κορεσμένο, ενώ αρκετοί άλλοι στρέφονται στην επέκταση των δραστηριοτήτων τους σε εξαγωγές βιβλίων ELT σε χώρες του εξωτερικού. Εκτιμάται ότι σήμερα η αξία των εξαγωγών φτάνει τα 10 εκατομμύρια ευρώ.

Ο κλάδος των εκπαιδευτικών βοηθημάτων παρουσιάζει την υψηλότερη συγκέντρωση παραγωγής σε εκδότες: το 2007, οι 775 νέοι τίτλοι εκδόθηκαν από 71 συνολικά

εκδοτικούς οίκους²¹. Η εξέλιξη της παραγωγής νέων τίτλων στον κλάδο παρουσίασε αυξομειώσεις τα τελευταία χρόνια: την περίοδο 2002 – 2005, η παραγωγή νέων τίτλων μειώνεται αισθητά. Οι αλλαγές που έγιναν στα σχολικά βιβλία του δημοτικού και του γυμνασίου κατά τη σχολική περίοδο 2006 – 2007 ωστόσο έδωσε σημαντική ώθηση στην παραγωγή και παρείχε κίνητρο σε νέους «παίκτες» να εισέλθουν στον κλάδο, η παραγωγή του οποίου αυξήθηκε κατά περίπου 70% κατά τη σχολική χρονιά αυτή. Η διαχρονική εξέλιξη της παραγωγής σχολικών βοηθημάτων και ξενόγλωσσων / φροντιστηριακών βιβλίων παρουσιάζεται συνοπτικά στους παρακάτω πίνακες και διάγραμμα.

Πίνακας 5: Διαχρονική εξέλιξη της παραγωγής εκπαιδευτικών βοηθημάτων στην Ελλάδα.

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Σχολικά βοηθήματα	499	350	240	182	515	490
Ξενόγλωσσα - Φροντιστηριακά	408	277	371	292	288	285
Σύνολο	907	627	611	474	803	775

Πηγή: ΕΚΕΒΙ

Πίνακας 6: Παραγωγή εκπαιδευτικών βοηθημάτων των κυριότερων²² εκδοτικών οίκων για την περίοδο 2002 – 2007.

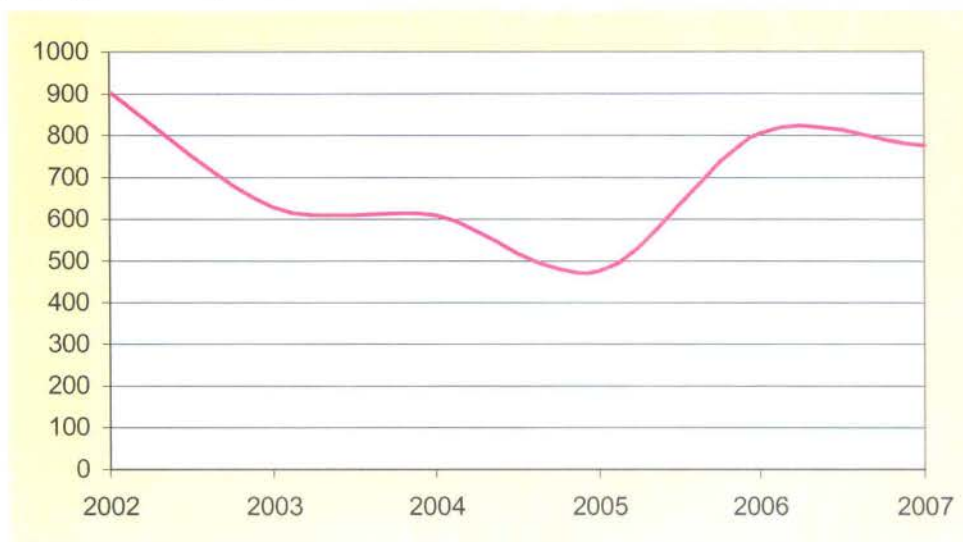
	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Express Publishing	89	34	27	17	11	101
Σαββάλας	82	68	12	19	49	73
Πατάκης	56	37	31	20	58	53
Λιβάνης	0	1	5	4	32	46
New Editions	10	17	40	27	52	37
Grivas Publications	117	37	48	22	24	34
Μεταίχμιο	52	27	20	5	45	29
Κέδρος	3	2	12	9	25	29
MM Publications	71	73	116	87	74	27
Σμυρνιωτάκης	16	32	3	1	19	27
Ελληνικά Γράμματα	44	37	10	18	38	26
Βολονάκης	15	8	4	1	39	23
Macmillan	19	39	79	27	55	20
Ελληνοεκδοτική	21	15	18	33	41	20
Επίνοια - Ελληνογερμανική Αγωγή	41	13	5	10	25	14
Ζήτη	21	11	10	5	17	13
Σιδέρης	2	5	9	0	7	12
Δαρδανός	1	0	1	1	1	11

Πηγή: ΕΚΕΒΙ

²¹ Ο αριθμός μεταφρασμένων τίτλων στον κλάδο είναι πολύ μικρός, λόγω της γραφής του συγκεκριμένου τύπου βιβλίων απ' ευθείας στη γλώσσα στην οποία πρόκειται να χρησιμοποιηθούν.

²² Οι μεγαλύτεροι σε αριθμό παραχθέντων νέων τίτλων το 2007.

Διάγραμμα 10: Διαχρονική εξέλιξη της συνολικής παραγωγής εκπαιδευτικών βοηθημάτων στην Ελλάδα.

Πηγή: ΕΚΕΒΙ

Η επίδραση των αλλαγών των σχολικών βιβλίων στην παραγωγή σχολικών βοηθημάτων είναι φανερή. Η παρατήρηση του πίνακα 2 επίσης αποκαλύπτει μια μη ομαλή πορεία της παραγωγής ξενόγλωσσων/φροντιστηριακών βοηθημάτων. Το γεγονός αυτό οφείλεται μεταξύ άλλων στις αλλαγές στο σύστημα των εξετάσεων των διπλωμάτων γλωσσομάθειας: το 2007, σημειώθηκαν αλλαγές στις εξετάσεις του Advanced Level Certificate in English (ALCE) της Ελληνοαμερικανικής Ένωσης, ενώ το 2008 στον τρόπο εξέτασης των διπλωμάτων του Πανεπιστημίου του Cambridge (FCE, CAE). Οι αλλαγές αυτές οδήγησαν, πρακτικά, σε ριζική ανανέωση των εκδοτικών καταλόγων όλων σχεδόν των εκδοτικών οίκων το 2007. Σημαντικό ρόλο παίζει και η ανάγκη ανανέωσης των βιβλίων που απευθύνονται σε νεότερες ηλικίες και που τα διεθνή στάνταρ επιβάλλουν να συνδυάζονται με καινοτόμες οπτικοακουστικές μεθόδους (π.χ. CD, DVD κλπ). Η μεταβλητότητα της παραγωγή γίνεται πιο έντονη λόγω της πρακτικής που εφαρμόζεται από πολλές εκδοτικές επιχειρήσεις να εκδίδουν βιβλία τόσο με ελληνικούς όσο και με ξένους κωδικούς ISBN. Στην παραγωγή ωστόσο καταγράφονται μόνο οι τίτλοι με ελληνικούς κωδικούς ISBN. Σημειώνεται τέλος, ότι η υψηλότερη παραγωγή ξενόγλωσσων βοηθημάτων το 2002 οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην επανέκδοση όλων των βιβλίων ενός από τους μεγαλύτερους εκδότες (εκδόσεις Grivas), για την απόδοση σε αυτά ελληνικού κωδικού ISBN.

Ο μαθητής του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, αντί να μαθαίνει πώς να μαθαίνει, εκπαιδεύεται στην ‘παπαγαλία’ και την εύκολη λύση της αντιγραφής χωρίς κριτική σκέψη. Ο μαθητής απομνημονεύει, δε σκέφτεται. Μαθαίνει από μικρή ηλικία πως σκοπός είναι ο βαθμός και όχι η γνώση, πως ανταμείβεται η συνέπεια και όχι η δημιουργική σκέψη. Το σχολείο, αντί να καλλιεργεί την κριτική ικανότητα, φυλακίζει το πνεύμα σε ένα στείο περιβάλλον μηχανιστικής μάθησης, με αποτέλεσμα την έξαρση της χρήσης των βοηθημάτων. Η πρωτοτυπία και η πρωτογενής σκέψη δεν έχουν ρόλο σε ένα εκπαιδευτικό σύστημα που σερβίρει έτοιμη, μασημένη και αδιαμφισβήτητη γνώση και που προβάλλει τη βαθμοθηρία ως κανόνα συμπεριφοράς. Σε μια τέτοια μορφή εκπαίδευσης, όπου ο δάσκαλος και καθηγητής -συνοδοιπόρος των μαθητών στο ταξίδι- δε δείχνει το δρόμο προς την ανακάλυψη και την παραγωγή της γνώσης, είναι που τα λυσάρια βρίσκουν το δρόμο τους στα χέρια των μαθητών.

Η ‘παραιοδεία’ ανθεί στην Ελλάδα έχοντας ως ‘σύμμαχο’ την ανοχή του εκπαιδευτικού στη χρησιμοθηρική αντιμετώπιση της γνώσης από τους μαθητές. Υπάρχουν πολλοί τύποι εκπαιδευτικών, δυστυχώς όμως η στυγνή επαγγελματική στάση πολλών συμπαράσχει στην κριτική και αυτούς που έχουν υψηλό αίσθημα ευθύνης και νιώθουν πως ασκούν λειτούργημα. Δεν μπορεί βέβαια να αγνοηθεί η ευθύνη του εκπαιδευτικού συστήματος σε αυτή την κατάσταση, το οποίο δεν εκπαιδεύει το δάσκαλο και καθηγητή, δεν του συμπαράστέκεται έμπρακτα στο έργο του και δεν του παρέχει τα απαραίτητα εφόδια για να διδάξει. Η πλειονότητα των εκπαιδευτικών καλλιεργεί στα παιδιά, από το δημοτικό, τον ανταγωνισμό και την ατομική εργασία. Επιβραβεύει τον επιμελή, ακόμη και αν το έργο του είναι αποτέλεσμα πιστής αντιγραφής του λυσαριού και προάγει ως χρήσιμη και ωφέλιμη τη γνωστή παπαγαλία. Σε μια τέτοια τάξη το σχολικό βοήθημα γίνεται ο οδηγός επιβίωσης του παιδιού που έχει μάθει να υπακούει και να μη σκέφτεται. Η στάση του εκπαιδευτικού καταλήγει να ευνοχίζει την αυτενέργεια του μαθητή ο οποίος μαθαίνει από φόβο, απομνημονεύει επειδή του έμαθαν να βλέπει το δέντρο και όχι το δάσος. Η επικρατούσα μέθοδος ‘διδασκαλίας’ δε συνηγορεί υπέρ της απελευθέρωσης του μαθητή από το άγχος της ύλης, του βαθμού και των εξετάσεων, οδηγώντας τον να χρησιμοποιεί τα βοηθήματα, και ταυτόχρονα πλήττει τη σχέση δασκάλου και μαθητή, αφού τη θέση του παραγωγικού διαλόγου και της εποικοδομητικής διαφωνίας παίρνει ο μονόφθαλμος διδακτισμός. Σε μια κοινωνία που είναι γενικά αποδεκτό πως οι μαθητές χρησιμοποιούν κατά κόρον τα λυσάρια, και μια εποχή που το άτομο για να

επιβιώσει πρέπει να μάθει να σκέφτεται κριτικά και δημιουργικά, η εθελουφλία του εκπαιδευτικού συστήματος κοστίζει.

Στο ρυθμό των σχολικών βοηθημάτων χορεύουν και οι γονείς. Οι λόγοι που οι γονείς των μαθητών, που φοιτούν είτε στην πρωτοβάθμια είτε στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, αγοράζουν στα παιδιά τους λυσάρια είναι πολυποίκιλλοι. Η ανανέωση των σχολικών βιβλίων τα τελευταία χρόνια, προκάλεσε άγχος και ανασφάλεια περισσότερο στους γονείς παρά στους μαθητές, με αποτέλεσμα να προσφύγουν οι πρώτοι μαζικά στα λυσάρια και τα φροντιστήρια με σκοπό να προασπίσουν τα παιδιά τους απέναντι στα νέα βιβλία, να εξασφαλίσουν προετοιμασία μπροστά στο άγνωστο της διαθεματικότητας. Τα νέα σχολικά βοηθήματα, γραμμένα από συγγραφείς και εκδοτικούς οίκους που εξέδωσαν τα νέα σχολικά βιβλία, έχουν περισσότερες πιθανότητες να προσαρμόζονται στο πνεύμα της νέας εκπαίδευσης από τους δασκάλους και καθηγητές που δεν επανεκπαιδεύονται στα νέα δεδομένα. Ο Έλληνας γονιός νιώθει έντονα πως πρέπει να δράσει για να βοηθήσει το παιδί του να αντιμετωπίσει τη σχολική παραγματικότητα. Η ανεπάρκεια του εκπαιδευτικού συστήματος, ο βαθμοθηρικός και εξετασιοκεντρικός χαρακτήρας της ελληνικής παιδείας, το γεγονός πως ο κύριος όγκος της δουλειάς των μαθητών μεταφέρεται έξω από το σχολείο κτλ είναι σίγουρα παράγοντες που συνειδητά ή μη επηρεάζουν τις συμπεριφορές των γονέων. Στην περίπτωση μάλιστα αυτών, που λόγω κυρίως του χαμηλού μορφωτικού τους επιπέδου, αδυνατούν να βοηθήσουν τα παιδιά στη μελέτη τους, το φροντιστήριο και το σχολικό βοήθημα αντικαταθιστούν την ανεπάρκειά τους. Η τιμή των σχολικών βοηθημάτων, που είναι χαμηλή συγκριτικά με αυτή των ιδιαίτερων ή φροντιστηριακών μαθημάτων, επιτρέπουν στο γονιό να αγοράσει ένα για κάθε μάθημα της σχολικής χρονιάς. Στα λυσάρια καταφεύγουν όμως και τα παιδιά των οποίων οι γονείς αν και μπορούν να συμβάλλουν στην 'ιδιωτική' μελέτη, είτε δεν έχουν, είτε δε θέλουν να αφιερώσουν τον απαραίτητο χρόνο. Βασική αιτία, το άστατο εργασιακό ωράριο και η συνεπακόλουθη ψυχική και σωματική κούραση στην πρώτη περίπτωση και η αγανάκτηση ή αδιαφορία στη δεύτερη. Η αγανάκτηση είναι συνέπεια του γεγονότος πως οι γονείς καλούνται να αναλάβουν το ρόλο που θα έπρεπε να παίζει ο εκπαιδευτικός, να καλύψουν τα κενά και την ανεπάρκεια του εκπαιδευτικού συστήματος, να γίνουν οι ίδιοι μαθητές μελετώντας τη σχολική ύλη των παιδιών και παράλληλα να αντεπεξέρχονται σε όλες τις υποχρεώσεις ενός ενήλικα και δη γονέα.

Η ελληνική εκπαίδευση και κοινωνία βρίσκονται δηλαδή αντιμέτωπες με ένα κοινωνιολογικό φαινόμενο άνευ προηγουμένου. Το ελληνικό σχολείο, κατ' εξοχήν φυλακή της σωματικής και πνευματικής ύπαρξης των μαθητών, επεκτείνει τα κάγκελά του και στις ζωές των γονέων, οι οποίοι βρίσκουν συμπαράσταση στα σχολικά βοηθήματα. Κρεμάνε τις ελπίδες τους στα φροντιστήρια -αν μπορούν να αντέξουν το κόστος- και τα σχολικά βοηθήματα, τα οποία υπόσχονται να βοηθήσουν τα παιδιά, να βοηθήσουν όμως και τους ίδιους καθοδηγώντας τους. Με το ξεκίνημα της σχολικής χρονιάς, ο γονιός προμηθεύεται λυσάρια, τα μελετάει και στη συνέχεια 'διδάσκει' το παιδί του (ακυρώνοντας εν μέρει τη λογική των νέων βιβλίων, τη διερευνητική μάθηση, τη δημιουργική σκέψη, την αυτενέργεια). Και αν ο σκοπός 'αγιάζει' τα μέσα, στην προκειμένη ο γονιός έχει ένα πολύ 'ιερό' σκοπό, το μέλλον του παιδιού του.

Η ελληνική οικογένεια χρησιμοποίησε τους σχολικούς μηχανισμούς από τα τέλη ακόμη του 19^{ου} αιώνα για να πετύχει κοινωνική άνοδο για τα παιδιά της, για να 'ξεφύγουν' μέσω της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από την προδιαγεγραμμένη πορεία που τους επέβαλλε το κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον των γονέων. Το σχολείο αποτέλεσε για πολλές δεκαετίες το όχημα για όσους φιλοδοξούσαν να καταλάβουν τις ανώτερες θέσεις του κρατικού μηχανισμού και για τις οποίες το δίπλωμα ήταν απαραίτητο. Ο Κ. Τσουκαλάς γράφει χαρακτηριστικά: *'Κοντολογίς, η δευτεροβάθμια εκπαίδευση λειτούργησε, γενικά, σαν αληθινό εφαλτήριο κοινωνικής κοινωνικότητας και αποτέλεσε τη γενική προϋπόθεση της μετάπλασης μιας σημαντικής μερίδας των γόνων της μικρής αγροτικής ιδιοκτησίας σε δύναμι και ενεργεία μικροαστούς'*³³. Η λογική αυτή καθιερώθηκε ως παράδοση στον ελληνικό λαό. Όσο 'στριμωγμένη' οικονομικά και αν είναι η ελληνική οικογένεια, θα βρει τον τρόπο να εξασφαλίσει στο παιδί της το 'άριστα' του σχολείου, γιατί είναι 'γραμμένο' στο DNA του Έλληνα γονιού, γιατί η ιστορία τού έχει διδάξει πως μόνο έτσι θα 'προοδεύσει' ο απόγονός του. Ο Έλληνας γονέας, επενδύοντας στη μόρφωση του παιδιού του, νιώθει πως επενδύει στο μέλλον του, πως το βοηθάει να αναρριχηθεί κοινωνικά και να ζήσει μια 'άνετη' ζωή. Πρόκειται ουσιαστικά για μια επένδυση με απόδοση το 'βόλεμα' του παιδιού. Από τις απαρχές του ελληνικού κράτους το δίπλωμα, το απολυτήριο Λυκείου, το πτυχίο γενικότερα, ενέχει την ελπίδα της επαγγελματικής του

³³ 'Εξάρτηση και Αναπαραγωγή - Ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα (1830-1922)', Κωνσταντίνος Τσουκαλάς, Εκδόσεις Θεμέλιο, 1992

εξαργύρωσης και το όνειρο της ευμάρειας. *‘Αν υπάρχει μία χώρα όπου θα μπορούσε γενικά να γίνει πιστευτός ο μύθος ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός των κατώτερων τάξεων από τα αγαθά του πολιτισμού είναι δυνατόν να αρθεί μέσω εκπαιδευτικών και πολιτιστικών μηχανισμών και μόνον, αυτή η χώρα είναι η Ελλάδα’*, σχολιάζει εύστοχα ο Κ. Τσουκαλάς³⁴.

Η απόκτηση ενός πτυχίου συνδέεται ωστόσο, εκτός από την επαγγελματική αποκατάσταση και την κοινωνική κινητικότητα, με το κοινωνικό γόητρο της ελληνικής οικογένειας. Ο Θ. Σταφυλάκης αναφέρει σε άρθρο³⁵ του πως *‘το νέο σύστημα έχει εξαφανίσει τον μέσο-μέτριο μαθητή. Πλέον είσαι ή άριστος ή μεταζύ φθοράς και αφθαρσίας! Εχουμε να κάνουμε με τη νοοτροπία τού πολλά και τίποτα. Τα παιδιά τσαλαβουτούν σε δεκατέσσερα μαθήματα. Πώς να μπορέσει κανείς να εμβαθύνει; Το μόνο που νοιάζει το υπουργείο είναι πόση ύλη καλύπτει ο καθηγητής. Είτε διδάξεις είκοσι ασκήσεις πάνω στον ηλεκτρομαγνητισμό, είτε μία για το υπουργείο είναι το ίδιο πράγμα...’*. Πολλοί καθηγητές κρίνουν τη σοβαρότητα με την οποία αντιμετωπίζει ο μαθητής το μάθημά τους από το αν κάνει το παιδί φροντιστηριακά μαθήματα. Με την ίδια λογική, ο γονιός στέλνει το παιδί του στο φροντιστήριο και του αγοράζει λυσάρια για να μην κατηγορηθεί για αδιαφορία αλλά και για να μπορεί να παινεύεται για τους βαθμούς του παιδιού του. Ο Έλληνας γονιός είναι σαν τον νεόπλουτο, θέλει να επιδεικνύει το παιδί του, εγκωμιάζοντας με τον τρόπο αυτό σιωπηρά τον εαυτό του. Αν οι βαθμοί του παιδιού είναι ο καθρέπτης του γονιού στον κοινωνικό του περίγυρο, τα λυσάρια και τα φροντιστηριακά ή ιδιαίτερα μαθήματα γίνονται μέσα για να τους επιτύχει. Για πολλές οικογένειες των υψηλά κοινωνικοοικονομικά στρωμάτων το αριστείο του παιδιού σημαίνει την επιβεβαίωση της πνευματικής ‘ανωτερότητας’ τους και για τις οικογένειες από τα χαμηλά στρώματα σημαίνει τη δυνατότητα επαγγελματικής ανέλιξης και την απόκτηση υψηλού κοινωνικού γόητρου.

Ο Γ. Δαρδανός, εκδότης και πρόεδρος της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Εκδοτών Βιβλιοπωλών εισάγει μια νέα παράμετρο³⁶: *‘...η παιδεία μας καταντά πλέον καθαρά ταξική, εφόσον τα ιδιωτικά σχολεία προσφέρουν στους «έχοντες» μαθητές τους εφόδια που οι υπόλοιποι δεν μπορούν ούτε καν να ονειρευτούν. Και είναι αυτοί οι μαθητές,*

³⁴ ό.π.

³⁵ ‘Ποιές είναι οι αδυναμίες του συστήματος’, Θέμος Σταφυλάκης, Το Βήμα, 2/5/1999

³⁶ ‘Οι παπαγάλοι δεν διαβάζουν βιβλία...’, Γ. Δαρδανός, Ελευθεροτυπία, 3/6/2002

ακριβώς, που θα εισαχθούν αύριο στις «δυνατές» σχολές, τις μόνες ίσως που θα μπορούν να προσφέρουν στους αποφοίτους τους ένα εγγυημένο -όσο είναι αυτό μπορετό- επαγγελματικό μέλλον'. Το ιδιωτικό σχολείο, τα ιδιαίτερα μαθήματα, το φροντιστήριο, τα σχολικά βοηθήματα, όλα τους συμβάλλουν στην 'επιτυχία' του μαθητή αλλά εντείνουν ταυτόχρονα την κοινωνική ανισότητα. Η παραπαιδεία αυξάνει το κόστος της εκπαίδευσης πλήττοντας ολοένα και περισσότερο τις ασθενέστερες οικονομικά ομάδες. Η οικογένεια που δύναται να στείλει το παιδί της σε ιδιωτικό σχολείο δίνει προβάδισμα στο τελευταίο έναντι του παιδιού που θα περιοριστεί στα ιδιαίτερα και στα φροντιστηριακά μαθήματα, πόσω μάλλον έναντι των παιδιών των οποίων οι γονείς (η πλειονότητα δηλαδή) μπορούν ίσα - ίσα να τους αγοράσουν μερικά λυσάρια. Μπορεί το σχολικό βοήθημα να μη γεννά την εκπαιδευτική και κοινωνική ανισότητα αυτό καθ' αυτό, καθώς είναι συνέπεια και όχι αιτία του συστήματος, αλλά σίγουρα αποτελεί μέρος του προβλήματος.

Εν κατακλείδι, το αποτέλεσμα των επιλογών όσων είναι στο τιμόνι της εκπαίδευσης τις τελευταίες δεκαετίες καθώς και της κοινωνίας (με όλες τις κοινωνικές ομάδες των οποίων τα συμφέροντά σχετίζονται με το εκπαιδευτικό σύστημα - εκπαιδευτικοί, γονείς, φροντιστές, γονείς κτλ) έχει οδηγήσει στην αύξηση των πωλήσεων των σχολικών βοηθημάτων. Αποκαλυπτική έρευνα³⁷ του 1998, έδειξε πως το 58% των μαθητών της τρίτης τάξης του γυμνασίου δε διάβασε κανένα εξωσχολικό βιβλίο, όμως το 92% αγόρασε σχολικά βοηθήματα (μέση τιμή 6 βοηθήματα ανά μαθητή). Η παραγωγή σχολικών βοηθημάτων έχει εξελιχθεί σε αρκετά κερδοφόρα δραστηριότητα, λόγω του μεγέθους της αγοράς στην οποία απευθύνεται.

Τα τελευταία χρόνια ωστόσο, αναδύεται δυναμικά μια νέα αγορά για τους εκδοτικούς οίκους: η αγορά των εκπαιδευτικών βιβλίων για παιδιά προσχολικής ηλικίας. Ευρήματα ερευνών του χώρου της αναπτυξιακής ψυχολογίας τονίζουν τη σημασία της προσχολικής εκπαίδευσης καθώς και της γονεϊκής φροντίδας στην ανάπτυξη του παιδιού. Από το 2006, ο αριθμός των συγγραμάτων με βασικά θέματα παιδαγωγικής, όπως οι αρχές μάθησης, η παιδαγωγική αλληλεπίδραση κ.ά., έχει αυξηθεί σημαντικά στην Ελλάδα και οι εκδόσεις εκπαιδευτικών βιβλίων για τα μικρότερα παιδιά προσχολικής ηλικίας βρίσκονται στην πρώτη θέση του αριθμού νέων τίτλων στον κλάδο του παιδικού βιβλίου. Οι γονείς, αντιλαμβανόμενοι την αξία της προσχολικής

³⁷ 'Σχολικά βοηθήματα και αναγνωστική συμπεριφορά', ΤΑ ΝΕΑ, 25/7/1998

μέριμνας, επενδύουν στο μέλλον του παιδιού τους αγοράζοντας βιβλία που καλλιεργούν δεξιότητες και οξύνουν το πνεύμα των παιδιών. Η ποιότητα και ο τύπος της ημερήσιας φροντίδας που δέχεται το μικρό παιδί έχει δείξει πως επιδρά σημαντικά στην κοινωνικο-συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού (Melhuish, 1987 – 1988). Πολλές μελέτες εστιάζουν στην επίδραση της προσχολικής εκπαίδευσης στην εκπαιδευτική πορεία των παιδιών καταλήγοντας πως η εμπειρία κάποιου είδους προσχολικής εκπαίδευσης επιδρά θετικά στα αποτελέσματα κατά τη σχολική περίοδο³⁸. Η σημασία της ποιότητας στα προσχολικά πλαίσια φροντίδας και εκπαίδευσης έγινε αντιληπτή από τους εκδοτικούς οίκους ως ευκαιρία ανάπτυξης της κατηγορίας βιβλίων για παιδιά προσχολικής ηλικίας με εκπαιδευτικό χαρακτήρα. ‘Τα παιδιά σαφέστατα θα επωφεληθούν σε μεγάλο βαθμό από εκείνα τα περιβάλλοντα που τους προσφέρουν τις καταλληλότερες κάθε φορά, και για την ηλικία τους, μαθησιακές ευκαιρίες’, σύμφωνα με τους Κ. Πετρογιάννη και Edward Melhuish³⁹.

³⁸ ‘Προσχολική ηλικία: Φροντίδα - Αγωγή - Ανάπτυξη, Ευρήματα από τη διεθνή έρευνα’, Κ. Πετρογιάννης, E.C. Melhuish, Εκδόσεις Καστανιώτη

³⁹ ‘Η σημασία της ποιότητας στα προσχολικά πλαίσια φροντίδας και εκπαίδευσης, Το παράδειγμα της Μεγ. Βρετανίας’, περιοδικό Λόγια Παιδαγωγών και .. όχι μόνο, σελ. 6-18

ΜΕΡΟΣ Β΄: ΈΡΕΥΝΑ

Κεφάλαιο 3: Αποτύπωση της Παραγωγής Σχολικών Βοηθημάτων

3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΈΡΕΥΝΑΣ

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζεται η έρευνα αποτύπωσης της βιβλιοπαραγωγής σχολικών βοηθημάτων η οποία πραγματοποιήθηκε έχοντας ως έναυσμα την έξαρση της χρήσης των εκπαιδευτικών αυτών βιβλίων στην Ελλάδα. Η έρευνα διενεργήθηκε σε τελικό δείγμα δέκα εκδοτικών οίκων, με βασικό κριτήριο ποιους χαρακτηρίζει ως τους μεγαλύτερους εκδοτικούς οίκους σχολικών βοηθημάτων και ξενόγλωσσων εκπαιδευτικών βοηθημάτων το ΕΚΕΒΙ, με σκοπό την καταγραφή των σχολικών βοηθημάτων τους. Λόγω του αυξανόμενου ενδιαφέροντος για τα εκπαιδευτικά βιβλία για παιδιά προσχολικής ηλικίας ωστόσο, η έρευνα επεκτάθηκε στην καταγραφή των σχετικών βιβλίων των δέκα αυτών εκδοτικών οίκων. Το ενδιαφέρον της μελέτης επικεντρώθηκε στη συγκέντρωση αναλυτικών πληροφοριών για τα σχολικά βοηθήματα και προσχολικά εκπαιδευτικά βιβλία, με στόχο την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με χαρακτηριστικά τόσο των βιβλίων, όσο και των εκδοτικών οίκων και των συγγραφέων τους.

Στις επόμενες ενότητες, αναλύεται κατ' αρχάς η μεθοδολογία συλλογής και ανάλυσης των δεδομένων και στη συνέχεια παρατίθεται η ανάλυση αφ' ενός των χαρακτηριστικών των κλάδων σχολικών βοηθημάτων και εκπαιδευτικών βιβλίων για παιδιά προσχολικής ηλικίας και αφ' ετέρου των χαρακτηριστικών των συγγραφέων.

3.2 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Ταυτοποίηση των δεδομένων

Τα σχολικά βοηθήματα εντάσσονται στη γενικότερη κατηγορία των εκπαιδευτικών βιβλίων, τα οποία αφορούν σε μια πληθώρα κατηγοριών, όπως για παράδειγμα λεξικά, βιβλία για τους διαγωνισμούς του ΑΣΕΠ, βιβλία για εκπαιδευτικούς και γονείς, βιβλία εκμάθησης ξένων γλωσσών, βιβλία εκμάθησης δεξιοτήτων (βιβλία

ζαχαροπλαστικής, μαγειρικής, πλεξίματος, εκμάθησης προγραμμάτων Η/Υ, κτλ), βιβλία πολιτισμού κ.ά.

Το ενδιαφέρον της έρευνας εστιάζεται στα σχολικά βοηθήματα που σχετίζονται με το πρόγραμμα σπουδών των μαθημάτων της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, καθώς και στα εκπαιδευτικά βιβλία για παιδιά προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας, όπως βιβλία που αφορούν στην εξοικείωση των παιδιών με τους αριθμούς και τη γλώσσα (ανάγνωση, γραφή, λεξιλόγιο, κτλ), σε δραστηριότητες με στόχο την εκμάθηση δεξιοτήτων και τη νοητική, κοινωνική, συναισθηματική και ψυχοκινητική ανάπτυξη τους, στην αγωγή των παιδιών (οικολογία, πολυπολιτισμικότητα, κτλ), καθώς και βιβλία γνώσεων. Τέλος, στην έρευνα συμπεριλήφθηκαν βιβλία που οι εκδοτικοί οίκοι εντάσσουν σε αυτές τις κατηγορίες βάσει του περιεχομένου τους, όπως 'Λεξικό ανωμάτων ρημάτων της αρχαίας ελληνικής για το Γυμνάσιο' ή 'Χαρούμενες Διακοπές Γ' Δημοτικού' των οποίων το περιεχόμενο έχει άμεση αναφορά στη σχολική ύλη. Όλα τα εκπαιδευτικά βιβλία που συμπεριλήφθηκαν έχουν ως αποδέκτες είτε αποκλειστικά τα παιδιά (προσχολικής, πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης), είτε τα παιδιά και τους εκπαιδευτικούς ή/και τους γονείς. Οι αναφορές 'σχολικά βοηθήματα' και 'εκπαιδευτικά βιβλία για παιδιά προσχολικής ηλικίας' χρησιμοποιούνται με βάση τους ανωτέρω ορισμούς και μαζί αποτελούν τα 'εκπαιδευτικά βιβλία' αυτής της έρευνας.

Κριτήρια επιλογής εκδοτικών οίκων

Από τους 71 εκδοτικούς οίκους που εξέδωσαν ελληνικά σχολικά βοηθήματα το 2007 επιλέχθηκαν δέκα με κριτήρια τα αποτελέσματα δύο ερευνών του ΕΚΕΒΙ. Στην πρώτη⁴⁰, παρουσιάζονται οι 19 μεγαλύτεροι εκδότες σχολικών και ξενόγλωσσων εκπαιδευτικών βοηθημάτων, καθώς και οι 200 παραγωγικότεροι εκδοτικοί οίκοι για τα έτη 2002 – 2007. Στη δεύτερη⁴¹, παρουσιάζονται οι 15 παραγωγικότεροι εκδότες των ετών 1998 - 2002. Οι κατατάξεις των εν λόγω ερευνών, σε συνδυασμό με τον αποκλεισμό όσων εκδοτικών οίκων ασχολούνται αποκλειστικά με την παραγωγή ξενόγλωσσων βοηθημάτων (ή δίνουν ιδιαίτερο βάρος στην παραγωγή αυτών σε

⁴⁰ 'Η βιβλιοπαραγωγή στην Ελλάδα, 2007', ΕΚΕΒΙ, Σεπτέμβριος 2008

⁴¹ 'Η Δύσκολη Ανάπτυξη – Τα οικονομικά του βιβλίου στην Ελλάδα', ΕΚΕΒΙ, Αθήνα 2004

σχέση με τα σχολικά βοηθήματα), οδήγησαν στην επιλογή των παρακάτω δέκα εκδοτικών οίκων:

- Σαββάλας
- Μεταίχμιο
- Λιβάνης
- Κέδρος
- Πατάκης
- Ελληνικά Γράμματα
- Καστανιώτης
- Εκδοτικές επιχειρήσεις Γ. & Κ. Δαρδανού (Εκδόσεις Τυπωθήτω, Σπουδή & Gutenberg)
- Σμυρνιωτάκης
- Βολονάκης

Αναφορά στο εξής στον ‘κλάδο’ των σχολικών βοηθημάτων ή των εκπαιδευτικών βιβλίων για παιδιά προσχολικής ηλικίας στην παρούσα έρευνα αναφέρεται στο σύνολο των παραπάνω εκδοτικών οίκων.

Τρόπος συλλογής των δεδομένων

Ο τρόπος συλλογής των δεδομένων αποδείχτηκε ιδιαίτερα πολύπλοκη διαδικασία, κυρίως λόγω της ανεπάρκειας των οργανωτικών δομών των εκδοτικών οίκων. Η αδυναμία απευθείας παροχής των απαραίτητων στοιχείων (με την εξαίρεση του Λιβάνη) κατέστησαν αναγκαία τη συλλογή των δεδομένων μέσω των πιο πρόσφατων καταλόγων που εξέδωσε ο κάθε εκδοτικός οίκος, καθώς και της ιστοσελίδας τους (σε όποιες περιπτώσεις υπάρχει). Το πρόβλημα που ανακύπτει με τον τρόπο αυτό καταγραφής των στοιχείων, αφορά στην αυξημένη πιθανότητα ελλιπούς καταγραφής, αφού οι περισσότεροι εκδοτικοί οίκοι δεν τυπώνουν στον εκάστοτε κατάλόγό τους όλα τα βιβλία της κατηγορίας, ούτε ανανεώνουν την ιστοσελίδα τους άμεσα για κάθε νέο βιβλίο που εκδίδουν. Η έρευνα βασίστηκε στη διασταύρωση της λίστας των σχολικών βοηθημάτων των καταλόγων με αυτά των σχετικών ιστοσελίδων, ωστόσο συχνά παρατηρήθηκαν ασυνέπειες: βιβλία των καταλόγων απουσιάζουν από την ιστοσελίδα και το αντίστροφο, βιβλία που υπάρχουν στους καταλόγους

παρουσιάζονται με διαφορετικά στοιχεία στο διαδίκτυο π.χ. τιμή, συγγραφέα κτλ, βιβλία που υπάρχουν στα ράφια βιβλιοπωλείων απουσιάζουν και από τους καταλόγους και από τις ιστοσελίδες, βιβλία που υπάρχουν σε έναν κατάλογο απουσιάζουν από άλλο κατάλογο ίδιας περιόδου του ίδιου εκδοτικού οίκου κτλ.

Ακόμη δυσχερέστερη κατέστη η συγκέντρωση βιογραφικών στοιχείων για τους συγγραφείς των σχολικών βοηθημάτων καθώς οι εκδοτικοί οίκοι στερούνται βάσης δεδομένων των εν λόγω στοιχείων (εξαίρεση αποτέλεσε και πάλι ο Λιβάνης). Τη λύση έδωσε, μερικώς, η βάση δεδομένων της BIBLIONET⁴² από όπου και συγκεντρώθηκαν όσα βιογραφικά σημειώματα, συγγραφέων των σχολικών βοηθημάτων που καταγράφηκαν στην έρευνα, υπάρχουν μέχρι του παρόντος.

Τρόπος καταγραφής των δεδομένων

Αναφορικά με τα σχολικά βοηθήματα, τα χαρακτηριστικά που καταγράφηκαν με σκοπό την ανάλυση και εξαγωγή συμπερασμάτων είναι:

- ο τίτλος (στην ουσία το μάθημα στο οποίο αναφέρεται το βοήθημα)
- ο εκδοτικός οίκος που παρήγαγε το σχολικό βοήθημα
- η σχολική τάξη/βαθμίδα στην οποία αφορά το βοήθημα
- η κατεύθυνση στην οποία αφορά το βοήθημα, στην περίπτωση που εντάσσεται στα σχολικά βοηθήματα της Β' και Γ' τάξης Ενιαίου λυκείου
- ο συγγραφέας του βοηθήματος
- το έτος έκδοσης
- ο αριθμός των σελίδων
- η τιμή

Τα βοηθήματα της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, χωρίστηκαν επιπλέον, ανάλογα με το μάθημα στο οποίο αναφέρονται, στις κατηγορίες 'υψηλού κύρους' και 'χαμηλού κύρους' μαθήματα. Λαμβάνοντας υπόψη το αν το μάθημα εξετάζεται υποχρεωτικά πανελλαδικά στην τελευταία τάξη του Ενιαίου Λυκείου και κατά δεύτερο, αν το υπουργείο αποδίδει αυξημένη βαρύτητα σε αυτό στο ωρολόγιο πρόγραμμα της κάθε βαθμίδας, το μάθημα εντάχθηκε στα 'υψηλού κύρους' μαθήματα. Ως αποτέλεσμα, στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση τα σχολικά βοηθήματα της Γλώσσας, των Μαθηματικών, της Ιστορίας, της Μελέτης Περιβάλλοντος και των

⁴² <http://www.biblionet.gr/>

Φυσικών εντάχθηκαν στην πρώτη κατηγορία ενώ τα βοηθήματα σχετικά με τα μαθήματα των Θρησκευτικών, της Γεωγραφίας και της Κοινωνικής Πολιτικής Αγωγής εντάχθηκαν στα ‘χαμηλού κύρους’. Στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση τα βοηθήματα που ανήκουν στην πρώτη κατηγορία είναι τα σχετικά με τα μαθήματα: Γλώσσα, Αρχαία, Νεοελληνική Λογοτεχνία, Λατινικά, Ιστορία, Μαθηματικά, Φυσική, Χημεία, Βιολογία, Ηλεκτρολογία, Ανάπτυξη Εφαρμογών σε Προγραμματιστικό Περιβάλλον και Αρχές Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων ενώ στη δεύτερη ανήκουν όσα σχετίζονται με τα μαθήματα: Θρησκευτικά, Κοινωνική Πολιτική Αγωγή, Γεωγραφία, Οικιακή Οικονομία, Πληροφορική, Τεχνολογία, Εισαγωγή στο Δίκαιο και τους Πολιτικούς Θεσμούς και Κοινωνιολογία, καθώς και όσα αφορούν στα μαθήματα επιλογής (εξαιρείται το μάθημα Αρχές Οικονομικής Θεωρίας το οποίο επιλέγει υποχρεωτικά ο υποψήφιος του 5ου επιστημονικού πεδίου).

Στην περίπτωση των εκπαιδευτικών βιβλίων προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας τα βιβλία κατηγοριοποιήθηκαν με βάση τα παρακάτω χαρακτηριστικά:

- αντικείμενο του βιβλίου
- εκδοτικός οίκος που παρήγαγε το σχολικό βοήθημα
- ο συγγραφέας του βιβλίου
- το έτος έκδοσης
- ο αριθμός των σελίδων
- η τιμή

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το αντικείμενο, τα εκπαιδευτικά βιβλία για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας κωδικοποιήθηκαν περαιτέρω σε:

- βιβλία γενικών γνώσεων (π.χ. Μαθαίνω για τα ζώα, Μαθαίνω για τις τέσσερις εποχές, κτλ),
- βιβλία δραστηριοτήτων / δεξιοτήτων (Πρωτότυπα Παιχνίδια, Ανακαλύπτω τα μυστικά της ζωγραφικής κτλ),
- βιβλία αριθμητικής, γραφής και ανάγνωσης (π.χ. Οι αριθμοί, Γράμματα και Φθόγγοι, κτλ),
- βιβλία αγωγής (αφορούν σε θέματα όπως η οικολογία, η διατροφή, η πολυπολιτισμικότητα κτλ) και σε
- βιβλία για τις διακοπές (εκπαιδευτικού περιεχομένου)

Η έρευνα εστίασε επίσης στον τρόπο που παρουσιάζουν οι εκδοτικοί οίκοι τα σχολικά βοηθήματα και τα εκπαιδευτικά βιβλία για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας στους καταλόγους και τις ιστοσελίδες τους. Με βάση τα στοιχεία που προβάλλει περισσότερο -στα λίγα σχόλια που μπορεί να κάνει για το κάθε βιβλίο- ο εκάστοτε εκδοτικός οίκος, τα σχολικά βοηθήματα κατηγοριοποιήθηκαν:

A. με βάση τις αναφορές στο ύφος και τον τρόπο γραφής τους στις ακόλουθες κατηγορίες:

- Διασκεδαστικό / Ευχάριστο
- Πρωτότυπο / Καινοτόμο
- Εικονογράφηση / Σχεδίαση (πχ. έγχρωμο, λειτουργικό κ.ά)
- Μεθοδικό / Εύληπτο
- Πλήρες / Έγκυρο ή Χρήσιμο
- Διαθεματικό

B. με βάση τις αναφορές στο περιεχόμενο τους στις ακόλουθες κατηγορίες:

- Λύσεις στις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου
- Επιπλέον ασκήσεις
- Παραδείγματα / Υποδείγματα
- Θεωρία
- Αναφορές στην καλλιέργεια δεξιοτήτων
- Θέματα εξετάσεων / Προετοιμασία για τις εξετάσεις
- Αναλυτικά περιεχόμενα (πχ. περιγραφή του βιβλίου με παράθεση των τίτλων των κεφαλαίων του)

Γ. με βάση τις αναφορές στο πρόσωπο στο οποίο απευθύνονται στις ακόλουθες κατηγορίες:

- Εκπαιδευτικοί και μαθητές
- Γονείς, εκπαιδευτικοί και μαθητές

Δ. με βάση τις αναφορές στις αρχές γραφής στις ακόλουθες κατηγορίες:

- Σύμφωνα με το αναλυτικό πρόγραμμα
- Σύμφωνα με το (νέο) σχολικό βιβλίο

Στην περίπτωση των εκπαιδευτικών βιβλίων για παιδιά προσχολικής ηλικίας, οι κατηγορίες στις οποίες κατατάχθηκαν τα βιβλία με βάση τα σχόλια στους καταλόγους ή τις ιστοσελίδες των εκδοτικών οίκων είναι:

Α. με βάση τις αναφορές στο ύφος και τον τρόπο γραφής τους στις ακόλουθες κατηγορίες:

- Διασκεδαστικό / Ευχάριστο
- Πρωτότυπο
- Εύχρηστο / Μεθοδικό
- Εικονογράφηση / Σχεδίαση
- Ενδιαφέρον / Δημιουργικό
- Διαθεματικό

Β. με βάση τις αναφορές στο περιεχόμενο τους στις ακόλουθες κατηγορίες:

- Ασκήσεις / Δραστηριότητες
- Αναφορές στην καλλιέργεια δεξιοτήτων
- Αναλυτικά περιεχόμενα (πχ. περιγραφή του βιβλίου με παράθεση των τίτλων των κεφαλαίων του)

Γ. με βάση τις αναφορές στο πρόσωπο στο οποίο απευθύνονται στις ακόλουθες κατηγορίες:

- Εκπαιδευτικοί και παιδιά
- Γονείς και παιδιά
- Γονείς, εκπαιδευτικοί και παιδιά

Να σημειωθεί πως στην προηγούμενη κατηγορία, τόσο στα σχολικά βοηθήματα όσο και στα εκπαιδευτικά προσχολικά βιβλία, κατατάχθηκαν μόνο τα βιβλία που κάνουν ρητή αναφορά σε ποιους απευθύνονται.

Δ. με βάση τις αναφορές στις αρχές γραφής στις ακόλουθες κατηγορίες:

- Σύμφωνα με το αναλυτικό πρόγραμμα

Τέλος, στην προσπάθεια να εξαχθούν συμπεράσματα σχετικά με τα χαρακτηριστικά των συγγραφέων των εκπαιδευτικών βιβλίων, τα βιογραφικά των συγγραφέων κατατάχθηκαν στις κάτωθι κατηγορίες:

- φύλο (άντρας / γυναίκα)
- σπουδές (προπτυχιακές, μεταπτυχιακές, διδακτορικές, κτλ)
- ιδιότητα / επάγγελμα
- έτος γέννησης

3.3 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΟΗΘΗΜΑΤΩΝ

Οι δέκα κυριότεροι σε παραγωγή σχολικών βοηθημάτων εκδοτικοί οίκοι της χώρας⁴³ διαθέτουν σήμερα στην αγορά συνολικά παραπάνω από 1.500 τίτλους. Ο κλάδος των σχολικών βοηθημάτων παρουσιάζει υψηλή συγκέντρωση. Είναι χαρακτηριστικό ότι στους τέσσερις υψηλότερους εκδοτικούς οίκους σε συνολικό αριθμό εκδοθέντων τίτλων στον κλάδο (Σαββάλας - 375, Πατάκης - 322, Μεταίχιμο - 232 και Ελληνικά Γράμματα - 173) αντιστοιχεί το 70% του συνόλου⁴⁴ των εκδοθέντων τίτλων, ενώ στους δύο (Σαββάλας, Πατάκης), το 45%. Σημειώνεται ότι οι τέσσερις επιχειρήσεις είναι αυτές που αναλαμβάνουν και τη συγγραφή των σχολικών βιβλίων στην πλειονότητα των περιπτώσεων. Το γεγονός αυτό αφ' ενός ευνοεί την ανάπτυξη οικονομικών κλίμακας (έλλειψη ανάγκης για πρωτογενή μελέτη) που συνεπάγεται μείωση του κόστους παραγωγής και αφ' ετέρου παρέχει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στον κλάδο των σχολικών βοηθημάτων, μέσω της ποιοτικής διαφοροποίησης που επιτυγχάνεται από τη μεταφορά γνώσης και εμπειρίας των συγγραφέων στα σχολικά βοηθήματα που γίνονται πλήρη και συμπληρωματικά προς τα σχολικά βιβλία ευκολότερα (σε σχέση με αυτά των ανταγωνιστών).

Η πλειονότητα των εκδοθέντων τίτλων αφορούν στις τάξεις του Λυκείου και ιδιαίτερα στη Β' και Γ' Λυκείου (14% και 19% του συνόλου των διατιθέντων τίτλων αντίστοιχα), κάτι που οφείλεται μεταξύ άλλων στην ύπαρξη πανελληνίων εξετάσεων στις δύο αυτές τάξεις και τη συνεπακόλουθη ανάγκη για σφαιρικότερη κάλυψη της ύλης σε σχέση με τα σχολικά βιβλία. Σχολικά βοηθήματα δεν εκδίδονται ωστόσο αποκλειστικά για τις τάξεις με πανελλήνιες εξετάσεις. Ο αριθμός των εκδοθέντων τίτλων για το δήμοτικό και το γυμνάσιο δεν είναι αμελητέος. Το φαινόμενο αυτό αναδεικνύει την αναποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού συστήματος γενικά και ειδικότερα την ανεπάρκεια των σχολικών βιβλίων και την ύπαρξη διαρθρωτικών προβλημάτων σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης.

⁴³ Οι δέκα μεγαλύτεροι σε παραγωγή σχολικών βοηθημάτων εκδοτικοί οίκοι της χώρας είναι αλφαβητικά: Βολονάκης, Δαρδανός (Τυπωθήτω, Gutenberg και Σπουδή), Ελληνικά Γράμματα, Καστανιώτης, Κέδρος, Λιβάνης, Μεταίχιμο, Πατάκης, Σαββάλας και Σμυρνιωτάκης.

⁴⁴ Το σύνολο αναφέρεται στο άθροισμα των επιμέρους τιμών κάθε εκδοτικού οίκου από τους δέκα κυριότερους και όχι στο πραγματικό σύνολο του κλάδου που συμπεριλαμβάνει όλους τους εκδοτικούς οίκους.

Αναλυτικά η κατανομή των εκδοθέντων τίτλων ανά σχολική τάξη και η συμμετοχή της κάθε τάξης στο σύνολο των τίτλων για τον κλάδο των σχολικών βοηθημάτων, καθώς και η κατανομή των εκδοθέντων τίτλων ανά βαθμίδα παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 7: Κατανομή εκδοθέντων τίτλων ανά σχολική τάξη για τον κλάδο των σχολικών βοηθημάτων και τους κυριότερους εκδοτικούς οίκους και συμμετοχή κάθε τάξης και κάθε εκδοτικού οίκου στο συνολικό αριθμό διατιθέντων τίτλων.

	ΔΗΜΟΤΙΚΟ								ΓΥΜΝΑΣΙΟ					ΛΥΚΕΙΟ					Συμμετοχή ανά εκδοτικό οίκο	
	A'	B'	Γ'	Δ'	Ε'	ΣΤ	Σύνολο ⁴⁵		A'	B'	Γ'	Σύνολο		A'	B'	Γ'	Σύνολο			
ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ	0	0	0	3	3	3	7	1.4%	5	5	6	8	2.2%	9	11	4	15	2.2%	28	1.8%
ΤΥΠΩΘΗΤΩ	1	1	1	1	1	1	6	1.2%	2	2	2	2	0.5%	2	2	2	2	0.3%	8	0.5%
GUTENBERG	0	0	0	0	0	0	0	0.0%	13	9	7	23	6.2%	2	1	3	6	0.9%	27	1.7%
ΣΠΟΥΔΗ	1	1	4	4	3	3	8	1.5%	2	0	1	3	0.8%	0	0	2	2	0.3%	13	0.8%
ΚΕΔΡΟΣ	7	5	5	5	8	6	34	6.6%	8	9	8	21	5.7%	7	8	17	20	2.9%	73	4.7%
ΣΑΒΒΑΛΑΣ	17	14	14	17	21	24	105	20.3%	23	30	27	80	21.7%	41	64	94	191	27.7%	375	24.2%
ΠΑΤΑΚΗΣ	29	25	26	25	26	26	99	19.1%	31	29	29	77	20.9%	43	57	72	152	22.1%	322	20.7%
ΛΙΒΑΝΗΣ	5	5	9	6	9	11	30	5.8%	5	10	9	24	6.5%	8	10	44	58	8.4%	112	7.2%
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ	17	17	16	20	16	18	66	12.8%	11	11	11	33	8.9%	17	31	35	74	10.7%	173	11.1%
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ	11	6	13	12	14	12	62	12.0%	25	24	27	60	16.3%	31	51	61	117	17.0%	232	14.9%
ΒΟΛΟΝΑΚΗΣ	7	3	6	5	5	4	30	5.8%	12	15	15	38	10.3%	17	27	20	52	7.5%	119	7.7%
ΣΜΥΡΝΙΩΤΑΚΗΣ	13	7	11	12	15	14	70	13.5%	0	0	0	0	0.0%	0	0	0	0	0.0%	70	4.5%
ΣΥΝΟΛΟ ΚΛΑΔΟΥ ⁴⁶	108	84	105	110	121	122	517	100%	137	144	142	369	100%	177	262	354	689	100%	1552	
Συμμετοχή ανά Τάξη	5.8%	4.5%	5.6%	5.9%	6.5%	6.5%			7.3%	7.7%	7.6%			9.5%	14.0%	19.0%				100%

Πηγή: Κατάλογοι εκδοτικών οίκων, Ιστοσελίδες εκδοτικών οίκων, ίδια επεξεργασία

⁴⁵ Το σύνολο των τίτλων ανά βαθμίδα δε συμφωνεί με το άθροισμα των επιμέρους τίτλων ανά τάξη λόγω της ύπαρξης τίτλων που απευθύνονται ταυτόχρονα σε παιδιά διαφορετικών τάξεων.

⁴⁶ Σε όλη την ανάλυση, το «σύνολο κλάδου» αναφέρεται στο άθροισμα των επιμέρους τιμών κάθε εκδοτικού οίκου από τους δέκα κυριότερους και όχι στο πραγματικό σύνολο του κλάδου που συμπεριλαμβάνει όλους τους εκδοτικούς οίκους.

Η γενική τάση που σημειώνεται (έκδοση περισσότερων τίτλων για τη Β' και Γ' Λυκείου) δεν εξειδικεύεται σε όλους τους εκδοτικούς οίκους. Αντίθετα, ο κάθε οίκος προσαρμόζει τη δομή των εκδόσεων του στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του. Συνεπακόλουθα, ο κάθε εκδοτικός οίκος ακολουθεί διαφορετική στρατηγική όσον αφορά στην «ομάδα στόχο» του (που φανερώνεται από τους τίτλους ανά τάξη): ο Λιβάνης και ο Κέδρος επικεντρώνουν στη Γ' Λυκείου, ο Σαββάλας, ο Πατάκης, τα Ελληνικά Γράμματα, το Μεταίχμιο και ο Βολονάκης επικεντρώνουν σε όλες τις τάξεις του Λυκείου (ιδιαίτερα στη Β' και Γ' Λυκείου), ο Καστανιώτης στην Α' και Β' Λυκείου, ο Δαρδανός (αποτελείται από τους εκδοτικούς Gutenberg, Τυπωθήτω και Σπουδή) στις τάξεις του δημοτικού και γυμνασίου (ο Τυπωθήτω και η Σπουδή στο δημοτικό και ο Gutenberg στο γυμνάσιο), ενώ ο Σμυρنيωτάκης στις τάξεις του δημοτικού. Τα κριτήρια επιλογής της βαθμίδας στην οποία δραστηριοποιείται ο εκάστοτε εκδοτικός οίκος καθορίζονται κυρίως εμπειρικά και είναι μεταξύ άλλων το μέγεθος της κάθε αγοράς (:τάξης – μεγαλύτερο στις τάξεις του Λυκείου και ιδιαίτερα της τρίτης), η ένταση του ανταγωνισμού και το brand name που έχει στην αγορά ο εκδοτικός οίκος.

Η «ομάδα στόχος» καθορίζεται και από τη θεματική εξειδίκευση του προσωπικού της εκάστοτε εκδοτικής εταιρείας και κατ' επέκταση της ίδιας. Ο εκδοτικός όμιλος Δαρδανός (Τυπωθήτω, Gutenberg και Σπουδή) παρουσιάζει ιδιαίτερα μεγάλη εξειδίκευση στους θεωρητικούς τίτλους (46 από τους 48), ενώ εξειδίκευση στους θεωρητικούς τίτλους παρουσιάζουν και οι εταιρείες Μεταίχμιο, Βολονάκης και Σμυρنيωτάκης (75% - 80% του συνόλου των εκδοθέντων τίτλων). Η εξειδίκευση ανάλογα με την εταιρεία είναι αποτέλεσμα είτε της θεματικής εξειδίκευσης του προσωπικού (π.χ. περίπου το 70% των εκδοθέντων τίτλων του Σμυρنيωτάκη έχει συγγραφεί από τον Γ. Σμυρنيωτάκη), είτε της προσπάθειας δημιουργίας σταθερής πελατείας μέσω της σύνδεσης του ονόματος του εκδοτικού οίκου με συγκεκριμένο τμήμα της αγοράς (θεωρητικά μαθήματα). Οι μόνοι εκδοτικοί οίκοι που εκδίδουν περισσότερους θετικούς από ότι θεωρητικούς τίτλους είναι ο Καστανιώτης και ο Λιβάνης. Αναλυτικά η κατανομή των εκδοθέντων τίτλων σε θεωρητικούς και θετικούς ανά βαθμίδα για τον σύνολο του κλάδου και τους κυριότερους εκδοτικούς οίκους παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 8: Κατανομή σχολικών βοηθημάτων σε θεωρητικά και θετικά μαθήματα ανά βαθμίδα για τους κυριότερους εκδοτικούς οίκους και το σύνολο του κλάδου.

		Απόλυτες Τιμές		Ποσοστιαία Κατανομή	
		Θεωρητικά ⁴⁷	Θετικά ⁴⁸	Θεωρητικά	Θετικά
Καστανιώτη	Δημοτικό	7	0	100.0%	0.0%
	Γυμνάσιο	4	4	50.0%	50.0%
	Λύκειο	4	11	26.7%	73.3%
	Σύνολο	13	15	46.4%	53.6%
Τυπωθητώ	Δημοτικό	6	0	100.0%	0.0%
	Γυμνάσιο	2	0	100.0%	0.0%
	Λύκειο	2	0	100.0%	0.0%
	Σύνολο	8	0	100.0%	0.0%
Gutenberg	Δημοτικό	0	0	-	-
	Γυμνάσιο	23	0	100.0%	0.0%
	Λύκειο	6	0	100.0%	0.0%
	Σύνολο	27	0	100.0%	0.0%
Σπουδή	Δημοτικό	8	0	100.0%	0.0%
	Γυμνάσιο	1	2	33.3%	66.7%
	Λύκειο	2	0	100.0%	0.0%
	Σύνολο	11	2	84.6%	15.4%
Κέδρος	Δημοτικό	19	15	55.9%	44.1%
	Γυμνάσιο	15	6	71.4%	28.6%
	Λύκειο	9	11	45.0%	55.0%
	Σύνολο	41	32	56.2%	43.8%
Σαββάλας	Δημοτικό	80	25	76.2%	23.8%
	Γυμνάσιο	54	26	67.5%	32.5%
	Λύκειο	78	113	40.8%	59.2%
	Σύνολο	211	164	56.3%	43.7%
Πατάκης	Δημοτικό	75	24	75.8%	24.2%
	Γυμνάσιο	49	28	63.6%	36.4%
	Λύκειο	81	71	53.3%	46.7%
	Σύνολο	199	123	61.8%	38.2%
Λιβάνης	Δημοτικό	16	13	55.2%	44.8%
	Γυμνάσιο	8	16	33.3%	66.7%
	Λύκειο	25	33	43.1%	56.9%
	Σύνολο	50	62	44.6%	55.4%
Ελληνικά Γράμματα	Δημοτικό	43	22	66.2%	33.8%
	Γυμνάσιο	21	12	63.6%	36.4%
	Λύκειο	40	34	54.1%	45.9%
	Σύνολο	104	68	60.5%	39.5%

⁴⁷ Αρχαία, Ιστορία, Κείμενα Νεοελληνική Λογοτεχνίας, Γλώσσα, Έκθεση, Αρχές Οικονομικής Θεωρίας, Αρχές Οργάνωσης και Διοίκησης, Ιστορία των Επιστημών, Γεωγραφία, Θρησκευτικά, Λατινικά, Αρχές Φιλοσοφίας, Εισαγωγή στο Δίκαιο, Μελέτη Περιβάλλοντος, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Κοινωνιολογία, Οικιακή Οικονομία.

⁴⁸ Μαθηματικά, Φυσική, Χημεία, Ηλεκτρολογία, Τεχνολογία, Βιολογία, Πληροφορική, Στοιχεία Αστρονομίας, Ανάπτυξη Εφαρμογών.

		Απόλυτες Τιμές		Ποσοστιαία Κατανομή	
		Θεωρητικά ⁴⁷	Θετικά ⁴⁸	Θεωρητικά	Θετικά
Μετσίχμιο	Δημοτικό	47	15	75.8%	24.2%
	Γυμνάσιο	45	15	75.0%	25.0%
	Λύκειο	91	26	77.8%	22.2%
	Σύνολο	176	56	75.9%	24.1%
Βολονάκης	Δημοτικό	22	8	73.3%	26.7%
	Γυμνάσιο	29	9	76.3%	23.7%
	Λύκειο	45	7	86.5%	13.5%
	Σύνολο	95	24	79.8%	20.2%
Σμυρνιωτάκης	Δημοτικό	56	14	80.0%	20.0%
	Γυμνάσιο	0	0	-	-
	Λύκειο	0	0	-	-
	Σύνολο	56	14	80.0%	20.0%
Σύνολο Κλάδου	Δημοτικό	379	136	73.6%	26.4%
	Γυμνάσιο	251	118	68.0%	32.0%
	Λύκειο	383	306	55.6%	44.4%
	Σύνολο	991	560	63.9%	36.1%

Πηγή: Κατάλογοι εκδοτικών οίκων, Ιστοσελίδες εκδοτικών οίκων, ίδια επεξεργασία

Συνολικά, οι τίτλοι που αντιστοιχούν σε θεωρητικά μαθήματα είναι σχεδόν διπλάσιοι σε αριθμό από αυτούς που αντιστοιχούν σε θετικά για το σύνολο του κλάδου. Η αναλογία ωστόσο δεν είναι σταθερή σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες: στα θεωρητικά μαθήματα αντιστοιχούν σχεδόν τριπλάσιοι τίτλοι από τα θετικά στο δημοτικό (74% - 26%), στο γυμνάσιο υπερδιπλάσιοι (68% - 32%), ενώ στο λύκειο υπάρχει μικρή διαφορά (56% - 44%). Το φαινόμενο οφείλεται μεταξύ άλλων στην ύπαρξη περισσότερων θεωρητικών μαθημάτων στις χαμηλότερες εκπαιδευτικές βαθμίδες και αναδεικνύει τη σημαντικότητα των θεωρητικών μαθημάτων στις μικρότερες ηλικίες. Είναι χαρακτηριστικό ότι ακόμα και οι εκδοτικοί οίκοι με παράδοση στις θετικές επιστήμες και που γενικά παρουσιάζουν θεματική εξειδίκευση στα θετικά μαθήματα (διαθέτουν περισσότερους τίτλους σε θετικά μαθήματα είτε σε απόλυτες, είτε σε σχετικές τιμές), στις χαμηλότερες εκπαιδευτικές βαθμίδες εκδίδουν περισσότερα σχολικά βοηθήματα για θεωρητικά μαθήματα στην πλειονότητα των περιπτώσεων (βλ. πίνακα 7 π.χ. Σαββάλας στο δημοτικό και γυμνάσιο, Λιβάνης στο δημοτικό κλπ). Το μοναδικό μάθημα θετικής κατεύθυνσης για το οποίο εκδίδεται αξιόλογος αριθμός σχολικών βοηθημάτων στις χαμηλότερες βαθμίδες είναι τα μαθηματικά. Ιδιαίτερης σημασίας είναι το μάθημα της Γλώσσας στο δημοτικό, για το οποίο εκδίδεται περίπου το 17% των σχολικών βοηθημάτων. Το σύνολο των εκδοθέντων τίτλων ανά μάθημα για κάθε εκπαιδευτική βαθμίδα παρουσιάζεται

συγκεντρωτικά για το σύνολο του κλάδου στον παρακάτω πίνακα. Παρατηρείται ότι η συντριπτική πλειονότητα των εκδοθέντων τίτλων αντιστοιχεί σε μαθήματα υψηλού κύρους. Το γεγονός οφείλεται μεταξύ άλλων στην υψηλότερη ζήτηση για βοηθήματα σε αυτά τα μαθήματα (λόγω είτε της σημαντικότητάς τους για την παιδεία του παιδιού, είτε για της βαρύτητάς τους στις πανελλήνιες εξετάσεις). Η ταξινόμηση έχει γίνει κατά φθίνουσα τιμή ως προς το σύνολο των εκδοθέντων τίτλων ανά μάθημα. Τα σκιασμένα κελιά αποτελούν μαθήματα χαμηλού κύρους (βλ. Μεθοδολογία – παράγραφος 3.2).

Πίνακας 9: Αριθμός τίτλων ανά μάθημα συνολικά και ανά εκπαιδευτική βαθμίδα για το σύνολο του κλάδου

Γλώσσα	Σύνολο	410	Δημοτικό	262
			Γυμνάσιο	62
			Λύκειο	97
Μαθηματικά	Σύνολο	320	Δημοτικό	106
			Γυμνάσιο	54
			Λύκειο	160
Αρχαία	Σύνολο	235	Γυμνάσιο	103
			Λύκειο	134
Φυσική	Σύνολο	123	Δημοτικό	18
			Γυμνάσιο	18
			Λύκειο	87
Κείμενα	Σύνολο	104	Δημοτικό	26
			Γυμνάσιο	31
			Λύκειο	47
Ιστορία	Σύνολο	82	Δημοτικό	28
			Γυμνάσιο	20
			Λύκειο	34
Χημεία	Σύνολο	55	Γυμνάσιο	17
			Λύκειο	38
Βιολογία	Σύνολο	39	Γυμνάσιο	15
			Λύκειο	24
Θρησκευτικά	Σύνολο	38	Δημοτικό	16
			Γυμνάσιο	13
			Λύκειο	9
Γεωγραφία	Σύνολο	30	Δημοτικό	20
			Γυμνάσιο	10
Λατινικά	Σύνολο	22	Λύκειο	22
Μελέτη Περιβάλλοντος	Σύνολο	20	Δημοτικό	20
Αρχές Οικονομικής Θεωρίας	Σύνολο	13	Λύκειο	13
Πληροφορική	Σύνολο	10	Γυμνάσιο	10
Ανάπτυξη Εφαρμογών	Σύνολο	9	Λύκειο	9
Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή	Σύνολο	9	Δημοτικό	6
			Γυμνάσιο	3
Τεχνολογία	Σύνολο	8	Γυμνάσιο	4
			Λύκειο	4
Οικιακή Οικονομία	Σύνολο	6	Γυμνάσιο	6
Δίκαιο	Σύνολο	5	Λύκειο	5
Αρχές Φιλοσοφίας	Σύνολο	4	Λύκειο	4
Κοινωνιολογία	Σύνολο	2	Λύκειο	2
Ιστορία των Επιστημών	Σύνολο	2	Λύκειο	2
Στοιχεία Αστρονομίας	Σύνολο	1	Λύκειο	1
Ηλεκτρολογία	Σύνολο	1	Λύκειο	1

Πηγή: Κατάλογοι εκδοτικών οίκων, Ιστοσελίδες εκδοτικών οίκων, ίδια επεξεργασία

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο τρόπος με τον οποίο ο κάθε εκδοτικός οίκος προωθεί τους τίτλους του. Η εκάστοτε στρατηγική προώθησης ωστόσο είναι

συνυφασμένη με το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα κάθε εταιρείας. Πολιτική σταθερά χαμηλότερων τιμών για παράδειγμα μπορεί να κάνει μόνο ο ηγέτης κόστους. Η ηγεσία κόστους στην εκδοτική βιομηχανία επιτυγχάνεται κυρίως με την αύξηση του μεγέθους και την «οριζόντια διαφοροποίηση» (:δραστηριοποίηση και σε άλλους κλάδους της εκδοτικής βιομηχανίας, πλην των σχολικών βοηθημάτων). Έτσι, επιτυγχάνονται οικονομίες κλίμακας και άλλες συνέργειες μεταξύ των διαφόρων κλάδων δραστηριοποίησης του εκδότη και συνεπακόλουθα μειώνεται το μέσο κόστος έκδοσης νέων τίτλων, γεγονός που παρέχει στην εταιρεία τη δυνατότητα συμπίεσης των τιμών. Οι μικρότερες εκδοτικές επιχειρήσεις συνήθως αδυνατούν να παίξουν το ρόλο του ηγέτη κόστους και επιδιώκουν να αυξήσουν το μερίδιό τους στην αγορά, είτε μέσω της ποιοτικής του διαφοροποίησης, είτε μέσω της αξιοποίησης κάποιου άλλου υλικού ή άυλου χαρακτηριστικού τους που δε διαθέτουν οι ανταγωνιστές (π.χ. brand name⁴⁹, ποιοτικά ανώτερη εξειδίκευση προσωπικού κ.α.).

Μία πρώτη προσέγγιση της πολιτικής τιμών των εταιρειών στον κλάδο σχολικών βοηθημάτων της εκδοτικής βιομηχανίας μπορεί να επιτευχθεί χάρη στον παρακάτω πίνακα, που παρουσιάζει τις διαμέσους τιμές των κυριότερων εκδοτικών οίκων για το σύνολο των εκδοθέντων τίτλων τους και την τυπική απόκλιση της κατανομής των τίτλων γύρω από τη μέση τιμή.

Πίνακας 10: Στατιστική ανάλυση κυριότερων εκδοτικών οίκων στον κλάδο των σχολικών βοηθημάτων ως προς την τιμή (σε €).

	Διάμεσος	Τυπική Απόκλιση
ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ	17.50	6.98
ΚΕΔΡΟΣ	16.00	4.11
ΣΑΒΒΑΛΑΣ	14.70	3.04
ΛΙΒΑΝΗΣ	14.50	2.51
GUTENBERG	14.50	3.53
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ	14.40	3.20
Σύνολο Κλάδου	14.11	3.76
ΠΑΤΑΚΗΣ	14.07	4.49
ΒΟΛΟΝΑΚΗΣ	14.00	2.88
ΤΥΠΩΘΗΤΩ	14.00	3.61
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ	14.00	3.93
ΣΜΥΡΝΙΩΤΑΚΗΣ	14.00	3.97
ΣΠΟΥΔΗ	7.67	3.24

Πηγή: Κατάλογοι εκδοτικών οίκων, Ιστοσελίδες εκδοτικών οίκων, ίδια επεξεργασία

⁴⁹ Λέξη (-εις) με την οποία (-ες) αναγνωρίζεται όχι μόνο το εκάστοτε προϊόν, αλλά και ο κατασκευαστής / παραγωγός του, όπως το Coca – Cola, Mercedes, Shell, Sony, Toyota κλπ (*BusinessDictionary.com*).

Πίνακας 12: Στατιστική ανάλυση κυριότερων εκδοτικών οίκων στον κλάδο των σχολικών βοηθημάτων ως προς τον αριθμό σελίδων.

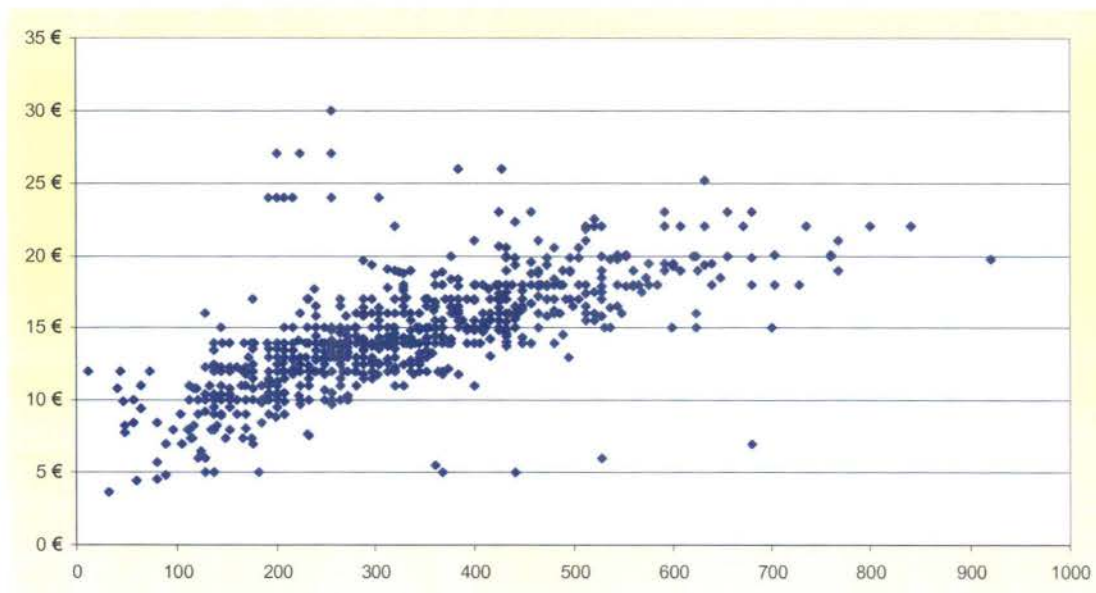
	Διάμεσος (αρ.σελίδων)	Τυπική Απόκλιση
ΠΑΤΑΚΗΣ	344.00	159.43
ΛΙΒΑΝΗΣ	331.00	135.40
ΚΕΔΡΟΣ	328.00	174.57
GUTENBERG	314.00	111.06
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ	312.00	133.93
Σύνολο Κλάδου	304.00	146.09
ΒΟΛΟΝΑΚΗΣ	300.00	127.10
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ	280.00	150.97
ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ	196.00	69.57
ΤΥΠΩΘΗΤΩ	171.00	43.64
ΣΠΟΥΔΗ	148.00	99.03
ΣΑΒΒΑΛΑΣ	-	-
ΣΜΥΡΝΙΩΤΑΚΗΣ	-	-

Πηγή: Κατάλογοι εκδοτικών οίκων, Ιστοσελίδες εκδοτικών οίκων, ίδια επεξεργασία

Παρατηρείται ότι η διάμεσος τιμή του κλάδου είναι 304 σελίδες, ενώ οι διάμεσοι των περισσότερων εκδοτικών οίκων είναι περίπου +/- 25 από τη διάμεσο του κλάδου. Εξαίρεση αποτελούν ο Τυπωθήτω και η Σπουδή (εκδοτικός όμιλος Δαρδανός) που εκδίδουν ωστόσο βιβλία που απευθύνονται σε παιδιά χαμηλότερων εκπαιδευτικών βαθμίδων, όπου δεν απαιτείται τόσο εμβάθυνση στην ανάλυση και ο Καστανιώτης. Η σχετική ομοιομορφία που παρατηρείται στον κλάδο όσον αφορά στο μέγεθος των βοηθημάτων, σε συνδυασμό με τη σύγκλιση που παρατηρείται γενικά στη στρατηγική τιμών οδηγεί στο συμπέρασμα ότι δεν ακολουθούνται γενικά ανταγωνιστικές στρατηγικές στον κλάδο, παρά μόνο στην ποιοτική εμβάθυνση (ο ανταγωνισμός δηλαδή γίνεται κυρίως σε επίπεδο ποιότητας του προϊόντος και όχι στην προσπάθεια αξιοποίησης κάποιου άλλου ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος της εκάστοτε εκδοτικής εταιρείας, όπως μέγεθος κλπ). Ο Πατάκης, ο οποίος έχει ελαφρά χαμηλότερες τιμές από τις μέσες του κλάδου, σημειώνει τον υψηλότερο αριθμό σελίδων στον κλάδο. Το γεγονός αυτό οφείλεται μεταξύ άλλων στην προσπάθεια αύξησης του μεριδίου του αγοράς στον κλάδο σχολικών βοηθημάτων, χάρη στη μεταφορά της αναγνωριστικότητάς του από τους λοιπούς κλάδους της αγοράς βιβλίων, μέσω της επένδυσης στην εμβάθυνση του αντικειμένου (που συνεπάγεται και αύξηση του μεγέθους των τίτλων). Ο Κέδρος έχει μεν σχετικά υψηλότερες τιμές από τους ανταγωνιστές του, αλλά επενδύει και στην εμβάθυνση της ύλης (διάμεσοι τιμές στον αριθμό σελίδων υψηλότερες από αυτές του κλάδου) με στόχο τη δημιουργία σχέσης

εμπιστοσύνης με τους πελάτες του ως προς την ποιότητα του περιεχομένου των τίτλων του οίκου, ενώ ο Λιβάνης, που διαθέτει τιμές ελαφρώς υψηλότερες από τις μέσες του κλάδου, αποτελεί το δεύτερο σε σειρά εκδοτικό οίκο, όσον αφορά στον όγκο των σχολικών βοηθημάτων και συνεπώς μπορεί να στοχεύσει στην απόκτηση καλύτερης αναλογίας αξίας / χρήμα⁵⁰. Οι εκπαιδευτικοί οίκοι Σαββάλας και Σμυρνωτάκης δεν αναγράφουν τον αριθμό σελίδων στην περιγραφή των τίτλων τους. Γενικά, η αύξηση του όγκου των συγγραμμάτων συνοδεύεται από αύξηση της τιμής, λόγω της αύξησης του κόστους. Το συμπέρασμα αυτό απεικονίζεται στο παρακάτω διάγραμμα.

Διάγραμμα 11: Απεικόνιση σχέσης τιμής – αριθμού σελίδων για το σύνολο του κλάδου⁵¹.

Πηγή: Κατάλογοι εκδοτικών οίκων, Ιστοσελίδες εκδοτικών οίκων, ίδια επεξεργασία

Η αντίστοιχη στατιστική ανάλυση (αριθμός σελίδων ανά εκδοτικό οίκο) ανά εκπαιδευτική βαθμίδα παρουσιάζεται στον πίνακα που ακολουθεί. Τα σχολικά βοηθήματα που απευθύνονται σε παιδιά δημοτικού είναι μικρότερα σε αριθμό σελίδων από εκείνα που απευθύνονται σε παιδιά γυμνασίου και λυκείου σε όλους τους εκδοτικούς οίκους πλην του Τυπωθήτω. Στην πλειονότητα των εκδοτικών οίκων, τα σχολικά βοηθήματα που απευθύνονται σε παιδιά γυμνασίου είναι ελαφρώς

⁵⁰ Value for money ratio: Ορίζεται ως ο λόγος του οφέλους του αγοραστή από το εκάστοτε προϊόν (αξία προϊόντος) προς την τιμή του και αποτελεί θεωρητική μέθοδο κατάταξης των υποψηφίων προϊόντων από τον αγοραστή.

⁵¹ Αναφέρεται στο σύνολο των παρατηρήσεων για τις οποίες καταγράφηκε τόσο η τιμή, όσο και ο αριθμός σελίδων.

μεγαλύτερα σε αριθμό σελίδων από αυτά που απευθύνονται σε παιδιά λυκείου. Το γεγονός αυτό οφείλεται μεταξύ άλλων στην έλλειψη περιορισμών της ύλης των σχολικών βοηθημάτων γυμνασίου, που στοχεύουν όχι μόνο στην κατανόηση της υπάρχουσας ύλης των σχολικών εγχειριδίων, αλλά και στην εμπέδωσή της και την αρωγή στη δημιουργία γνωστικών βάσεων για τις μελλοντικές ανάγκες του μαθητή, σε αντίθεση με τα σχολικά βοηθήματα λυκείου, που στην πλειονότητα τους στοχεύουν στην προετοιμασία του μαθητή για τις εξετάσεις. Το συμπέρασμα αυτό ενισχύεται και από το ότι τα σχολικά βοηθήματα λυκείου παρουσιάζουν χαμηλότερη τυπική απόκλιση. Αυτό φανερώνει ότι το περιεχόμενο των σχολικών βοηθημάτων του λυκείου είναι πιο προσαρμοσμένο σε συγκεκριμένα στάνταρ.

Πίνακας 13: Στατιστική ανάλυση κυριότερων εκδοτικών οίκων στον κλάδο των σχολικών βοηθημάτων ως προς τον αριθμό σελίδων ανά εκπαιδευτική βαθμίδα.

		Διάμεσος	Τυπική Απόκλιση	Μέγιστη Τιμή	Ελάχιστη Τιμή
Καστανιωτή	Δημοτικό	152.00	41.79	248.00	128.00
	Γυμνάσιο	208.00	108.12	376.00	12.00
	Λύκειο	200.00	64.94	376.00	110.00
Τυπωθητώ	Δημοτικό	171.00	16.07	190.00	146.00
	Γυμνάσιο	129.00	98.99	199.00	59.00
	Λύκειο	129.00	98.99	199.00	59.00
Gutenberg	Δημοτικό	-	-	-	-
	Γυμνάσιο	314.00	114.27	548.00	117.00
	Λύκειο	343.00	90.24	431.00	222.00
Σπουδή	Δημοτικό	131.50	107.77	432.00	113.00
	Γυμνάσιο	231.00	106.30	359.00	148.00
	Λύκειο	206.00	22.63	222.00	190.00
Κεδρός	Δημοτικό	276.00	195.57	680.00	56.00
	Γυμνάσιο	438.00	157.42	700.00	224.00
	Λύκειο	340.00	105.68	511.00	128.00
Σαββαλας	Δημοτικό	-	-	-	-
	Γυμνάσιο	-	-	-	-
	Λύκειο	-	-	-	-
Πατακής	Δημοτικό	-	-	-	-
	Γυμνάσιο	380.00	175.40	840.00	192.00
	Λύκειο	328.00	149.99	768.00	120.00
Λιβανής	Δημοτικό	269.00	121.69	499.00	64.00
	Γυμνάσιο	376.00	120.30	544.00	136.00
	Λύκειο	340.00	140.26	624.00	103.00
Ελληνικά Γραμματα	Δημοτικό	216.00	106.64	680.00	46.00
	Γυμνάσιο	352.00	93.65	552.00	176.00
	Λύκειο	364.00	124.10	920.00	128.00
Μεταίχιμο	Δημοτικό	256.00	152.37	656.00	32.00
	Γυμνάσιο	376.00	171.59	768.00	104.00
	Λύκειο	280.00	136.26	800.00	88.00
Βολονακής	Δημοτικό	288.00	120.09	528.00	40.00
	Γυμνάσιο	360.00	126.05	608.00	136.00
	Λύκειο	300.00	122.21	640.00	112.00
Σμυρνιωτακής	Δημοτικό	-	-	-	-
	Γυμνάσιο	-	-	-	-
	Λύκειο	-	-	-	-
Σύνολο Κλάδου	Δημοτικό	243.00	138.36	680.00	32.00
	Γυμνάσιο	352.00	151.20	840.00	12.00
	Λύκειο	311.00	135.59	920.00	59.00

Πηγή: Κατάλογοι εκδοτικών οίκων, Ιστοσελίδες εκδοτικών οίκων, ίδια επεξεργασία

Αντίστοιχη ανάλυση (ως προς την τιμή και το μέγεθος του βοηθήματος) μπορεί να γίνει και σε επίπεδο μαθήματος. Σημαντική διαφοροποίηση ως προς την τιμή παρατηρείται ανάλογα με το κύρος του μαθήματος (βλ. Μεθοδολογία: κατανομή

μαθημάτων σε υψηλού και χαμηλού κύρους, με βάση τον αριθμό των ωρών διδασκαλίας τους και το αν εξετάζονται πανελληνίως). Τα βοηθήματα που αντιστοιχούν σε μαθήματα υψηλού κύρους είναι γενικά ακριβότερα (ιδιαίτερα τα μη θεωρητικά), γεγονός που οφείλεται μεταξύ άλλων στη μεγαλύτερη ζήτηση για βοηθήματα σε αυτά τα μαθήματα (λόγω κυρίως της ανάγκης προετοιμασίας των μαθητών για τις πανελλήνιες εξετάσεις) και στην ανάγκη βαθύτερης ανάλυσης στο περιεχόμενο που αυξάνει το κόστος συγγραφής. Τα μαθήματα υψηλού κύρους που διδάσκονται και στις χαμηλότερες εκπαιδευτικές βαθμίδες ωστόσο είναι γενικά φθηνότερα, λόγω της χαμηλότερης τιμής των βοηθημάτων στις χαμηλότερες εκπαιδευτικές βαθμίδες (βλ. παραπάνω - ανάλυση τιμών με βάση την εκπαιδευτική βαθμίδα) και κατά συνέπεια τη διαμόρφωση των μέσων τιμών σε χαμηλότερα επίπεδα.

Ως προς το μέγεθος των βοηθημάτων, δεν παρατηρείται κάποια τάση στο σύνολο του κλάδου όσο αφορά στο διαχωρισμό με βάση το κύρος των μαθημάτων. Τα βοηθήματα που αντιστοιχούν σε θετικά μαθήματα είναι σε μέσες τιμές ακριβότερα. Τα θεωρητικά ωστόσο παρουσιάζουν μεγαλύτερη τυπική απόκλιση, γεγονός που οφείλεται στην ύπαρξη βοηθημάτων συγκεκριμένων θεωρητικών μαθημάτων στις υψηλές τάξεις του λυκείου (π.χ. Αρχές Οικονομικής Θεωρίας, Λατινικά, Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας) με υψηλές απαιτήσεις στην ανάλυση για την προετοιμασία των μαθητών για τις εξετάσεις. Η ανάλυση ως προς την τιμή και τον αριθμό σελίδων, ανά κατεύθυνση και μάθημα παρουσιάζεται αναλυτικά στους παρακάτω πίνακες. Τα μαθήματα ‘χαμηλού κύρους’ έχουν επισημανθεί με σκίαση.

Πίνακας 14: Ανάλυση θεωρητικών και θετικών μαθημάτων ως προς την τιμή και τον αριθμό σελίδων.

	Τιμή		Αριθμός Σελίδων	
	Διάμεσος	Τυπική Απόκλιση	Διάμεσος	Τυπική Απόκλιση
Θεωρητικά	14,00 €	3,60 €	296,00	152,60
Θετικά	15,00 €	3,76 €	312,00	124,60

Πηγή: Κατάλογοι εκδοτικών οίκων, Ιστοσελίδες εκδοτικών οίκων, ίδια επεξεργασία

Πίνακας 15: Ανάλυση κατά μάθημα ως προς την τιμή και τον αριθμό σελίδων.

	Τιμή		Αριθμός Σελίδων	
	Διάμεσος	Τυπική Απόκλιση	Διάμεσος	Τυπική Απόκλιση
Ηλεκτρολογία	22,11 €	0,00 €	-	-
Ανάπτυξη Εφαρμογών	17,09 €	2,32 €	355,00	7,07
Φυσική	15,80 €	3,27 €	320,00	95,84
Χημεία	15,70 €	3,72 €	314,00	112,41
Βιολογία	15,25 €	3,51 €	312,00	114,68
Αρχές Οικονομικής Θεωρίας	15,00 €	4,28 €	399,50	129,13
Αρχές Φιλοσοφίας	15,00 €	1,79 €	376,00	23,09
Κοινωνιολογία	14,85 €	3,04 €	320,00	0,00
Χειροτεχνία	14,70 €	0,00 €	-	-
Κείμενα	14,70 €	4,05 €	444,00	180,59
Μαθηματικά	14,70 €	3,95 €	312,00	142,26
Αρχαία	14,70 €	3,33 €	312,00	147,08
Αρχές Οργάνωσης	14,70 €	3,97 €	164,00	0,00
Δίκαιο	14,00 €	2,31 €	312,00	81,98
Γλώσσα	13,90 €	3,52 €	248,00	135,24
Λατινικά	13,60 €	3,48 €	373,00	138,06
Ιστορία	13,00 €	3,57 €	352,00	136,39
Μελέτη Περιβάλλοντος	12,85 €	1,48 €	296,00	100,46
Πληροφορική	12,85 €	2,46 €	288,00	49,96
Οικιακή Οικονομία	11,90 €	0,45 €	172,00	5,66
Τεχνολογία	11,70 €	2,88 €	-	-
Ιστορία των Επιστημών	11,70 €	2,00 €	304,00	0,00
Γεωγραφία	11,00 €	3,10 €	264,00	126,77
Θρησκευτικά	10,00 €	1,75 €	224,00	81,65
Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή	9,90 €	4,13 €	412,00	243,24
Στοιχεία Αστρονομίας	8,00 €	0,00 €	-	-

Πηγή: Κατάλογοι εκδοτικών οίκων, Ιστοσελίδες εκδοτικών οίκων, ίδια επεξεργασία

Συμπερασματικά, η έλλειψη ηγέτη κόστους οδήγησε στην ανάγκη ποιοτικής διαφοροποίησης των ανταγωνιστών στον κλάδο σχολικών βοηθημάτων και η ανάγκη ποιοτικής διαφοροποίησης στην προσπάθεια ποιοτικής εμπάθυνσης από κάποιους

ανταγωνιστές⁵². Ο αριθμός σελίδων ωστόσο δε μπορεί να αποτελεί το μοναδικό κριτήριο ποιοτικής εμβάθυνσης στο περιεχόμενο.

Ο τρόπος προβολής των τίτλων μέσω των καταλόγων και των ιστοσελίδων του μπορεί να παρέχει ακόμα μια οπτική σχετικά με τη στρατηγική προσέγγιση της αγοράς από κάθε εκδοτικό οίκο (αν δηλαδή επιχειρεί ποιοτική διαφοροποίηση από τους ανταγωνιστές κλπ). Για τις ανάγκες αυτού του στοιχείου ανάλυσης, δημιουργήθηκε ο παρακάτω πίνακας, ο οποίος καταγράφει τον αριθμό των διατιθέντων τίτλων ανά βαθμίδα για κάθε εκδοτικό οίκο, καθώς και για πόσους από τους τίτλους αυτούς παρέχονται στοιχεία σχετικά με το όνομα του συγγραφέα, το έτος έκδοσης, τον αριθμό των σελίδων, την τιμή τους και το κατά πόσο συνοδεύονται με κάποια σχόλια σχετικά με το περιεχόμενο του τίτλου και σε ποιο τμήμα της αγοράς στοχεύουν (μόνο μαθητές / μαθητές και καθηγητές κ.ο.κ.).

⁵² Σημειώνεται ότι τα συμπεράσματα περί ποιοτικής διαφοροποίησης κάποιων εκδοτικών οίκων βασίζονται στις πολιτικές τιμών και προώθησης και όχι στην ενδελεχή εξέταση του περιεχομένου των τίτλων του κλάδου. Ωστόσο, ενίοτε συμβαίνει αντίστοιχες στρατηγικές προώθησης και τιμών μικρού και μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεων να μην υιοθετούνται από τον εκάστοτε «παίκτη» ως αποτέλεσμα της οικονομικής ανάλυσης του κλάδου και της ίδιας της επιχείρησης, αλλά από άλλους, τυχαίους παράγοντες. Το γεγονός οφείλεται μεταξύ άλλων στο υψηλό κόστος της αναλυτικής παρακολούθησης από κάθε εκδοτικό οίκο των στρατηγικών κάθε ανταγωνιστή και την έλλειψη ειδικευμένου προσωπικού με τα απαραίτητα γνωστικά προσόντα για τη συλλογή και ανάλυση αυτών των στοιχείων. Σημειώνεται λοιπόν, ότι η ένταξη κάποιων από τους εκδοτικούς οίκους στο σύνολο των ανταγωνιστών που προσπαθούν να διαφοροποιηθούν ποιοτικά, καθώς και η μη ένταξη άλλων, ενδεχομένως να οφείλεται σε κάποιους από τους προαναφερθέντες παράγοντες.

Πίνακας 16: Καταγραφή εκδοθέντων τίτλων με βάση την περιγραφή τους στους καταλόγους ή τις ιστοσελίδες, για τον κλάδο των σχολικών βοηθημάτων και τους κυριότερους εκδοτικούς οίκους.

	Αριθμός Τίτλων	Αναφορά στο Συγγραφέα		Αναφορά στο Έτος Έκδοσης		Αναφορά στον αριθμό Σελίδων		Αναφορά στην Τιμή		Αναφορά στο Περιεχόμενο ⁵³	
		Απόλυτες Τιμές	(%)	Απόλυτες Τιμές	(%)	Απόλυτες Τιμές	(%)	Απόλυτες Τιμές	(%)	Απόλυτες Τιμές	(%)
ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ	28	28	100.0%	21	75.0%	28	100.0%	28	100.0%	28	100.0%
ΤΥΠΩΘΗΤΩ	8	8	100.0%	8	100.0%	8	100.0%	8	100.0%	8	100.0%
GUTENBERG	27	26	96.3%	27	100.0%	27	100.0%	27	100.0%	27	100.0%
ΣΠΟΥΔΗ	13	13	100.0%	13	100.0%	13	100.0%	13	100.0%	13	100.0%
ΚΕΔΡΟΣ	73	73	100.0%	0	0.0%	62	84.9%	65	89.0%	64	87.7%
ΣΑΒΒΑΛΑΣ	375	360	96.0%	0	0.0%	0	0.0%	373	99.5%	17	4.5%
ΠΑΤΑΚΗΣ	322	313	97.2%	0	0.0%	105	32.6%	268	83.2%	65	20.2%
ΛΙΒΑΝΗΣ	112	112	100.0%	99	88.4%	87	77.7%	111	99.1%	87	77.7%
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ	173	173	100.0%	0	0.0%	172	99.4%	173	100.0%	0	0.0%
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ	232	216	93.1%	176	75.9%	223	96.1%	225	97.0%	181	78.0%
ΒΟΛΟΝΑΚΗΣ	119	119	100.0%	66	55.5%	118	99.2%	117	98.3%	0	0.0%
ΣΜΥΡΝΙΩΤΑΚΗΣ	70	67	95.7%	0	0.0%	0	0.0%	70	100.0%	70	100.0%
ΣΥΝΟΛΟ ΚΛΑΔΟΥ	1552	1508	97.2%	410	26.4%	843	54.3%	1478	95.2%	560	36.1%

Πηγή: Κατάλογοι εκδοτικών οίκων, Ιστοσελίδες εκδοτικών οίκων, ίδια επεξεργασία

⁵³ Αναφέρεται στα σχόλια που συχνά συνοδεύουν την περιγραφή ενός τίτλου και σχετίζονται με το περιεχόμενο, τη δομή, το ύφος, τον τρόπο γραφής κλπ. Η ανάλυση των τίτλων με βάση τους σχολιασμούς που τους συνοδεύουν παρατίθεται στη συνέχεια.

Παρατήρηση του παραπάνω πίνακα αποκαλύπτει κατ' αρχάς την αναγραφή του συγγραφέα στη συντριπτική πλειονότητα των τίτλων (97,2%). Το γεγονός αυτό αναδεικνύει τη σημαντικότητα που έχει η αναγραφή του ονόματος⁵⁴ και κατ' επέκταση το βάρος που δίνεται στο συγγραφέα από τους εκδοτικούς οίκους, παρά το γεγονός ότι οι λοιποί προσδιοριστικοί παράγοντες της πορείας των πωλήσεων ενός νέου τίτλου μοιάζουν να είναι καθοριστικότεροι (εξειδίκευση στον τομέα, χρόνια παρουσίας στο χώρο, brand name κλπ). Το όνομα του συγγραφέα αναγράφεται αφ' ενός για λόγους τυπικούς (παράδοση, επαγγελματικές συμφωνίες, κλπ) και αφ' ετέρου για ουσιαστικούς (αναγνωρισιμότητα⁵⁵ ονόματος συγγραφέα, ενδεχόμενο αυξημένης μελλοντικής επιτυχίας στις πωλήσεις συγκεκριμένου τίτλου και συνεπακόλουθα άλλων τίτλων του ίδιου συγγραφέα, μείωση πωλήσεων από την υποβάθμιση της γενικότερης εικόνας του εκδοτικού οίκου στην περίπτωση παραβίασης της γενικά υιοθετημένης αρχής της αναγραφής του συγγραφέα σε κάθε βιβλίο κ.α.).

Κρίσιμη μεταβλητή αποτελεί και η τιμή, η οποία επίσης αναγράφεται στη συντριπτική πλειονότητα των τίτλων (95,2%). Η ύπαρξη πολλών ανταγωνιστών στον κλάδο, η δυνατότητα εισόδου νέων «παικτών» από άλλους κλάδους της εκδοτικής βιομηχανίας και η συμπληρωματικότητα του προϊόντος του κλάδου (:σχολικά βοηθήματα) με τα σχολικά εγχειρίδια, είναι μεταξύ άλλων οι λόγοι που καθιστούν το αγοραστικό κοινό ευαίσθητο στην τιμή (μικρές αυξήσεις στις τιμές ενός εκδοτικού οίκου μπορεί να μειώσουν αρκετά τη ζητούμενη ποσότητά του).

Ως προς τις υπόλοιπες μεταβλητές, κάθε εκδοτικός οίκος ακολουθεί διαφορετική στρατηγική προβολής. Ο εκδοτικός οίκος Σαββάλας δεν αναγράφει σε κανένα τίτλο του το έτος έκδοσης και τον αριθμό των σελίδων, ενώ αναγράφει σχόλια μόνο σε 17 τίτλους από τους 375 (οι 10 από τους 17 είναι στο μάθημα της Γλώσσας, ενώ οι 5 είναι στα Μαθηματικά Γυμνασίου και Α' Λυκείου). Το γεγονός αυτό οφείλεται στο brand name που διαθέτει ο Σαββάλας στον κλάδο των σχολικών βοηθημάτων, ιδιαίτερα στις μεγαλύτερες τάξεις του Λυκείου και στον τομέα των θετικών

⁵⁴ Σε μικρό τμήμα των εγγραφών, αναγράφεται ως συγγραφέας το «Ομάδα Συγγραφέων». Πρόκειται για τίτλους που συγγράφονται κεφάλαιο – κεφάλαιο από διαφορετικούς συγγραφείς. Εφαρμόζεται κυρίως σε περιπτώσεις τίτλων στους οποίους δίνεται βάρος στο περιεχόμενο (εμβάθυνση στο αντικείμενο).

⁵⁵ Ιδιαίτερα από πελάτες που κάνουν αγορές επανειλημμένα (:καθηγητές φροντιστηρίων και δημόσιας εκπαίδευσης).

επιστημών. Η αναγνωρισιμότητα που δίνει το brand name του εκδοτικού οίκου στην αγορά του παρέχει τη δυνατότητα (αλλά και τον υποχρεώνει) να μην ακολουθεί στρατηγικές ανταγωνιστικής προώθησης με τους υπόλοιπους εκδοτικούς οίκους, που συχνά έχουν υψηλό κόστος και αμφίβολα οφέλη, αφού θα διακινδύνευε αφ' ενός να χάσει μερίδιο της αγοράς λόγω της απώλειας υπάρχοντων πελατών που θα μπουκ στη διαδικασία σύγκρισης του οίκου με ανταγωνιστικούς (ενώ πριν δεν εκάναν εκτενή έρευνα αγοράς λόγω της εμπιστοσύνης τους στο brand name), και αφ' ετέρου να πυροδοτήσει μια αλυσιδωτή αντίδραση από επιθετικές στρατηγικές μάρκετινγκ από τους ανταγωνιστές που ενδεχομένως να συντελέσουν στην απώλεια των ωφελειών από το brand name. Πέρα από αυτά, το brand name επιτρέπει στον εκδοτικό οίκο να διατηρεί ελαφρώς υψηλότερες τιμές από τους ανταγωνιστές του χωρίς απώλειες στο μερίδιο αγοράς.

Οι εκδοτικοί οίκοι Καστανιώτης και Δαρδανός (Τυπωθήτω, Gutenberg και Σπουδή) ακολουθούν παρόμοια στρατηγική περιγραφής των τίτλων: αναγράφουν σε όλους τους τίτλους το έτος έκδοσης, τον αριθμό σελίδων, την τιμή και διάφορα σχόλια για το περιεχόμενο των τίτλων, προσπαθώντας να επιτύχουν ποιοτική διαφοροποίηση από τους ανταγωνιστές τους στις αντίστοιχες βαθμίδες εξειδίκευσής τους (ο Καστανιώτης στο λύκειο και ο εκδοτικός όμιλος Δαρδανός στο δημοτικό και το γυμνάσιο).

Στο σύνολο του κλάδου, ο αριθμός των σελίδων αναγράφεται στην περιγραφή περίπου των μισών τίτλων, ενώ σχόλια σχετικά με το περιεχόμενο του βιβλίου αναγράφονται περίπου στο 36%⁵⁶. Ο τρόπος προβολής των σχολικών βοηθημάτων ωστόσο καθορίζεται όχι μόνο από το αν η περιγραφή τους συνοδεύεται από σχόλια, αλλά και από ποια είναι αυτά. Για τις ανάγκες αυτού του στοιχείου ανάλυσης, δημιουργήθηκε ο παρακάτω πίνακας, ο οποίος παρουσιάζει αναλυτικά την κατανομή ανά εκδοτικό οίκο των εκδοθέντων τίτλων για των οποίων το περιεχόμενο αναγράφονται σχόλια στην περιγραφή του βοηθήματος. Σημειώνεται ότι οι εκδοτικοί οίκοι Ελληνικά Γράμματα και Βολονάκης δεν αναγράφουν σχόλια στην περιγραφή κάποιου τίτλου τους.

⁵⁶ Η μέση αυτή τιμή ωστόσο δεν είναι αντιπροσωπευτική: όπως φαίνεται και από τον πίνακα 16, οι εκδοτικοί οίκοι Καστανιώτη, Δαρδανός, Σπουδή και Σμυρنيωτάκης αναγράφουν σχόλια στις περιγραφές όλων των τίτλων τους. Οι Κέδρος, Λιβάνης και Μεταίχιμο και στην πλειονότητα, οι Σαββάλας και Πατάκης σε ελάχιστους, ενώ οι Ελληνικά Γράμματα και Βολονάκης σε κανέναν.

Πίνακας 17: Κατανομή τίτλων με βάση τα σχόλια για το περιεχόμενό τους στους καταλόγους και τις ιστοσελίδες, ανά εκδοτικό οίκο και για το σύνολο του κλάδου.

	Διασκαδαστικό / Ευχάριστο	Πρωτότυπο / Καινοτόμο	Εικονογράφηση / Σχεδίαση	Μεθοδικό / Εύληπτο	Πλήρες / Έγκορο / Χρήσιμο	Διαθεματικό	Με Λύσεις στις Ασκήσεις του Βιβλίου	Με Παραδείγματα / Υποδείγματα	Αναφορές στην καλλιέργεια Δεξιοτήτων	Προετοιμασία για τις Εξετάσεις / Θέματα Εξετάσεων	Με Θεωρία	Αναλυτικά Περιεχόμενα	Με Επιπλέον Ασκήσεις	Απευθύνεται σε		Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα	Σύμφωνα με το νέο βιβλίο
														Εκπαιδευτικούς και Μαθητές	Γονείς, Εκπαιδευτικούς και Μαθητές		
ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ	0	1	5	10	8	0	0	7	3	1	7	25	11	9	0	7	0
ΤΥΠΩΘΗΤΩ	1	0	0	6	6	0	0	0	0	0	0	8	7	1	6	0	6
GUTENBERG	4	0	0	1	2	0	16	3	0	2	3	26	11	14	0	1	1
ΣΠΟΥΔΗ	4	0	0	0	6	0	5	0	0	0	1	6	4	2	2	1	0
ΚΕΔΡΟΣ	6	6	0	5	3	8	18	12	16	17	24	18	31	13	4	5	2
ΣΑΒΒΑΛΑΣ	0	0	1	0	0	1	6	10	3	1	14	0	16	0	1	0	0
ΠΑΤΑΚΗΣ	0	0	0	1	11	0	43	0	0	9	10	33	30	1	0	0	0
ΛΙΒΑΝΗΣ	0	0	3	0	1	6	24	15	5	26	41	82	62	1	0	1	40
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ	8	3	2	14	11	2	97	31	16	24	57	21	116	55	21	61	51
ΒΟΛΟΝΑΚΗΣ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ΣΜΥΡΝΙΩΤΑΚΗΣ	7	2	7	10	11	2	36	10	22	0	27	2	51	4	1	2	2
Σύνολο Κλάδου	30	12	18	47	59	19	245	88	65	80	184	221	339	100	35	78	102

Πηγή: Κατάλογοι εκδοτικών οίκων, Ιστοσελίδες εκδοτικών οίκων, ίδια επεξεργασία

Πίνακας 18: Κατανομή τίτλων με βάση τα σχόλια για το περιεχόμενό τους στους καταλόγους και τις ιστοσελίδες, ανά εκδοτικό οίκο και για το σύνολο του κλάδου (ποσοστιαία συμμετοχή).

	Διασκεδαστικό / Ευχάριστο	Πρωτότυπο / Καινοτόμο	Εικονογράφηση / Σχεδίαση	Μεθοδικό / Εύληπτο	Πλήρες / Έγκυρο / Χρήσιμο	Διαθεματικό	Με Λόσεις στις Ασκήσεις του Βιβλίου	Με Παραδείγματα / Υποδείγματα	Αναφορές στην καλλιέργεια Δεξιοτήτων	Προετοιμασία για τις Εξετάσεις / Θέματα Εξετάσεων	Με συνοδευτικό CD	Με Θεωρία	Με Περιεχόμενα	Με Επιπλέον Ασκήσεις	Απευθύνεται σε		Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα	Σύμφωνα με το νέο βιβλίο
															Εκπαιδευτικούς και Μαθητές	Γονείς, Εκπαιδευτικούς και Μαθητές		
ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ	0.0%	3.6%	17.9%	35.7%	28.6%	0.0%	0.0%	25.0%	10.7%	3.6%	0.0%	25.0%	89.3%	39.3%	32.1%	0.0%	25.0%	0.0%
ΤΥΠΩΘΗΤΩ	12.5%	0.0%	0.0%	75.0%	75.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	100.0%	87.5%	12.5%	75.0%	0.0%	75.0%
GUTENBERG	14.8%	0.0%	0.0%	3.7%	7.4%	0.0%	59.3%	11.1%	0.0%	7.4%	22.2%	11.1%	96.3%	40.7%	51.9%	0.0%	3.7%	3.7%
ΣΠΟΥΔΗ	30.8%	0.0%	0.0%	0.0%	46.2%	0.0%	38.5%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	7.7%	46.2%	30.8%	15.4%	15.4%	7.7%	0.0%
ΚΕΔΡΟΣ	9.4%	9.4%	0.0%	7.8%	4.7%	12.5%	28.1%	18.8%	25.0%	26.6%	4.7%	37.5%	28.1%	48.4%	20.3%	6.3%	7.8%	3.1%
ΣΑΒΒΑΛΑΣ	0.0%	0.0%	5.9%	0.0%	0.0%	5.9%	35.3%	58.8%	17.6%	5.9%	0.0%	82.4%	0.0%	94.1%	0.0%	5.9%	0.0%	0.0%
ΠΑΤΑΚΗΣ	0.0%	0.0%	0.0%	1.5%	16.9%	0.0%	66.2%	0.0%	0.0%	13.8%	0.0%	15.4%	50.8%	46.2%	1.5%	0.0%	0.0%	0.0%
ΛΙΒΑΝΗΣ	0.0%	0.0%	3.4%	0.0%	1.1%	6.9%	27.6%	17.2%	5.7%	29.9%	0.0%	47.1%	94.3%	71.3%	1.1%	0.0%	1.1%	46.0%
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ	4.4%	1.7%	1.1%	7.7%	6.1%	1.1%	53.6%	17.1%	8.8%	13.3%	1.7%	31.5%	11.6%	64.1%	30.4%	11.6%	33.7%	28.2%
ΒΟΛΟΝΑΚΗΣ	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
ΣΜΥΡΝΙΩΤΑΚΗΣ	10.0%	2.9%	10.0%	14.3%	15.7%	2.9%	51.4%	14.3%	31.4%	0.0%	0.0%	38.6%	2.9%	72.9%	5.7%	1.4%	2.9%	2.9%
Σύνολο Κλάδου	5.4%	2.1%	3.2%	8.4%	10.5%	3.4%	43.8%	15.7%	11.6%	14.3%	2.1%	32.9%	39.5%	60.5%	17.9%	6.3%	13.9%	18.2%

Πηγή: Κατάλογοι εκδοτικών οίκων, Ιστοσελίδες εκδοτικών οίκων, ίδια επεξεργασία

Τα σχόλια που συνοδεύουν την περιγραφή του εκάστοτε τίτλου μπορούν να υποδιαιρεθούν σε τέσσερις βασικές κατηγορίες, τα σχετικά με:

α) το ύφος και τον τρόπο γραφής (διασκεδαστικό, πρωτότυπο, εικονογραφημένο, πλήρες, διαθεματικό),

β) το περιεχόμενο (με λύσεις στις ασκήσεις του βιβλίου, με επιπλέον ασκήσεις κλπ),

γ) τις αρχές γραφής (σύμφωνα με το αναλυτικό πρόγραμμα ή το νέο βιβλίο)

δ) το κοινό στο οποίο απευθύνονται (μαθητές - εκπαιδευτικούς, μαθητές – εκπαιδευτικούς – γονείς).

Η συχνότητα εμφάνισης των σχολίων που σχετίζονται με το ύφος και τον τρόπο γραφής είναι σχετικά χαμηλή. Η πλειονότητα των σχολίων αυτής της κατηγορίας τονίζουν την πληρότητα και τη μεθοδικότητα του βοηθήματος (κυρίως από τους εκδοτικούς Καστανιώτης, Δαρδανός, Πατάκης, Μεταίχμιο και Σμυρنيωτάκης).

Όλα τα σχολικά βοηθήματα απευθύνονται σε μαθητές. Οι εκδοτικοί οίκοι Gutenberg (Δαρδανός) και Μεταίχμιο ωστόσο (και λιγότερο ο Κέδρος) προσπαθούν να στοχεύσουν και σε εκπαιδευτικούς (το Μεταίχμιο και σε γονείς). Είναι χαρακτηριστικό ότι 55 από τους εκδοθέντες τίτλους με σχόλια στην περιγραφή του εκδοτικού οίκου Μεταίχμιο απευθύνεται και σε εκπαιδευτικούς (περίπου 30%). Το ίδιο ισχύει για 14 τίτλους του Gutenberg (50%). Η στρατηγική αυτή είναι διττή: η εκδοτική εταιρεία στοχεύει σε συγκεκριμένο τμήμα της αγοράς (“niche market”), γεγονός που παρέχει τη δυνατότητα αύξησης του μεριδίου αγοράς σε αυτό την «ομάδα στόχο», αλλά ταυτόχρονα κινδυνεύει με απώλεια μεριδίου, λόγω του τρόπου γραφής και δομής που ενδεχομένως καθιστά το εκάστοτε βοήθημα λιγότερο εύστοχο για υπόλοιπο τμήμα της αγοράς.

Η πλειονότητα των συνοδευτικών με την περιγραφή του τίτλου σχολίων ωστόσο, σχετίζονται με τις αρχές γραφής και το περιεχόμενο του τίτλου και ιδιαίτερα με τη συμπληρωματικότητα του τίτλου με το σχολικό εγχειρίδιο (Μεταίχμιο, Λιβάνης, Κέδρος, Σμυρنيωτάκης). Οι κατηγορίες σχολίων με τη συχνότερη αναφορά στο σύνολο του κλάδου είναι κατά φθίνουσα σειρά οι «Επιπλέον Ασκήσεις», «Λύσεις στις Ασκήσεις του Βιβλίου», «Περιεχόμενα» του βοηθήματος και «Θεωρία» του

σχολικού βιβλίου, ενώ ο Λιβάνης αναφέρει σε αρκετούς τίτλους (46%) ότι το περιεχόμενο τους στηρίζεται στο νέο σχολικό εγχειρίδιο και το Μεταίχιμο ότι αρκετοί από τους εκδοθέντες τίτλους του έχουν συγγραφεί σύμφωνα με το αναλυτικό πρόγραμμα (34%) και το νέο σχολικό εγχειρίδιο (28%).

Η συσχέτιση των σχολικών βοηθημάτων με τα σχολικά εγχειρίδια είναι ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του κλάδου (η εξάρτηση δηλαδή του περιεχομένου των τίτλων ενός κλάδου από βιβλία εκτός κλάδου) και επιβαρύνει οικονομικά αλλά ταυτόχρονα και παρέχει ευκαιρία ποιοτικής διαφοροποίησης για τις εκδοτικές εταιρείες. Η συχνή επανέκδοση πολλών από τα σχολικά εγχειρίδια για την κάλυψη νέων τμημάτων γνωστικής ύλης και την προσαρμογή τους σε νεότερα εκπαιδευτικά πρότυπα καθιστά αναγκαία την προσαρμογή και των σχολικών βοηθημάτων. Η επανεξέταση του περιεχομένου των σχολικών βοηθημάτων και η επανέκδοσή τους σε τακτά χρονικά διαστήματα, ώστε να ανταποκρίνονται στα νέα δεδομένα αποτελεί μεν διαδικασία υψηλού κόστους, παρέχει δε δυνάμει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα εφόσον υιοθετηθεί με συνέπεια (λόγω αυτού καθ' αυτού του υψηλού κόστους που θα αποθαρρύνει κάποιους από τους ανταγωνιστές να την εφαρμόσουν σε αρκετές περιπτώσεις). Για το λόγο αυτό, η αναγραφή του έτους έκδοσης μπορεί να αποτελεί ένδειξη προσπάθειας ποιοτικής διαφοροποίησης.

Το έτος έκδοσης αναγράφεται περίπου στο 25% των περιγραφών των τίτλων στο σύνολο του κλάδου. Η έλλειψη στοιχείων από τρεις από τις μεγαλύτερες εταιρείες του κλάδου (Σαββάλας, Πατάκης, Ελληνικά Γράμματα)⁵⁷ δεν επιτρέπει την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων σχετικά με το έτος έκδοσης των εκδοθέντων τίτλων για το σύνολο του κλάδου, παρά μόνο τη μείωση της χρονολογίας έκδοσης, σε κάθε αλλαγή βαθμίδας (από δημοτικό προς λύκειο) που σημαίνει ότι τα σχολικά βοηθήματα του Λυκείου είναι μακροβιότερα.

Η πλειονότητα των τίτλων για τους οποίους υπάρχουν στοιχεία (εκδοτικοί οίκοι Καστανιώτης, Λιβάνης, Μεταίχιμο, Βολονάκης και εκδοτικός όμιλος Δαρδανός)

⁵⁷ Η μη αναγραφή του έτους έκδοσης στην περιγραφή των εκδοθέντων τίτλων μπορεί να οφείλεται είτε στο ότι τα σχολικά βοηθήματα των εν λόγω εκδοτικών οίκων είναι παλαιότερα (άρα δεν αναγράφεται το έτος έκδοσης για να μην αποτελέσει ανταγωνιστικό μειονέκτημα), είτε στο ότι οι εν λόγω εκδοτικοί εστιάζουν στο περιεχόμενο των σχολικών βοηθημάτων τους. Σημειώνεται ότι οι 3 αυτές εκδοτικές εταιρείες συγκαταλέγονται μεταξύ των εκδοτών των σχολικών εγχειριδίων (που σημαίνει αφ' ενός ότι ενδεχομένως να έχουν καλύτερη πληροφόρηση σχετικά με τις τάσεις μεταβολής της σχολικής ύλης και αφ' ετέρου ότι μπορούν να προσαρμόσουν τη συγγραφή των σχολικών εγχειριδίων, ώστε να ταιριάζει με τα αντίστοιχα σχολικά βοηθήματά τους και άρα να μη χρειαστεί επανέκδοσή τους).

έχουν εκδοθεί από το 2006 και ύστερα. Η πιθανότητα ωστόσο αναγραφής του έτους έκδοσης κυρίως στους νεο-εκδοθέντες τίτλους (αφού μπορεί να αποτελέσει πηγή ποιοτικής διαφοροποίησης), σε συνδυασμό με την έλλειψη στοιχείων για το 75% των τίτλων καθιστούν τη γενίκευση αυτού του συμπεράσματος για το σύνολο του κλάδου μη ασφαλή. Από τους εκδοτικούς οίκους για τους οποίους υπάρχουν στοιχεία, ο Λιβάνης και ο Βολονάκης έχουν τους νεότερους σε χρονολογία έκδοσης τίτλους της αγοράς, ενώ η Σπουδή (Δαρδανός) τους παλαιότερους. Σημειώνεται ότι ο Λιβάνης έχει εκ των πραγμάτων νέους τίτλους χρονολογικά, αφού εισήλθε στον κλάδο πρόσφατα (2006⁵⁸). Αναλυτικά, η κατανομή των εκδοθέντων τίτλων με έτος έκδοσης στην περιγραφή τους ανά έτος συνολικά και ανά βαθμίδα παρουσιάζεται στον παραπάνω πίνακα.

⁵⁸ Σύμφωνα με το άρθρο 'Δύο εκατ. ευρώ ο τζίρος για 700 λυσάρια', της Ολγας Σέλλα, στην Καθημερινή της 22/10/2006

Πίνακας 19: Αναλυτική καταγραφή εκδοθέντων τίτλων με βάση το έτος έκδοσης για τους κυριότερους εκδοτικούς οίκους και το σύνολο του κλάδου σχολικών βοηθημάτων.

		1986	...	1991	...	1993	...	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Σύνολο
ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ	Δημοτικό	0		0		0		0	0	0	0	0	0	2	4	0	0	0	0	0	0	6
	Γυμνάσιο	0		0		0		0	0	0	0	0	2	1	0	0	1	0	0	0	0	4
	Λύκειο	0		0		0		0	0	0	0	0	5	6	0	0	1	0	0	0	0	12
	Σύνολο	0		0		0		0	0	0	0	0	7	9	4	0	1	0	0	0	0	21
ΤΥΠΩΘΗΤΩ	Δημοτικό	0		0		0		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	0	6
	Γυμνάσιο	0		0		0		0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
	Λύκειο	0		0		0		0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
	Σύνολο	0		0		0		0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	6	0	8
GUTENBERG	Δημοτικό	0		0		0		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Γυμνάσιο	1		0		1		0	0	0	0	1	2	2	0	1	0	1	12	1	1	23
	Λύκειο	0		1		0		0	0	0	0	0	0	2	1	0	0	1	0	0	1	6
	Σύνολο	1		1		1		0	0	0	0	1	2	3	1	1	0	1	12	1	2	27
ΣΠΟΥΔΗ	Δημοτικό	0		0		3		2	1	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	8
	Γυμνάσιο	0		0		0		0	0	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	3
	Λύκειο	0		0		0		0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	2
	Σύνολο	0		0		3		2	1	0	1	1	3	2	0	0	0	0	0	0	0	13
ΛΙΒΑΝΗΣ	Δημοτικό	0		0		0		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	11	12	25
	Γυμνάσιο	0		0		0		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	15	8	23
	Λύκειο	0		0		0		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	27	16	7	50	
	Σύνολο	0		0		0		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	30	42	27	99	
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ	Δημοτικό	0		0		0		0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	20	8	10	40
	Γυμνάσιο	0		0		0		0	0	0	0	0	0	3	0	2	0	0	18	15	6	44
	Λύκειο	0		0		0		0	0	0	5	6	7	14	26	12	14	3	3	3	0	93
	Σύνολο	0		0		0		0	0	0	5	6	7	18	27	14	14	3	40	26	16	176

		1986	...	1991	...	1993	...	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Σύνολο
ΒΟΛΟΝΑΚΗΣ	Δημοτικό	0		0		0		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	27	3	0	30
	Γυμνάσιο	0		0		0		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	15	16	0	31
	Λύκειο	0		0		0		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	0	0	5
	Σύνολο	0		0		0		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	47	19	0	66
Σύνολο Κλάδου	Δημοτικό	0		0		3		2	1	0	0	0	1	4	5	0	0	0	49	28	22	115
	Γυμνάσιο	1		0		1		0	0	1	2	2	4	7	0	3	1	1	45	47	15	130
	Λύκειο	0		1		0		0	0	1	6	6	14	22	27	12	15	4	35	19	8	170
	Σύνολο	1		1		4		2	1	1	7	8	19	32	32	15	15	4	129	94	45	410

Πηγή: Κατάλογοι εκδοτικών οίκων, Ιστοσελίδες εκδοτικών οίκων, ίδια επεξεργασία

3.4 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Η δομή του κλάδου βιβλίων προσχολικής ηλικίας είναι αρκετά διαφορετική από αυτή του κλάδου σχολικών βοηθημάτων. Οι περισσότεροι εκδοτικοί οίκοι δεν εκδίδουν σημαντικό αριθμό τίτλων για παιδιά προσχολικής ηλικίας (είτε σε απόλυτες τιμές: Gutenberg, Σπουδή, Σμυρνωτάκης, Βολονάκης, είτε σε σχέση με τον αριθμό των τίτλων σχολικών βοηθημάτων που εκδίδουν: Σαββάλας, Μεταίχιμο, Ελληνικά Γράμματα, Λιβάνης). Ο Καστανιώτης και ο Τυπωθήτω δεν εκδίδουν κανένα τίτλο στον κλάδο. Ο κύριος όγκος των τίτλων του κλάδου εκδίδεται από τον Πατάκη (232 από τους 478 στο σύνολο του κλάδου - περίπου 50%).

Ο κλάδος αποτελεί μικρό ανεξάρτητο τμήμα της αγοράς (“niche market”). Σε αυτές τις αγορές, οι εναλλακτικές επιλογές των εταιρειών όσον αφορά στις στρατηγικές προσέγγισης της αγοράς έχουν αρκετούς περιορισμούς, λόγω της δομής και του μεγέθους της. Οι επιθετικές στρατηγικές προώθησης αποφεύγονται, ιδιαίτερα από «παίκτες» που έχουν έσοδα και από το υπόλοιπο τμήμα της αγοράς (όπως είναι στη συγκεκριμένη περίπτωση όλοι οι εκδοτικοί οίκοι). Ο κύριος λόγος είναι ότι οι ανταγωνιστές μπορούν εύκολα και γρήγορα να «τιμωρήσουν» οποιαδήποτε επιθετική στρατηγική με μείωση των τιμών σε άλλο τμήμα της αγοράς.

Στον πίνακα που ακολουθεί, παρουσιάζεται η στατιστική ανάλυση του κλάδου των βιβλίων προσχολικής ηλικίας και κάθε εκδοτικού οίκου ως προς την τιμή. Οι εκδοτικοί οίκοι κατατάσσονται ως προς τη διάμεσο του συνόλου των τιμών των εκδοθέντων τίτλων.

Πίνακας 20: Στατιστική ανάλυση κυριότερων εκδοτικών οίκων στον κλάδο των βιβλίων προσχολικής ηλικίας ως προς την τιμή (σε €).

	Αριθμός Τίτλων	Διάμεσος	Τυπική Απόκλιση
ΣΠΟΥΔΗ	4	13.00	0.00
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ	29	10.00	5.64
ΣΑΒΒΑΛΑΣ	54	9.70	3.09
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ	28	9.55	20.86
ΣΜΥΡΝΙΩΤΑΚΗΣ	14	9.50	2.68
ΛΙΒΑΝΗΣ	41	9.00	3.46
Σύνολο Κλάδου	478	6.90	7.21
ΠΑΤΑΚΗΣ	232	6.70	3.28
ΚΕΔΡΟΣ	54	6.50	3.44
ΒΟΛΟΝΑΚΗΣ	21	4.00	0.00

Πηγή: Κατάλογοι εκδοτικών οίκων, Ιστοσελίδες εκδοτικών οίκων, ίδια επεξεργασία

Παρατήρηση του παραπάνω πίνακα αποκαλύπτει την έλλειψη επιθετικών πολιτικών τιμών. Ο Πατάκης διατηρεί χαμηλότερες τιμές από τους περισσότερους ανταγωνιστές και ταυτόχρονα το μεγαλύτερο εύρος στο περιεχόμενο των εκδοθέντων τίτλων. Οι περισσότεροι ανταγωνιστές έχουν τιμές αρκετά υψηλότερες (9 – 13 € είναι η διάμεσος για τη Σπουδή, το Μεταίχμιο, το Σαββάλα, τα Ελληνικά Γράμματα, το Σμυρنيωτάκη και το Λιβάνη, ενώ για το Πατάκη είναι 6,70 €), ενώ ο Βολονάκης έχει μεν τις χαμηλότερες τιμές στον κλάδο, αλλά αφ' ενός δεν παρέχει πλειάδα τίτλων και αφ' ετέρου οι τίτλοι του είναι συγκεκριμένου τύπου, τόσο θεματικά (βλ. τον παρακάτω πίνακα), όσο και από άποψη δομής (η τιμή της τυπικής απόκλισης – 0 – δείχνει ότι οι τιμές όλων των τίτλων είναι 4 €, γεγονός που φανερώνει ότι τα βιβλία είναι τυποποιημένης μορφής). Ο μόνος εκδοτικός οίκος με τιμές ανταγωνιστικές του Πατάκη είναι ο Κέδρος. Σημειώνεται ωστόσο ότι ο Κέδρος αναγράφει τις τιμές μόνο στους 18 από τους 54 τίτλους, όπως φαίνεται και στον πίνακα 22.

Παρατηρείται επίσης ότι οι τιμές σε αυτό το τμήμα της αγοράς είναι γενικά χαμηλότερες από αυτές των τίτλων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Το γεγονός αυτό οφείλεται μεταξύ άλλων στο μικρότερο μέγεθος του τμήματος αυτού της αγοράς, τις χαμηλότερες απαιτήσεις σε εμπάθυνση στο περιεχόμενο και τη δυνατότητα ανατύπωσης ξένων τίτλων (αφού δεν απαιτείται προσαρμογή στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα), που συνεπάγεται χαμηλότερο κόστος (δε χρειάζεται συγγραφή εξ αρχής παρά μόνο πληρωμή των δικαιωμάτων στους συγγραφείς) και κατ' επέκταση δυνατότητα συμπίεσης των τιμών.

Η πλειονότητα των εκπαιδευτικών βιβλίων για παιδιά προσχολικής ηλικίας είναι γενικών γνώσεων (περίπου 48% στο σύνολο του κλάδου). Η τάση αυτή εξειδικεύεται και στους περισσότερους εκδοτικούς οίκους (εξαίρεση αποτελεί το Μεταίχμιο, που εκδίδει κυρίως τίτλους σχετικούς με δραστηριότητες – για τους εκδοτικούς οίκους Gutenberg και Σπουδή δε μπορεί να εξαχθεί ασφαλές συμπέρασμα, αφού εκδίδουν πολύ μικρό αριθμό τίτλων. Η κατανομή των εκδοθέντων τίτλων ανά θεματικό τύπο για τους κυριότερους εκδοτικούς οίκους και το σύνολο του κλάδου παρουσιάζεται αναλυτικά στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 21: Κατανομή των εκδοθέντων εκπαιδευτικών βιβλίων για παιδιά προσχολικής ηλικίας, σύμφωνα με τον τύπο των περιεχομένων τους.

	Γνώσεων	Ανάγνωση	Αριθμητική	Γραφή	Αγωγή	Δραστηριότητες	Άλλο
GUTENBERG	0	0	0	0	0	1	0
ΣΠΟΥΔΗ	0	1	1	1	0	1	0
ΚΕΔΡΟΣ	16	8	4	5	10	11	0
ΣΑΒΒΑΛΑΣ	20	3	1	0	13	17	0
ΠΑΤΑΚΗΣ	128	20	22	19	9	20	14
ΛΙΒΑΝΗΣ	22	1	7	1	5	5	0
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ	12	5	4	2	2	2	1
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ	6	6	5	0	0	9	3
ΒΟΛΟΝΑΚΗΣ	15	2	1	0	3	0	0
ΣΜΥΡΝΙΩΤΑΚΗΣ	7	2	3	1	0	1	0
Σύνολο Κλάδου	226	48	48	29	42	67	18

Πηγή: Κατάλογοι εκδοτικών οίκων, Ιστοσελίδες εκδοτικών οίκων, ίδια επεξεργασία

Όσον αφορά στους τρόπους προώθησης, επίσης δεν χρησιμοποιούνται επιθετικές στρατηγικές στον κλάδο. Στον παρακάτω πίνακα, καταγράφεται ο αριθμός των εκδοθέντων τίτλων για παιδιά προσχολικής ηλικίας για το σύνολο του κλάδου και κάθε εκδοτικό οίκο, καθώς και για πόσους από τους τίτλους αυτούς παρέχονται στοιχεία σχετικά με το όνομα του συγγραφέα, το έτος έκδοσης, τον αριθμό των σελίδων, την τιμή τους και το κατά πόσο συνοδεύονται με κάποια σχόλια σχετικά με το περιεχόμενο του τίτλου, βάσει των καταλόγων και της ιστοσελίδας του κάθε εκδοτικού οίκου. Σημειώνεται ότι το έτος έκδοσης αναγράφεται σε ελάχιστους τίτλους, αφού δεν αποτελεί κρίσιμη μεταβλητή στην επιλογή αγοράς από το κοινό.

Πίνακας 22: Καταγραφή εκδοθέντων τίτλων με βάση τα στοιχεία που περιέχονται στην περιγραφή τους (κατάλογοι / ιστοσελίδες) στον κλάδο των βιβλίων προσχολικής ηλικίας.

	Αριθμός Τίτλων		Αναφορά στο Συγγραφέα		Αναφορά στο Έτος Έκδοσης		Αναφορά στον αριθμό Σελίδων		Αναφορά στην Τιμή		Αναφορά στο Περιεχόμενο ⁵⁹	
	Απόλυτες Τιμές	(%)	Απόλυτες Τιμές	(%)	Απόλυτες Τιμές	(%)	Απόλυτες Τιμές	(%)	Απόλυτες Τιμές	(%)	Απόλυτες Τιμές	(%)
GUTENBERG	1	0.2%	1	100,0%	1	100,0%	1	100,0%	1	100,0%	1	100,0%
ΣΠΟΥΔΗ	4	0.8%	4	100,0%	4	100,0%	4	100,0%	4	100,0%	4	100,0%
ΚΕΔΡΟΣ	54	11.3%	41	75,9%	0	0,0%	10	18,5%	18	33,3%	27	50,0%
ΣΑΒΒΑΛΑΣ	54	11.3%	1	1,9%	0	0,0%	0	0,0%	54	100,0%	1	1,9%
ΠΑΤΑΚΗΣ	232	48.5%	113	48,7%	0	0,0%	198	85,3%	104	44,8%	43	18,5%
ΛΙΒΑΝΗΣ	41	8.6%	40	97,6%	0	0,0%	30	73,2%	41	100,0%	26	63,4%
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ	28	5.9%	28	100,0%	0	0,0%	26	92,9%	26	92,9%	0	0,0%
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ	29	6.1%	25	86,2%	10	34,5%	29	100,0%	29	100,0%	13	44,8%
ΒΟΛΟΝΑΚΗΣ	21	4.4%	12	57,1%	0	0,0%	0	0,0%	21	100,0%	0	0,0%
ΣΜΥΡΝΙΩΤΑΚΗΣ	14	2.9%	13	92,9%	0	0,0%	0	0,0%	14	100,0%	14	100,0%
ΣΥΝΟΛΟ ΚΛΑΔΟΥ	478	100.0%	278	58,2%	15	3,1%	298	62,3%	312	65,3%	129	27,0%

Πηγή: Κατάλογοι εκδοτικών οίκων, Ιστοσελίδες εκδοτικών οίκων, ίδια επεξεργασία

⁵⁹ Αναφέρεται στα σχόλια που συχνά συνοδεύουν την περιγραφή ενός τίτλου και σχετίζονται με το περιεχόμενο, τη δομή, το ύφος, τον τρόπο γραφής κλπ. Η ανάλυση των τίτλων με βάση τους σχολιασμούς που τους συνοδεύουν παρατίθεται στη συνέχεια.

Σε ακολουθία με την ανάλυση που έγινε για τον κλάδο σχολικών βοηθημάτων, στους παρακάτω πίνακες παρουσιάζεται αναλυτικά η κατανομή των εκδοθέντων τίτλων για των οποίων το περιεχόμενο αναγράφονται σχόλια στην περιγραφή του βοηθήματος, ανά εκδοτικό οίκο και για το σύνολο του κλάδου (πίνακας 23: σε απόλυτες τιμές, πίνακας 24: ποσοστιαία κατανομή). Γενικά, το σύνολο των σχολίων που καταγράφονται από τις περιγραφές των βοηθημάτων δεν επαρκούν για την εξαγωγή γενικών συμπερασμάτων στο σύνολο του κλάδου. Οι εκδοτικοί οίκοι Ελληνικά Γράμματα, Βολονάκης και Καστανιώτης δεν αναγράφουν σχόλια στην περιγραφή κανενός τίτλου, ενώ ο Σαββάλας αναγράφει μόνο σε έναν ότι απευθύνεται και σε γονείς⁶⁰. Ο Πατάκης που αποτελεί τη μεγαλύτερη εταιρεία σε αριθμό εκδοθέντων τίτλων στον κλάδο αναγράφει σχόλια μόνο στο 18% των περιγραφών των τίτλων. Όσοι εκδοτικοί οίκοι αναγράφουν σχόλια στις περιγραφές των τίτλων, επιδιώκουν κυρίως την προβολή του ύφους / τρόπου γραφής του βιβλίου, καθώς και τη δυνατότητα ανάπτυξης δεξιοτήτων του παιδιού και τη συμμετοχή του σε δραστηριότητες. Το γεγονός οφείλεται στην αξία που δίνουν οι γονείς στους τομείς αυτούς (διανοητική ανάπτυξη, δημιουργική ενασχόληση σε συνδυασμό με ψυχαγωγία) στη συγκεκριμένη ηλικιακή φάση των παιδιών τους.

⁶⁰ Ο Gutenberg εκδίδει μόνο 1 τίτλο στον κλάδο.

Πίνακας 23: Κατανομή τίτλων με βάση τα σχόλια για το περιεχόμενό τους στους καταλόγους και τις ιστοσελίδες, ανά εκδοτικό οίκο και για το σύνολο του κλάδου.

	Διασεκταστικό	Αναλυτικά Περιεχόμενα	Δραστηριότητες	Εικονογραφημένο	Δεξιότητες	Ενδιαφέρον / Δημιουργικό	Εύχρηστο / Μεθοδικό	Πρωτότυπο	Διαθεματικό	Απευθύνεται σε			Βασισμένα στο Αναλυτικό Πρόγραμμα
										Εκπαιδευτικούς και Παιδιά	Εκπαιδευτικούς, Γονείς και Παιδιά	Γονείς και Παιδιά	
ΛΙΒΑΝΗ	18	5	1	7	3	7	3	0	0	0	0	3	1
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ	5	0	9	0	5	3	0	0	0	0	0	0	0
ΣΑΒΒΑΛΑΣ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
ΚΕΔΡΟΣ	3	0	11	15	2	10	3	9	9	4	2	5	0
ΠΑΤΑΚΗΣ	2	0	5	9	10	6	1	0	0	3	0	4	7
ΒΟΛΟΝΑΚΗΣ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ΣΜΥΡΝΙΩΤΑΚΗΣ	6	0	7	6	6	4	0	3	2	0	0	0	0
GUTENBERG	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
ΣΠΟΥΔΗ	1	0	3	0	4	1	0	0	0	0	0	0	0
ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗΣ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Σύνολο Κλάδου	35	5	36	37	30	32	7	12	11	7	2	13	8

Πηγή: Κατάλογοι εκδοτικών οίκων, Ιστοσελίδες εκδοτικών οίκων, ίδια επεξεργασία

ως προς τους συγγραφείς. Σημαντικότερες διαφορές είναι ότι οι συγγραφείς εκπαιδευτικών βιβλίων για παιδιά προσχολικής ηλικίας είναι αφ' ενός κυρίως γυναίκες (περίπου 70%) και αφ' ετέρου κατά 40% ξένοι. Το γεγονός οφείλεται αφ' ενός στο ότι τα εκπαιδευτικά βιβλία για αυτές τις ηλικίες δεν έχουν περιορισμούς στο περιεχόμενό τους από τη διδακτέα ύλη της εκάστοτε σχολικής τάξης και συνεπώς η γνώση της ύλης και γενικά του τρόπου λειτουργίας του εκπαιδευτικού συστήματος δεν είναι απαραίτητη για τη συγγραφή τους και αφ' ετέρου στο ότι το κόστος πληρωμής των δικαιωμάτων για τη μετάφραση ξένων τίτλων είναι συχνά χαμηλότερο από το κόστος πληρωμής Ελλήνων για τη συγγραφή νέου βιβλίου. Όσον αφορά στην απασχόλησή τους, η πλειονότητα των συγγραφέων του κλάδου απασχολείται σε επάγγελμα σχετικό με την εκπαίδευση (περίπου 86%) και ειδικότερα το 20% απασχολείται στην προσχολική εκπαίδευση. Ο αριθμός των βιογραφικών σημειωμάτων που συλλέχθηκαν είναι ανεπαρκής για την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων για το μορφωτικό επίπεδο και την απασχόληση των συγγραφέων σε επίπεδο εκδοτικού οίκου. Τα συλλεχθέντα στοιχεία για τον κλάδο εκπαιδευτικών βιβλίων για παιδιά προσχολικής ηλικίας παρουσιάζονται αναλυτικά στους παρακάτω πίνακες.

Πίνακας 28: Κατανομή συγγραφέων κατά εθνικότητα και φύλο για το σύνολο του κλάδου εκπαιδευτικών βιβλίων προσχολικής ηλικίας και τους κυριότερους εκδοτικούς οίκους.

	Σύνολο Συγγραφέων	Ξένοι	Έλληνες	Άνδρες		Γυναίκες	
				Απόλυτες Τιμές	Συμμετοχή %	Απόλυτες Τιμές	Συμμετοχή %
GUTENBERG	1	0	1	1	100.0%	0	0.0%
ΣΠΟΥΔΗ	2	0	2	0	0.0%	2	100.0%
ΚΕΔΡΟΣ	18	6	12	4	22.2%	14	77.8%
ΣΑΒΒΑΛΑΣ	1	0	1	0	0.0%	1	100.0%
ΠΑΤΑΚΗΣ	44	16	28	11	25.0%	33	75.0%
ΛΙΒΑΝΗΣ	17	9	8	7	41.2%	10	58.8%
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ	13	0	13	3	23.1%	10	76.9%
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ	20	16	4	9	45.0%	11	55.0%
ΒΟΛΟΝΑΚΗΣ	1	0	1	0	0.0%	1	100.0%
ΣΜΥΡΝΙΩΤΑΚΗΣ	1	0	1	1	100.0%	0	0.0%
Σύνολο Κλάδου	118	47	71	36	30.5%	82	69.5%

Πηγή: Biblionet, Ιστοσελίδες εκδοτικών οίκων, Βάση δεδομένων Λιβάνη, ίδια επεξεργασία

Πίνακας 29: Κατανομή συγγραφέων βιβλίων προσχολικής ηλικίας σύμφωνα με το μορφωτικό επίπεδο.

	Απόλυτες Τιμές	Συμμετοχή
Σύνολο	35	100,0%
Πτυχιούχοι ΑΕΙ	26	74,3%
Πτυχιο Κολεγίου	1	2,9%
Πτυχιο ΤΕΙ	1	2,9%
Δευτερο Πτυχιο ΑΕΙ	8	22,9%
Μεταπτυχιακο	4	11,4%
Διδακτορικο	4	11,4%

Πηγή: Biblionet, Ιστοσελίδες εκδοτικών οίκων, Βάση δεδομένων Λιβάνη, ίδια επεξεργασία

Πίνακας 30: Κατανομή συγγραφέων βιβλίων προσχολικής ηλικίας σύμφωνα με το επάγγελμα.

	Απόλυτες Τιμές	Συμμετοχή
Σύνολο	35	100,0%
Εκπαιδευτικός Πρωτοβαθμιας	2	5,7%
Εκπαιδευτικός Δευτεροβαθμιας	1	2,9%
Εκπαιδευτικός Τριτοβαθμιας	4	11,4%
Εκπαιδευτικός Προσχολικης	7	20,0%
Σχετικο Με Την Εκπαιδευση	9	25,7%
Ασχετο	5	14,3%

Πηγή: Biblionet, Ιστοσελίδες εκδοτικών οίκων, Βάση δεδομένων Λιβάνη, ίδια επεξεργασία

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Κεφάλαιο 4: Συμπεράσματα - Προτάσεις για περαιτέρω μελέτη

4.1 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Αντικείμενο της παρούσας μελέτης ήταν η παρουσίαση της εξέλιξης της παραγωγής των κλάδων των σχολικών βοηθημάτων και εκπαιδευτικών βιβλίων για παιδιά προσχολικής ηλικίας, καθώς και τα βασικά χαρακτηριστικά αυτών των κλάδων. Τα εκπαιδευτικά βιβλία αποτελούν σημαντικό τμήμα της αγοράς βιβλίου στην Ελλάδα. Είναι χαρακτηριστικό ότι τα υψηλότερα σε πωλήσεις είδη βιβλίων στα δέκα μεγαλύτερα βιβλιοχαρτοπωλεία της χώρας είναι κατά σειρά τα σχολικά βοηθήματα, τα ξενόγλωσσα βιβλία, τα παιδικά βιβλία (που περιλαμβάνουν και τα βιβλία προσχολικής ηλικίας) και τα λογοτεχνικά βιβλία.

Ο κύριος όγκος των πωλήσεων στον κλάδο εκπαιδευτικών βιβλίων αφορά σε σχολικά βιβλία και βοηθήματα και εγκυκλοπαίδειες (περίπου 200 εκατομμύρια ευρώ, ενώ ο τζίρος του γενικού βιβλίου υπολογίζεται περίπου στα 130 εκατομμύρια ευρώ). Σημαντικό τμήμα των διατιθέντων τίτλων στον κλάδο εκπαιδευτικών βιβλίων αποτελούν οι εισαχθέντες, των οποίων ο κύριος εκδοθής τύπος είναι τα βιβλία διδασκαλίας (ELT: English language textbooks). Ο υψηλός αριθμός πωλήσεων που σημειώνεται τα τελευταία χρόνια στον κλάδο εκπαιδευτικών βιβλίων οφείλεται εν μέρει στην αύξηση της ζήτησης για βιβλία διδασκαλίας ξένων γλωσσών, είναι ωστόσο κυρίως αποτέλεσμα της κοινωνικής δομής που προωθεί τη βαθμοθηρία αντί για την κριτική σκέψη. Η αναποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού συστήματος αναδεικνύεται από την έκδοση σχολικών βοηθημάτων σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες και τάξεις.

Σχολικά βοηθήματα

Τα σχολικά βοηθήματα εντάσσονται στον κλάδο εκπαιδευτικών βοηθημάτων, ο οποίος επίσης περιλαμβάνει τα σχολικά βιβλία και τα ξενόγλωσσα εκπαιδευτικά βιβλία (εγχειρίδια διδασκαλίας ξένων γλωσσών). Ο κλάδος των εκπαιδευτικών βοηθημάτων παρουσιάζει υψηλή συγκέντρωση παραγωγής σε εκδότες: το 2007, οι

775 νέοι τίτλοι εκδόθηκαν από 71 συνολικά εκδοτικούς οίκους. Η εξέλιξη της παραγωγής νέων τίτλων στον κλάδο παρουσίασε αυξομειώσεις τα τελευταία χρόνια: την περίοδο 2002 – 2005, η παραγωγή νέων τίτλων μειώθηκε αισθητά. Οι αλλαγές που έγιναν στα σχολικά βιβλία του δημοτικού και του γυμνασίου κατά τη σχολική περίοδο 2006 – 2007 ωστόσο έδωσαν σημαντική ώθηση στην παραγωγή σχολικών βοηθημάτων και παρείχαν κίνητρο σε νέους «παίκτες» να εισέλθουν στον κλάδο, η παραγωγή του οποίου αυξήθηκε κατά περίπου 70% κατά τη σχολική χρονιά αυτή. Υψηλότερα μερίδια αγοράς στον κλάδο σχολικών βοηθημάτων έχει επιτύχει ο Σαββάλας, ενώ δεύτερο έρχεται το Μεταίχιμο, το οποίο αυξάνει το μερίδιό του κάθε χρόνο. Άλλοι σημαντικοί εκδότες στον κλάδο είναι ο Πατάκης και ο Λιβάνης.

Ο συνολικός αριθμός τίτλων στον κλάδο σχολικών βοηθημάτων, που διατίθενται το 2008 από τους κυριότερους εκδοτικούς οίκους της χώρας⁶³ είναι 1552. Η ανάλυση των εκδοθέντων τίτλων του κλάδου, οδήγησε στο συμπέρασμα ότι μεταξύ των τάξεων όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων, ο υψηλότερος αριθμός βοηθημάτων εκδίδεται στη Β' και Γ' Λυκείου, λόγω των πανελληνίων εξετάσεων: οι ανάγκες σωστής προετοιμασίας αυξάνουν τη ζήτηση και παράλληλα τις δυνατότητες κέρδους από τις εκδοτικές εταιρείες, που αυξάνουν την προσφορά βοηθημάτων για τις τάξεις του Λυκείου, τα οποία ωστόσο έχουν μικρότερο μέγεθος από αυτά του Γυμνασίου, λόγω της προσαρμογής τους σε συγκεκριμένα στάνταρ για τις ανάγκες των πανελληνίων.

Η πλειονότητα των εκδοθέντων τίτλων αντιστοιχεί σε θεωρητικά μαθήματα. Ακόμα και εκδοτικοί οίκοι που είναι γνωστοί στην αγορά για την ποιότητα των βοηθημάτων τους που αντιστοιχούν σε μαθήματα θετικής κατεύθυνσης (π.χ. Σαββάλας), εκδίδουν συνολικά περισσότερα βοηθήματα για θεωρητικά μαθήματα, παρά για θετικά. Η δυσαναλογία είναι εντονότερη στις χαμηλότερες εκπαιδευτικές βαθμίδες. Το γεγονός αναδεικνύει τη σημαντικότητα των θεωρητικών μαθημάτων στις μικρότερες ηλικίες. Το μοναδικό μάθημα θετικής κατεύθυνσης για το οποίο εκδίδεται αξιόλογος αριθμός σχολικών βοηθημάτων στις χαμηλότερες βαθμίδες είναι τα μαθηματικά. Ιδιαίτερης σημασίας είναι το μάθημα της Γλώσσας στο δημοτικό, για το οποίο εκδίδεται περίπου το 17% του συνόλου των σχολικών βοηθημάτων.

⁶³ Τα κριτήρια επιλογής των εκδοτικών οίκων παρουσιάζονται στην ενότητα 3.2 Μεθοδολογία.

Οι τιμές των εκπαιδευτικών βοηθημάτων ακολούθησαν την πορεία των τιμών των περισσότερων θεματικών κλάδων στην ελληνική αγορά: παρουσίασαν αύξηση μέχρι το 1998, παρέμειναν γενικά σταθερές την περίοδο 1999 – 2001 και σημείωσαν εκ νέου αύξηση από το 2002 και μετά, αρκετά χαμηλή ωστόσο ώστε να διατηρηθούν σε ανταγωνιστικά επίπεδα. Όσον αφορά στην τιμολογιακή πολιτική των εκδοτικών εταιρειών στον κλάδο σχολικών βοηθημάτων, παρατηρείται σύγκλιση ('collusion'): οι διάμεσοι τιμές των βοηθημάτων για τους 9 από τις 12 εκδοτικούς του κλάδου είναι μεταξύ 14 € και 14.70 €. Το γεγονός οφείλεται μεταξύ άλλων στην έλλειψη ηγέτη κόστους στον κλάδο και την έλλειψη επιθετικών μειώσεων των τιμών για την αύξηση του μεριδίου της αγοράς της εκάστοτε εκδοτικής εταιρείας, λόγω του φόβου μακροπρόθεσμης μείωσης της κερδοφορίας. Σημαντική διαφοροποίηση ως προς την τιμή ωστόσο, παρατηρείται μεταξύ των τίτλων κάθε εκδοτικού οίκου, ανάλογα με το κύρος του μαθήματος και την εκπαιδευτική βαθμίδα στην οποία αντιστοιχεί: οι τιμές αυξάνονται σε κάθε μετάβαση σε ανώτερη εκπαιδευτική βαθμίδα, ενώ τα βοηθήματα που αντιστοιχούν σε μαθήματα υψηλού κύρους είναι γενικά ακριβότερα (ιδιαίτερα τα μη θεωρητικά), γεγονός που οφείλεται μεταξύ άλλων στη μεγαλύτερη ζήτηση για βοηθήματα σε αυτά τα μαθήματα (ιδιαίτερα λόγω της ανάγκης προετοιμασίας των μαθητών για τις πανελλήνιες εξετάσεις) και στην ανάγκη βαθύτερης ανάλυσης στο περιεχόμενο που αυξάνει το κόστος συγγραφής.

Η ένταση του ανταγωνισμού και η αδυναμία επιλογής επιθετικών πολιτικών τιμής οδήγησε πολλούς εκδοτικούς οίκους σε προσπάθειες διαφοροποίησης από τους ανταγωνιστές τους. Οι στρατηγικές αυτές επιδιώχθηκαν είτε μέσω στόχευσης συγκεκριμένης «ομάδας – στόχου»⁶⁴ (π.χ. Σμυρνιωτάκης δημοτικό, Καστανιώτης λύκειο, και Gutenberg και Κέδρος σε εκπαιδευτικούς, Μεταίχιμο σε εκπαιδευτικούς και γονείς), είτε μέσω της επένδυσης στην εμπάθυνση του αντικειμένου (και ενδεχομένως της αύξησης του μεγέθους⁶⁵ – π.χ. Πατάκης), είτε μέσω της αναγραφής στην περιγραφή των τίτλων -σε καταλόγους και ιστοσελίδες- σχολίων που να τονίζουν την ιδιαιτερότητα του εκάστοτε τίτλου συγκριτικά με τους ανταγωνιστικούς (οι περιγραφές περιλαμβάνουν στη συντριπτική πλειονότητά τους το όνομα του συγγραφέα και την τιμή, που αποτελούν κρίσιμες μεταβλητές στον κλάδο, ενώ τα

⁶⁴ Η επιλογή συγκεκριμένης «ομάδας – στόχου» σε ορισμένες περιπτώσεις επιβάλλεται από τις συνθήκες, π.χ. θεματική εξειδίκευση προσωπικού κ.α.

⁶⁵ Γενικά, παρατηρείται σύγκλιση στον κλάδο και όσον αφορά στο μέγεθος των βοηθημάτων (για την πλειονότητα των εκδοτικών οίκων, η διάμεσος τιμή είναι μεταξύ 280 και 330 σελιδών).

σχόλια σχετίζονται κυρίως με τη συμπληρωματικότητα του βοηθήματος με το σχολικό βιβλίο –«λύσεις στις ασκήσεις του βιβλίου» κτλ- και λιγότερο με τον τρόπο γραφής –πλήρες, μεθοδικό κτλ). Η συσχέτιση των σχολικών βοηθημάτων με τα σχολικά εγχειρίδια είναι ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του κλάδου (η εξάρτηση δηλαδή του περιεχομένου των τίτλων ενός κλάδου από βιβλία εκτός κλάδου) και επιβαρύνει οικονομικά αλλά ταυτόχρονα παρέχει ευκαιρία ποιοτικής διαφοροποίησης για τις εκδοτικές εταιρείες. Η συχνή επανέκδοση πολλών από τα σχολικά εγχειρίδια για την κάλυψη νέων τμημάτων γνωστικής ύλης και την προσαρμογή τους σε νεότερα εκπαιδευτικά πρότυπα καθιστά αναγκαία την προσαρμογή και των σχολικών βοηθημάτων. Η συνεπής επανέκδοση των βοηθημάτων μπορεί συνεπακόλουθα να προσδώσει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα σε έναν εκδοτικό οίκο.

Το έτος έκδοσης ωστόσο δεν αναφέρεται συχνά στην περιγραφή των τίτλων του κλάδου. Το γεγονός οφείλεται εν μέρει στο ότι η έκδοση των σχολικών βιβλίων γίνεται σε μεγάλο βαθμό από συγκεκριμένους οίκους που αποτελούν σημαντικούς «παίκτες» και στον κλάδο των βοηθημάτων. Έτσι, τους παρέχεται η δυνατότητα προσαρμογής των περιεχομένων των δύο τίτλων (σχολικό βιβλίο και βοήθημα) με αποτέλεσμα να αποφευχθεί η επανέκδοση του βοηθήματος. Η πλειονότητα των τίτλων για τους οποίους παρέχονται στοιχεία (εκδοτικοί οίκοι Καστανιώτης, Λιβάνης, Μεταίχμιο, Βολονάκης και εκδοτικός όμιλος Δαρδανός) έχουν εκδοθεί από το 2006 και ύστερα.

Όσον αφορά στους συγγραφείς⁶⁶, είναι όλοι Έλληνες και οι περισσότεροι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Το γεγονός οφείλεται στην ανάγκη βαθιάς γνώσης του τρόπου λειτουργίας του εγχωρίου εκπαιδευτικού συστήματος και της ελληνικής γλώσσας, στοιχεία απαραίτητα για τη συγγραφή βοηθημάτων. Η συντριπτική πλειονότητά τους απασχολείται στην εκπαίδευση, οι περισσότεροι από τους οποίους στη δευτεροβάθμια. Η απασχόληση στην εκπαίδευση και ιδιαίτερα η διδακτική πείρα αφ' ενός αναγνωρίζεται από τους εκδοτικούς οίκους ως προσόν στη συγγραφή σχολικών βοηθημάτων και αφ' ετέρου μπορεί να δώσει έναυσμα για τη συγγραφή ενός σχολικού βοηθήματος και να αποτελέσει σημαντικό εφόδιο στη βελτίωση της ποιότητάς του.

⁶⁶ Αναφέρεται στους συγγραφείς για τους οποίους βρέθηκαν τα βιογραφικά σημειώματα (περίπου 35% του συνόλου).

Εκπαιδευτικά βιβλία προσχολικής ηλικίας

Τα εκπαιδευτικά βιβλία για παιδιά προσχολικής ηλικίας εντάσσονται στον κλάδο παιδικού βιβλίου, του οποίου οι εκδόσεις σημείωσαν μείωση τα τελευταία χρόνια. Οι εκδόσεις βιβλίων προσχολικής ηλικίας βρίσκονται στην πρώτη θέση του αριθμού νέων τίτλων του κλάδου (52% του συνόλου), σημειώνοντας τη μικρότερη μείωση στον κλάδο (περίπου 6% το 2007). Η μείωση της παραγωγής για το 2007 ήταν επακόλουθη της μείωσης των πωλήσεων πολλών από τους κυριότερους εκδοτικούς οίκους, που οφείλεται μεταξύ άλλων στην ένταση του ανταγωνισμού, τόσο σε επίπεδο ποιότητας του περιεχομένου, όσο και των τιμών, και στην αδυναμία απορρόφησης του πολύ υψηλού αριθμού τίτλων που εκδόθηκε το 2006 στις κατηγορίες παιδικών βιβλίων δραστηριοτήτων και βιβλίων γνώσεων για παιδιά, που συμπεριλαμβάνουν βιβλία που αναπτύσσουν τη δημιουργικότητα των παιδιών και καθυστερούν να απορροφηθούν από την αγορά.

Βασικά χαρακτηριστικά του κλάδου αποτελούν ο μεγάλος αριθμός μεταφρασμένων τίτλων (περίπου 66%) και τίτλων γενικών γνώσεων (περίπου 48%). Όσοι εκδοτικοί οίκοι αναγράφουν σχόλια στις περιγραφές των τίτλων, προβάλλουν κυρίως το ύφος / τρόπο γραφής του βιβλίου, καθώς και τη δυνατότητα ανάπτυξης δεξιοτήτων του παιδιού και τη συμμετοχή του σε δραστηριότητες. Το γεγονός οφείλεται στην αξία που δίνουν οι γονείς στους τομείς αυτούς (διανοητική ανάπτυξη, δημιουργική ενασχόληση σε συνδυασμό με ψυχαγωγία) στη συγκεκριμένη ηλικιακή φάση των παιδιών τους. Ο κύριος όγκος των τίτλων του κλάδου εκδίδεται από τον Πατάκη (περίπου 50%).

Όσον αφορά στους συγγραφείς, είναι αφ' ενός κυρίως γυναίκες (περίπου 70%) και αφ' ετέρου κατά 40% ξένοι. Η πλειονότητά τους απασχολείται σε επάγγελμα σχετικό με την εκπαίδευση (περίπου 86%) και ειδικότερα, το 20% απασχολείται στην προσχολική εκπαίδευση.

4.2 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΜΕΛΕΤΗ

Στο παρόν υποκεφάλαιο, κατατίθενται κάποιοι προβληματισμοί για περαιτέρω έρευνα στο χώρο των εκπαιδευτικών βιβλίων και ειδικότερα των σχολικών βοηθημάτων, τα οποία έχουν παραμεληθεί ερευνητικά αν και η σημασία τους είναι τεράστια για την ελληνική εκπαίδευση και κοινωνία.

Το ζήτημα των εκπαιδευτικών βιβλίων στην ελληνική παιδεία έχει πολλές προεκτάσεις. Με την παρούσα διπλωματική εργασία, έγινε μια προσπάθεια προσέγγισης του ζητήματος μέσω της αποτύπωσης της παραγωγής των σχολικών βοηθημάτων και των προσχολικών εκπαιδευτικών βιβλίων και της καταγραφής των βασικών χαρακτηριστικών τους, μέσα σε ένα οικονομικό κυρίως πλαίσιο. Ωστόσο, θα ήταν εξαιρετικά ενδιαφέρον να εξεταστούν και άλλες πτυχές του θέματος με σκοπό τη σφαιρικότερη μελέτη των βιβλίων αυτών στην Ελλάδα:

- Για να κατανοήσει κανείς ένα κοινωνικό φαινόμενο, πρέπει να κατανοήσει την κοινωνία που το γεννά και το αναπτύσσει. Μια προσέγγιση της έξαρσης της χρήσης των σχολικών βοηθημάτων μέσω της εξέτασης των κοινωνικών ομάδων των γονέων και των μαθητών, που συντηρούν και οξύνουν το φαινόμενο, θα μπορούσε να συμβάλει ουσιαστικά στην αποκωδικοποίησή του. Μια τέτοια μελέτη, των λόγων που οδηγούν τους γονείς και τα παιδιά στην αγορά και τη χρήση τους, θα μπορούσε να 'φωτίσει' τη λογική που υπαγορεύει και καθιστά τα σχολικά βοηθήματα αυτονόητα στην καθημερινή εκπαιδευτική πραγματικότητα.
- Εξίσου ενδιαφέρουσα είναι η σύγκριση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος με αυτά χωρών στις οποίες τα σχολικά βοηθήματα δε χρησιμοποιούνται ευρέως ή καθόλου, με σκοπό την καλύτερη κατανόηση του εκπαιδευτικού και κοινωνικού γίνεσθαι στην Ελλάδα. Η αντιπαράθεση των εκπαιδευτικών αποφάσεων και πρακτικών σε εθνικό επίπεδο θα ήταν εξαιρετικά χρήσιμη για την αποκρυστάλλωση των εκπαιδευτικών αιτιών που συνηγορούν στην παραγωγή των σχολικών βοηθημάτων, την ύπαρξη των φροντιστηρίων κτλ.
- Σημαντική παράμετρος που δεν της αποδίδεται ίσως η πρέπουσα σημασία στην εξίσωση των σχολικών βοηθημάτων, είναι ο ρόλος των εκπαιδευτικών. Μια έρευνα όσον αφορά στις επικρατούσες απόψεις των εκπαιδευτικών για το

καθεστώς των σχολικών βοηθημάτων και τη στάση τους απέναντί τους θα προσέφερε σημαντικά στην ολιστική θεώρηση του θέματος.

- Ερευνώντας το φαινόμενο των σχολικών βοηθημάτων θα μπορούσε κανείς να μελετήσει τις επιπτώσεις της ύπαρξης και χρήσης των σχολικών βοηθημάτων από τους μαθητές, τόσο σε βραχυπρόθεσμο, όσο και σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Η εξέταση των επιδράσεων (θετικών και αρνητικών) στη μαθητική αλλά και κοινωνική ταυτότητα του ατόμου έχει τεράστια αξία από κοινωνιολογική και παιδαγωγική σκοπιά.
- Εξίσου σημαντική και πολύ ενδιαφέρουσα, θα ήταν μια συγκριτική μελέτη των διαφόρων σχολικών βοηθημάτων με τα αντίστοιχα σχολικά βιβλία με στόχο τη διαπίστωση συγκλίσεων και αποκλίσεων. Μια τέτοια έρευνα μπορεί να πάρει διάφορες μορφές ανάλογα με το ενδιαφέρον του ερευνητή, μπορεί να εξετάζει πχ. τις αρχές με βάση τις οποίες έχει γραφεί το σχολικό βοήθημα και αν αυτές αντιστοιχούν σε αυτές του σχολικού βιβλίου, τι είδους παιδαγωγική υποστηρίζουν τα σχολικά βοηθήματα και γενικότερα να αντιπαραβληθούν τα σχολικά βοηθήματα και εγχειρίδια με κριτήρια την περιχάραξη και την ταξινόμηση.

Βιβλιογραφία

- Γιούλης Μανώλης (2008), Φέρνει νέο σχολείο η επιτροπή Μπαμπινιώτη, Ελεύθερος Τύπος, 9/9/08
- Δαρδανός Γ. (2002), Οι παπαγάλοι δεν διαβάζουν βιβλία..., Ελευθεροτυπία, 3/6/2002
- ΕΚΕΒΙ (1997), Πανελλήνια έρευνα βιβλιοπωλείων
- ΕΚΕΒΙ (1999), Η κάλυψη του βιβλίου από τον Τύπο
- ΕΚΕΒΙ (Μάϊος 1999), Πανελλήνια έρευνα αναγνωστικής συμπεριφοράς
- ΕΚΕΒΙ (2004), Η Δύσκολη Ανάπτυξη – Τα οικονομικά του βιβλίου στην Ελλάδα
- ΕΚΕΒΙ (Σεπτέμβριος 2008), Η βιβλιοπαραγωγή στην Ελλάδα 2007
- ΕΚΕΒΙ (Οκτώβριος 2008), The book market in Greece 2007
- Esplen Mike (Αύγουστος 2002), Η ελληνική αγορά βιβλίου (‘Ελληνικές οικογενειακές αξίες’)
- Καμπουρόπουλος Σωκράτης - Ειδικός σύμβουλος ΕΚΕΒΙ, Το Αισιόδοξο Μήνυμα της Ανάπτυξης της Αγοράς του Βιβλίου στην Ελλάδα
- Κάτσικας Χρ. (2007), Βιβλία – σπαζοκεφαλιά, Τα Νέα, 4/12/2007
- Metron Analysis για λογαριασμό του ΕΚΕΒΙ (2007), Έρευνα για την καταναλωτική συμπεριφορά του κοινού των βιβλιοπωλείων 2007
- Metrotech A.E. για λογαριασμό του ΕΚΕΒΙ (1999), Τα Οικονομικά και Διαρθρωτικά Χαρακτηριστικά της Εκδοτικής Επιχείρησης στην Ελλάδα
- Παπακωνσταντίνου Γ., Τριτοβάθμια εκπαίδευση – Ένα δημόσιο αγαθό που αμφισβητείται, ακριβαίνει και διευρύνει την κοινωνική ανισότητα, [Internet] <http://www.alfavita.gr/artra/artro20061205a.php> τη 15^η Δεκεμβρίου 2008
- Πετρογιάννης Κ., Melhuish E.C., Προσχολική ηλικία: Φροντίδα – Αγωγή-Ανάπτυξη, Ευρήματα από τη διεθνή έρευνα, Εκδόσεις Καστανιώτη
- Πετρογιάννης Κ., Melhuish Ed., Η σημασία της ποιότητας στα προσχολικά πλαίσια φροντίδας και εκπαίδευσης - Το παράδειγμα της Μεγ. Βρετανίας, Λόγια Παιδαγωγών και .. όχι μόνο, σελ. 6-18
- Πουρναράκης Ευθύμιος (2001), Μια πρόταση για τις εισαγωγικές, Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 21/1/2001

- Σέλλα Όλγα (2006), Δύο εκατ. ευρώ ο τζίρος για 700 λυσάρια, Η Καθημερινή, 22/10/06
- Σταφυλάκης Θέμος (1999), Ποιές είναι οι αδυναμίες του συστήματος, Το Βήμα, 2/5/1999
- Τσουκαλός Κωνσταντίνος (1992), Εξάρτηση και Αναπαραγωγή - Ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα (1830-1922), Εκδόσεις Θεμέλιο
- Σχολικά βοηθήματα και αναγνωστική συμπεριφορά, ΤΑ ΝΕΑ, 25/7/1998
- Δεν επελέγησαν οι καλύτεροι για να εκδώσουν τα νέα σχολικά βιβλία, Ελευθεροτυπία, 17/01/2009.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- <http://www.biblionet.gr/>,
- <http://www.dardanosnet.gr>,
- <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20020515+ITEM-013+DOC+XML+V0//EL>,
- <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P5-TA-2002-0244+0+DOC+XML+V0//EL>,
- <http://book.culture.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=RESOURCE&cresrc=2505&cnode=536>,
- <http://www.patakis.gr>,
- <http://www.kastaniotis.com/>,
- <http://www.kedros.gr>,
- <http://www.livanis.gr>,
- <http://www.metaixmio.gr>,
- <http://www.savalas.gr>,
- <http://www.volonaki.com>,
- <http://www.smirniotakis.gr>,
- <http://www.dardanosnet.gr>

ΚΑΤΑΛΟΓΟΙ ΒΙΒΛΙΩΝ

- Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Κατάλογος εκδόσεων εκπαιδευτικού βιβλίου, 2008
- Εκδόσεις Καστανιώτη, Βιβλία για παιδαγωγούς, εκπαιδευτικούς, γονείς
- Εκδόσεις Κέδρος, Κέδρος Εκπαίδευση - Εκπαιδευτικά Βιβλία - Γυμνάσιο • Λύκειο, Σχολικό έτος 2008 - 2009
- Εκδόσεις Κέδρος, Κέδρος Εκπαίδευση - Εκπαιδευτικά Βιβλία για το Νηπιαγωγείο και το Δημοτικό, Σχολικό έτος 2007 – 2008
- Εκδοτικός οργανισμός Α. Α. Λιβάνη, Σχολικά βοηθήματα – Εκπαιδευτικά βιβλία για το δημοτικό, το γυμνάσιο και το λύκειο
- Εκδόσεις Μεταίχιμο, Νέα Εκπαιδευτικά Βιβλία – Προσχολική εκπαίδευση • Νηπιαγωγείο • Δημοτικό • Γυμνάσιο • Λύκειο • ΕΠΑΛ • ΑΣΕΠ
- Εκδόσεις Πατάκη, Γενικός Κατάλογος Αύγουστος 2007
- Εκδόσεις Πατάκη, Εκπαιδευτικά βιβλία για το Γυμνάσιο 2008 – 2009
- Εκδόσεις Πατάκη, Εκπαιδευτικά βιβλία για το Γενικό Λύκειο και τα ΤΕΕ 2008 – 2009
- Εκδόσεις Πατάκη, Εκπαιδευτικά βιβλία για τα θεωρητικά μαθήματα - Γυμνάσιο • Γενικό Λύκειο • ΤΕΕ
- Εκδόσεις Πατάκη, Εκπαιδευτικά βιβλία για τα θετικά μαθήματα - Γυμνάσιο • Γενικό Λύκειο • ΤΕΕ
- Εκδόσεις Πατάκη, Εκπαιδευτικά βιβλία για το Νηπιαγωγείο και το Δημοτικό 2008 - 2009
- Εκδόσεις Πατάκη, Εκπαιδευτικά βιβλία για μαθητές και εκπαιδευτικούς, Σχολικό έτος 2008 - 2009
- Εκδόσεις Σαββάλας, Προσχολική Ηλικία - Νηπιαγωγείο - Δημοτικό – Γυμνάσιο - Λύκειο - Κοινωνικές Επιστήμες